

**REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI:TR33 BÖLGESİNDE
EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYO-EKONOMİK
GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tuba YILDIRIM

Kütahya - 2014

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Maliye Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI: TR33 BÖLGESİNDE EĞİTİM,
SAĞLIK VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Danışman:

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Hazırlayan:

Tuba YILDIRIM

Kütahya – 2014

Kabul ve Onay

Tuba YILDIRIM'ın hazırladığı "Refah Devleti Anlayışı: TR33 Bölgesinde Eğitim, Sağlık ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2014

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Ret
Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Fazlı YILDIZ		
Yrd. Doç. Dr. Güner TUNCER		

Doç. Dr. Soner AKKOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Refah Devleti Anlayışı: TR33 Bölgesinde Eğitim, Sağlık ve Sosyo-Ekonomik Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2014

Tuba YILDIRIM

Özgeçmiş

1987 yılında Kayseri’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kayseri’de tamamladı. 2005 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi’ne başladı. 2009 yılında Maliye bölümünden mezun oldu. 2010 yılında Maliye Bölümüne yüksek lisans eğitimine Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde başladı. 2013 yılından beri Dumlupınar Üniversitesi Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

ÖZET

REFAH DEVLETİ ANLAYIŞI: TR33 BÖLGESİNDE EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYO EKONOMİK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

YILDIRIM, Tuba

Yüksek Lisans Tezi Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Temmuz, 2014, 155 sayfa

Refah devleti bireylere ve ailelere, minimum düzeyde gelir garantisi sağlayan vatandaşlarına, belirli sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.) üstesinden gelmelerinde yardımcı olan ve sosyal refah hizmetleri vasıtasıyla tüm vatandaşlara en iyi yaşam standartlarını sağlayan devlet biçimidir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de refah devleti anlayışının bölgesel tespitini TR33 Bölgesi özelinde yapmak ve bölgede refah devleti uygulamalarının katkılarını artırmak ve bölgesel farklılıkları gidermek için temel öneriler getirerek 2014-2023 Bölge Planına katkı sağlamaktır. Türkiye’de refah devleti anlayışı kapsamında yapılan çalışmalarda bölgesel düzeyde bir inceleme yapılmamış olup bu çalışma ile refah devleti anlayışı uygulamaları bölgesel bazda incelenerek literatüre farklı bir bakış açısı kazandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Refah Devleti, TR33 Bölgesi, Sosyal Harcamalar, Sosyal Güvenlik, Eğitim, Sağlık

ABSTRACT**UNDERSTANDING OF WELFARE STATE: INVESTIGATION OF
EDUCATION, HEALTH, AND SOCIAL ECONOMIC LEVEL AT TR33
REGION****YILDIRIM, Tuba****Master's Thesis, Department of Public Finance****Supervisor: Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN****July, 2014, 155 pages**

Welfare state is a form of state, which provides a minimum income guarantee to families and individuals, assists to citizens to overcome apparent social risks (illness, old age, unemployment, etc.), and ensures the best standard of living to all citizens by the way of social welfare services. The aim of this study is to make the understanding of welfare state's evaluation in particular to TR 33 Region in the Turkey, and increasing the contribution of welfare state applications in region, and bringing fundamental recommendations to resolve regional differences in order to contribute 2014-2023 Region Plans. There isn't any regional level investigation within the scope of welfare state understanding in the Turkey. With this study, literature has gained a different perspective by analysing the applications of welfare state understanding on a regional basis.

Key Words: Welfare State, Region of TR33, Social Expenditures, Social Security, Education, Health

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
HARİTALAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL AÇIDAN REFAH DEVLETİ

1.1.REFAH DEVLETİNİN TANIMI	4
1.2.REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ	6
1.2.1.Sanayi Devrimine Kadar Olan Dönem: 1880 Öncesi.....	8
1.2.2.Sanayi Devrimi- II. Dünya Savaşı Arası Dönem (1880-1945).....	9
1.2.3.Büyüme Dönemi: Refah Devletinin “Altın Çağı” (1945-1975)	11
1.3.REFAH REJİMİ TÜRLERİ	15
1.3.1.Liberal Refah Rejimi	16
1.3.2.Muhafazakâr-Korporatist Refah Rejimi	17
1.3.3.Sosyal Demokrat Refah Rejimi	19
1.4.REFAH DEVLETLERİNİN GELENEKSEL SINIFLANDIRILMASI	21
1.4.1.Bismark Sistem	22
1.4.2.Beveridge (İngiliz) Sistemi.....	23
1.4.3.Karma (Hollanda) Sistemi	24
1.5.KÜRESELLEŞMENİN REFAH DEVLETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	24
1.6.REFAH DEVLETİNİN KRİZİ	27

İKİNCİ BÖLÜM

REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI-ARAÇLARI VE HİZMET TÜRLERİ

2.1.REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI.....	31
2.1.1.Yoksullukla Mücadele	31
2.1.2. Eşitsizliklerin Giderilmesi, Fırsat Eşitliğinin Sağlanması ve Hayat Standartlarının Yükseltilmesi	33
2.1.3.Gelir Dağılımında Adalet.....	34
2.1.4.Sosyal Dayanışma.....	36
2.1.5.İktisadi İstikrar ve Ekonomik Büyüme	37
2.2.REFAH DEVLETİNİN ARAÇLARI.....	38
2.2.1.Ekonomik ve Sosyal Regülasyonlar	38
2.2.2.Kamusal Üretim	39
2.2.3.Kamu Giderleri	40
2.2.4.Kamu Gelirleri	41
2.2.5.Sosyal Politika Harcamaları.....	42
2.2.5.1.Sosyal Sigorta	42
2.2.5.2.Sosyal Yardım.....	43
2.2.5.3.Sosyal Hizmet	44
2.2.5.4.Sosyal Tazmin.....	44
2.3.REFAH DEVLETİNİN HİZMET TÜRLERİ.....	45
2.3.1.Sosyal Güvenlik Hizmetleri.....	45
2.3.2.Sağlık Hizmetleri	47
2.3.3.Eğitim Hizmetleri	49
2.3.4.Ailelere, Kadınlara ve Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri	50
2.3.5.İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ

3.1.TÜRKİYE'DE REFAH ANLAYIŞINA TARİHSEL BİR BAKIŞ.....	55
3.1.1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Refah Anlayışının Gelişimi.....	55

3.1.2.Cumhuriyet Döneminde Refah Anlayışının Gelişimi.....	57
3.1.2.1.1961 Anayasası ve Refah Anlayışı	58
3.1.2.2.1982 Anayasası ve Refah Anlayışı	59
3.2.TÜRKİYE’DE REFAH UYGULAMALARI.....	61
3.2.1.Sosyal Güvenlik Hizmetleri.....	61
3.2.1.1. Sosyal Güvenlik Sisteminde Primli Sistem	63
3.2.1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminde Primsiz Sistem	64
3.2.2. Sağlık Hizmetleri	69
3.2.3. Eğitim Hizmetleri	73
3.2.4. Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri.....	79
3.2.5. Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Yardım Hizmetleri	83
3.2.6.İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri.....	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE’Kİ REFAH DEVLETİ ANLAYIŞININ TR33 BÖLGESİNDEKİ YANSIMALARI

4.1.TR33 BÖLGESİ.....	94
4.1.1.TR33 Bölgesinde Nüfus.....	94
4.1.2. TR33 Bölgesinde İstihdam ve Sanayi.....	96
4.1.3.TR33 Bölgesinde Eğitim ve Sağlık	97
4.1.4.TR33 Bölgesinde Tarım ve Maden.....	98
4.1.5.TR33 Bölgesinde Enerji ve Turizm	99
4.2.TÜRKİYE’DEKİ REFAH DEVLETİ UYGULAMALARININ TR33 BÖLGESİ ÖZELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	100
4.2.1.Eğitim.....	108
4.2.2.Sağlık	113
4.2.3.Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik	117
4.3. TR33 BÖLGESİNDE EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİĞİN SWOT ANALİZİ	121
4.3.1.Güçlü Yanlar.....	121
4.3.2.Zayıf Yanlar	121

4.3.3.Fırsatlar	122
4.3.4.Tehditler	122
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
KAYNAKÇA	127
DİZİN	139

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1: Bazı OECD Ülkelerinde Başlıca Sosyal Politika Programları Tanıtımı.....	10
Tablo 1.2: 1970’li Yıllarda ve Sonrasında Sosyal Refah Devleti Uygulamalarındaki Değişim	15
Tablo 2.1: Bazı Gelişmiş Ülkelerde Sosyal Sigortaların Başlangıcı.....	43
Tablo 3.1: Türkiye’de Genel Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları	67
Tablo 3.2: AB ülkelerinde Sosyal Koruma Harcamaları, % GSYH.....	68
Tablo 3.3: OECD Ülkelerin Toplam Sağlık Harcamalarının GSYİH içindeki Payı.....	72
Tablo 3.4: Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin GSYİH ve Konsolide Bütçeye Oranı	75
Tablo 3.5: OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeyine Göre GSYH'nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamalar	78
Tablo 3.6: OECD Ülkelerinde Nüfus Göstergeleri	80
Tablo 3.7: OECD Ülkelerinin Yaşlılık ve Ölüm İçin Nakit Faydaları Üzerinde Kamu Harcamaları	82
Tablo 3.8: OECD Ülkelerinde İşsizlik Oranları (%).....	89
Tablo 3.9: Dünyada İşgücü Piyasası Eğilimleri	92
Tablo 4.1: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Çeşitli Göstergeler	101
Tablo 4.2: Düzey 2 Bölgeleri Şehirleşme Oranı (2012).....	102
Tablo 4.3: Düzey 2 Bölgelerinin GSKD’ye Katkısı (2008).....	103
Tablo 4.4: Düzey 2 Bölgelerinin Büyüme Hızı (2004-2008)	104
Tablo 4.5: Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına Gelir (2008).....	105
Tablo 4.6: Düzey 2 Bölgeler Arası İşsizlik Oranı (2012)	106
Tablo 4.7: 7 Yaş Üzeri Okuma Yazma Bilen Toplam Nüfus Oranı (2011).....	109
Tablo 4.8: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Kadın Nüfus Oranı (2011).....	110
Tablo 4.9: Üniversite Mezunlarının 20 Yaş Üstü Nüfusa Oranı (2011)	112
Tablo 4.10: Hastanelerdeki Toplam Yatak Sayısı / Nüfus (2012)	114
Tablo 4.11: Toplam Hekim / Nüfus (2012).....	114
Tablo 4.12: Bölgedeki Toplam Eczane / Bölge Nüfus Sayısı (2012)	116
Tablo 4.13: DPT Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeks Verileri (2004).....	119
Tablo 4.14: Sosyal Gelişmişlik Hizmet Endeksi (2012).....	120

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 3.1: Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler	85
Grafik 4.1: Düzey-2 Bölgelerinin Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer Değişim Oranları ve Türkiye Genelindeki Payları	95
Grafik 4.2: TR33 Bölgesinde 2004-2012 Yılları Arası İstihdam Oranı (%)	96

HARİTALAR LİSTESİ**Sayfa**

Harita 4.1: TR33 Bölgesi İlçeleri	108
Harita 4.2: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Nüfus Oranı (2011)	109
Harita 4.3: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Kadın Nüfus Oranı (2011)	111
Harita 4.4: Üniversite Mezunlarının 20 Yaş Üstü Nüfusa Oranı (2011).....	111
Harita 4.5: Toplam Yatak Sayısı / Nüfus (2012).....	113
Harita 4.6: Bölgedeki Toplam Hekim Sayısı / Nüfus (2012).....	115
Harita 4.7: Toplam Eczane / Toplam Nüfus Miktarı (2012)	116
Harita 4.8: DPT 2004 Endeksi.....	118
Harita 4.9: Sosyal Gelişmişlik Hizmet Endeksi 2012	119

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DEF	: Dünya Ekonomik Forumu'nun
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSKD	: Gayri Safi Katma Değer
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSYİH	: Gayri SAFİ Yurt İçi Hâsıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
PAYG	: Pay As You Go
PISA	: Performance of International Student Assesment
SEGE	: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSA	: Social Securtiy Act (Sosyal Güvenlik Yasası)
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	:United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNICEF	:United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu
WB	: World Bank (Dünya Bankası)

TEZ METNİ

GİRİŞ

“Tarih, eğer toplum insanların güvencelerini ve refahını gözetme becerisini gösteremezse, demokrasinin kolayca bozulacağını ve krize gireceğini öğretmektedir. Demokratik bir toplum, demokrasinin temel koşulları olan adalet ve eşitlikle uyum içinde olan bir politikayı gerçekleştirebilmelidir.” Olof Palme

Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanda önemli etkileri olan ve gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde güncelliğini kaybetmeyen tartışma konularından birisi refah devleti konusudur. Refah devleti anlayışı tarihsel süreç içerisinde farklılıklar göstermiş ve literatürde çeşitli yaklaşımlar aracılığıyla ele alınmıştır.

Literatürde yapılan çalışmalara göre Bismark Sistemi, Beveridge Sistemi ve Melez Sistem olmak üzere üç alt sınıflandırma ile refah devleti anlayışının geleneksel sınıflandırması oluşturulmuştur. Ayrıca yapılan diğer çalışmalar ışığında Liberal refah devleti anlayışı, Muhafazakâr-Korporatist refah devleti anlayışı ve Sosyal Demokrat refah devleti anlayışı sınıflandırmaları literatüre kazandırılmıştır.

Siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olaylar toplum ve devlet ilişkisini etkileyebilmektedir. Ekonomik gelişmelerde devletin rolü toplumun ihtiyaçlarını veya zararlarını karşılamaya yönelik olarak değişmektedir. Literatürde pek çok tanım kullanılmıştır. Refah devleti anlayışı için günümüzde geçerli olan tanım; sosyal refahın maksimizasyonu amacıyla devletin ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunmasını öngören bir devlet modelidir. Refah devleti piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini ortadan kaldırma amacını gütmektedir ve müdahaleci, düzenleyici, yeniden dağıtıcı ve girişimci bir devlet anlayışını yansıtmaktadır.

Ülkelerin GSMH’den kamu-sosyal harcamalarına ne kadar pay ayırdıkları refah devleti sınıflandırmasını tespit etmede kullanılmaktadır. Bir harcamanın sosyal harcama olarak nitelendirilebilmesi için; eşitlik, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam ve sosyallik gibi kriterleri gözetilerek düzenlenmesi ve bu düzenlemeyle toplumdaki dezavantajlı kesimlerin (kadınlar, çocuklar, gençler, işsizler, yaşlılar ve engelliler gibi) olumlu yönde etkilenmesi gerekmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin GSMH’lerinde sosyal harcamalarla beraber sosyal güvenliklerine de önemli derecede pay ayırdıkları gözlenmelidir.

Ülkeler arasında ve ülke içinde coğrafi, iktisadi, sosyal ve kültürel farklılıklar bölgesel eşitsizliklerin oluşmasına neden olabilmektedir. Refah devleti anlayışı da uluslararası ve ulusal düzeyde bölgelerarası farklılıklar gösterebilmektedir.

Bu temel açıklamalardan hareketle çalışmanın amacı, Türkiye’de refah devleti anlayışının bölgesel tespitini TR33 Bölgesi özelinde yapmak, bölgede refah devleti uygulamalarının katkılarını artırmak ve bölgesel farklılıkları gidermek için temel öneriler getirerek 2014-2023 Bölge Planına katkı sağlamak olarak belirlenmiştir. Türkiye’de refah devleti anlayışı kapsamında önemli çalışmalar yapılmış fakat bu çalışmaların hiçbiri bölgesel düzeyde gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma ile refah devleti anlayışı uygulamaları bölgesel bazlı yapılacak ilk çalışma olması araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bölgesel tespit Kütahya, Uşak, Afyonkarahisar ve Manisa illerinden oluşan TR33 Bölgesi özelinde yapılacaktır. TR33 Bölgesi 53 ilçeden oluşmaktadır. 53 ilçe bazında refah devleti anlayışı, sağlık hizmetleri, istihdama yönelik hizmetler ve eğitime yönelik hizmetler uygulamaları ele alınarak temel istatistikî saptamalar ile tespit edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL AÇIDAN REFAH DEVLETİ

1.1. REFAH DEVLETİNİN TANIMI

Refah devleti kavramı tarih boyunca çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Tanımlar refah sağlayıcılarına sadece asgari gerekleri karşılamak gibi minimum rollerden, eğitim, konut, sosyal güvenlik gibi çok geniş alanda faaliyet alanı içerir.

“Sosyal devlet” kavramı, 2. Dünya Savaşı zamanında Nazi Almanyası’nın “otoriter devlet”i ile savaş sonrası müttefik devletlerin yeniden inşası isteğini yansıtan “sosyal devlet”i birbirinden ayırmak için ilk kez Archbishop Temple tarafından İngiltere’de kullanılmıştır (Pierson, 1991:168). Yıllar sonra savaş sonrası İngiliz toplumu çoğu kez refah devleti olarak karakterize edilmiştir. Fakat 1960’larda bu terim, endüstriyel kapitalist toplum açısından piyasa güçlerinin rolünü siyaset ve idare ile değiştirmek için bir çaba olarak ifade edilmiştir (Gough, 1979:129).

Refah devletini tanımlama girişimleri genelde ortak argümana dayanırlar. Harvey’e göre devlet, “sermaye dolaşım sürecindeki ilişkilere aracılık eden, yöneten, yönlendiren ve süreci kontrol eden bir tür ortak sinir merkezidir”. Dolayısıyla, özel sektörün büyümesi için devlet sektörünün büyümesi zorunluluk kazanmaktadır. Sermayenin ekonomik gücü, politik baskının sınırlarını aşan bir niteliğe sahiptir (Bayraktar, 2012: 251).

En çok atıf yapılan tanımın sahibi Asa Briggs’e göre, refah devleti; “piyasa güçlerinin rolünü azaltmak amacıyla, bilinçli bir şekilde örgütlü kamu gücünün kullanıldığı bir devlet türüdür”. Briggs’e göre, refah devleti, üç alanda aktif durumdadır: Birincisi, bireylere ve ailelere, minimum düzeyde gelir garantisi sağlamaktadır. İkincisi, vatandaşlara, belirli sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.) üstesinden gelmelerinde yardımcı olmaktadır. Üçüncüsü ise, sosyal refah hizmetleri vasıtasıyla tüm vatandaşlara en iyi yaşam standartlarını sağlamaktır (Briggs, 1961: 16).

Refah kelimesi Avrupa Birliği’nde kullanılan sosyal koruma kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. Refah devleti, devletin kişilere sosyal koruma sağlanmasında temel alınacak şartları belirlediği, sosyal korumanın kurumsal biçimidir. Amerika’da bu terim dar anlamıyla kullanılır ve devletin sağladığı yardımın boyutları anlamına gelir. İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde ise, politika alanı gelir güvencesi, sağlık, sosyal konut, eğitim ve kişisel hizmetlerin yer aldığı geniş bir tanım kullanılmıştır (Lund, 2002: 1).

Literatürde yer alan temel kavramlardan “sosyal devlet” ve “refah devleti” (veya “sosyal refah devleti”) kavramları birbirlerinden çok da farklı değildir. Ancak, genel olarak literatürde “sosyal devlet” yerine “refah devleti” kavramı kullanılmaktadır. Bazı yazarlara göre, “sosyal devlet” ile “refah devleti” kavramları aynı anlamı ifade etmemektedir. Bunun nedeni, refah devleti kavramının, herkese çağdaş bir yaşam ve geçim düzeyi sağlayabilecek gelişmiş ülkeleri ifade ediyor olmasıdır. Yani, bu anlam itibarıyla, her refah devleti aynı zamanda bir sosyal devlettir, ancak her sosyal devlet ise bir refah devleti değildir şeklinde çıkarıma ulaşılabılır. Yukarıda değinildiği gibi, bazı yazarlara göre, her iki kavram da aynı şeyi ifade ederken, bazılarında göre ise sosyal devlet kavramı, diğerini de kapsayan bir çerçeve kavram olarak benimsenmektedir (Özdemir, 2007: 16).

Bu bağlamda sosyal devlet, vatandaşların sosyal durumlarıyla ve refahlarıyla ilgilenen, onlara asgari bir yaşam düzeyi sağlayan, bireylerin ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmaları için gerekli hazırlıkları yapan devlet diye tanımlanabilir. Uygulamada ise İngiltere’de William Beveridge’in hazırladığı raporun etkisiyle refah devleti (welfare state) kavramı tercih edilmiş ve kullanılmaya başlamıştır. Almanya’da ise önceleri refah devleti kullanılırken daha sonra sosyal devlet kavramı kullanılmaya başlamıştır (Tuna ve Yalçıntaş, 1997: 103).

Refah devleti genel olarak, devletin ekonomide, sosyal refahın maksimizasyonu için etkin ve kapsamlı müdahalesi olan bir devlet modelidir. Diğer bir deyişle piyasa ekonomisi ve refah devleti başarısızlıklarını, eksikliklerini, müdahaleci, düzenleyici, kamu anlayışıyla ortadan kaldırmak isteyen devlet biçimidir.

Sosyal devletin özellikle kuramsal alanda oluşumuna en büyük katkı hiç kuşkusuz Lord John Maynard Keynes tarafından sağlanmıştır. Keynes 1929 ekonomik krizinden çıkmak için sermaye bunalımının yanında ekonomik, sosyal ve politik sürecin de dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Keynesyen teori, devletin ekonomiye müdahalesini, refahın artırılmasını ve daha da önemlisi artan refahın üretim faktörleri arasında adil dağıtılmasını amaçlar. Bu anlayışta Keynes, devletin başta işsizlik olmak üzere sosyal amaçlarla ekonomiye müdahale edebileceğini ileri sürmektedir. Devlet, piyasa ekonomisinin yetersizliği ve devletin düzenleyici rolü nedeniyle eğitim, sağlık

hizmetleri ve sosyal güvenlik gibi sosyal politika konularında müdahalede bulunmalıdır (Topuz, 2009: 118).

Refah devletini üç şekilde açıklamak mümkündür. Birincisi sorumludur, piyasa aksaklıklarının problemlerin üstesinden gelecek önlemler alınmasını sağlar. İkincisi düzenleyicidir, çünkü düşük ücretli işçilere iş piyasasında sosyal yardım hizmetleri ve sosyal güvenlik sağlar. Sonuncusu ise geliri yeniden dağıtııcıdır, çünkü sınıflar arası gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmak için gelir vergisi ve transfer harcamalarını paylaşır (TUSİAD, 1995).

Uygulamada refah devleti kavramı ülkelerdeki anlayış bakımından farklı anlamlarda kullanılmaktadır. İsveç'te ve diğer İskandinav ülkelerinde refah devletinin en belirgin özelliği; vatandaşların hepsine çalışma hakkının devlet tarafından garanti edilmesidir. Almanya'da sosyal refah devletinin özelliği ise sosyal güvenlik hakkının devlet tarafından garanti edilmesidir. Devlet ayrıca gelir dağılımını sağlamada da aktif rol üstlenmiştir. ABD ve İngiltere'de ise sosyal refah devleti anlayışı diğer ülkelere göre farklıdır. Bu ülkelerde devlet vatandaşa ancak zor durumda ise geçici transferler sağlayarak yardım eder. ABD'de yalnızca devlet kaynaklı emeklilik sistemi varken; İngiltere'de, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim gibi büyük harcama kalemlerinin yanında sığınma evleri gibi küçük faydaları da içine alan bir sistem mevcuttur(Erdal, 2012: 22).

1.2.REFAH DEVLETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Tarihsel süreçte refah devletinin ortaya çıkmasında toplumda yaşanan iktisadi, sosyal ve politik gelişmelerin önemli etkisi olmuştur. Bu gelişmeleri genel olarak sanayileşme devrimi ve buna bağlı olarak gelir dağılımında ortaya çıkan adaletsizlik, fakirlik ve sosyal dışlanmışlık, sınıf çatışmaları, savaşlar ve ekonomik buhranlar olarak ifade edilmektedir.

Refah devletinin ilk temelleri 1880'lerin başında Almanya'da Bismark tarafından atılmıştır. Bu gelişme, daha sonra yavaş yavaş diğer ülkelere yayılmıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte birçok ülkede bu reformlar durma noktasına gelmiştir (Özdemir, 2005: 160).

Modern anlamda ve etkin biçimde refah devletinin ortaya çıkışı, 20. yüzyılın ikinci yarısındadır ancak bu noktaya gelinceye dek birçok gelişme ve birçok mücadelenin bu yönde bazı tohumlar ektiği de bilinmektedir. Bu konuda çeşitli yorumlar dikkat çekmektedir. Örneğin liberal yaklaşıma göre refah devleti anlayışı İngiltere’de 16. yüzyıldaki “Yoksullar Yasasına” kadar uzanır ve özünde toplumun ahlâki bir sorumluluğunun olduğu düşüncesine dayanır ki; bu noktada liberal düşünce muhafazakâr düşüncelerle birleşir. Marksist yaklaşım açısından ise refah devleti, kapitalist gelişmenin bir ürünü olarak değerlendirilir ve ortaya çıkışı kapitalizmin sorunları, sınıf kavgası ve ekonomik krizlere bağlanır; bu nedenle refah politikaları özel mülkiyet yapısını değiştirmeden işçi sınıfını sistemle bütünleştirmek amacını taşıyan politikalar olarak değerlendirilmektedir (Koray, 2005: 31).

1930’lar erken dönem refah devleti uygulamalarından koruyucu refah devleti uygulamalarına geçildiği yıllardır. Bir örnekle açıklamak gerekirse o yıllarda her dört Amerikan vatandaşından birisi işsizdir ve her altı Amerikan vatandaşından birisi bir şekilde sosyal yardım almaktadır. İnsanlar klasik doktrinin koyduğu şekilde fakirliğin bireyin kendi ahlaki/karakter zaaflarından ya da hatalarından kaynaklandığı yönündeki önermeyi sorgulamaya girişmişlerdir. 1929 Ekonomik Bunalımı kurumsallaştığı ve güçlü olduğu düşünülen kapitalizmin, sanıldığı kadar güçlü temelleri olmadığını göstermiştir. Bu durum devletlerin topluma ve ekonomiye kapsamlı ve güçlü kurumlar kurmak suretiyle müdahil olması gerektiği fikrini pekiştirmiştir. I. ve özellikle II. Dünya savaşı boyunca ve savaştan sonra devletler artan bir şekilde sosyal sorunlara müdahale etmeye başlamışlardır. Savaşların ortaya çıkardığı yıkım ve ekonomik krizler, devletin sosyal alana ve ekonomiye müdahalesine süreklilik arz eden bir karakter kazandırmıştır. Bu durum klasik liberal anlayışının değişmesine ve sosyo-ekonomik politikaların uygulama alanlarının ve kapsamlarının genişlemesine yol açmıştır (Memişoğlu vd., 2011: 204).

Keynesle başlayan refah devleti anlayışı, klasik liberal yaklaşımın “gece bekçisi devlet” ve “bırakınız yapınlar” ekonomik anlayışını terk etmiş, yerine karma ekonomik bir model benimsemiştir. Keynesyen teorinin öngördüğü refah devleti modeli, kalkınma ve büyümenin altyapısını hazırlamayı, işsizlik sorununu çözmeyi ve piyasayı geliştirmeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra, sosyal güvenlik politikalarıyla çeşitli grupların refahını artırmaya çalışmış, bunun maliyetini ise devlet, girişimci ve

çalışanlar arasında bölüştürmüştür. Bu süreçle birlikte, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler yarım yüzyıllık bir büyüme ve refah dönemi yaşamışlardır (Biber, 2008, s. 60).

1950–1970 yılları arasında, kuşkusuz dış ekonomik koşulların da uygun olması nedeniyle belli bir ekonomik büyüme sağlanmış, istihdam amacına ulaşılmıştır. Sosyal harcamalar sürekli artmış ve ciddi bir toplumsal çatışma yaşanmadan ekonomik gelişmenin yanı sıra başta eğitim, sağlık ve çalışma koşulları olmak üzere birçok alanda devletçi adımlar atılmıştır (Koray, 2003: 68).

Refah devletini ortaya çıkaran dönemler dört dönemden oluşmaktadır. Birinci dönem 1880 öncesi, bu dönemde paternalist¹ bir anlayış söz konusudur. Bu süreçte, sorunların ortadan kaldırılmasında aileler arasında, gönüllü kuruluşlarda ve dini kuruluşlarda hayırseverlik duygularıyla hareket eden bireyler olmuştur. İkinci dönem 1880-1945 arası sosyal sigorta dönemidir. Çalışanlar zorunlu olarak ödeme yaptıkları sosyal sigorta kurumlarının himayesi altındadır. Üçüncü dönem 1945-1975 yani refahın altın çağıdır. Refah devletinin gerekleri olan geliri destekleme ve yaşam standartlarının yükseltilmesinin zorunlu olduğu bir dönemdir. Son dönem ise 1975 sonrasıdır. Refah devleti anlayışının krize girdiği ve refah anlayışının yeniden yapılanmaya başladığı dönemdir (Özdemir, 2007: 177-178).

1.2.1.Sanayi Devrimine Kadar Olan Dönem: 1880 Öncesi

Sanayi devrimi öncesi dönemde, aile ve toplum, dini kurumlar, gönüllü kuruluşlar ve mesleki birlikler yoksul ve hasta insanlara destek olma rolü üstlenilmiş ve enformel bir tarzda sosyal refah hizmetleri sunulmuştur. Ortaçağ toplumunda ahlaki yapının egemen olduğu, aşırı servet edinmenin kötü görüldüğü, servetin sosyal amaçla harcandığında kişinin itibarının yükseldiği ve bu hayırsever harcamaların oldukça fazla olduğu dönemdir. Antik zamanlarda, sadece savaşa giden erkekler devletin sağladığı sosyal güvenceden yararlanabiliyordu. Bunun nedeni ise bu kişilerin savaşta karşılaşabilecekleri olumsuz bir durum karşısında savaş sonrası kendilerine bakamama ihtimalinin olmasıdır. Bu dönemde Adam Smith'in ve serbest piyasa mekanizmasının

¹ Paternalizm: devletin vatandaşlarını korumak ve onlara gerekli hizmetleri sağlama rolünü üstlendiği refah ideolojisi kavramıdır. Bu anlayış toplumda astın ve üstün sorumluluklarını belirler (Köksal, 2011, s. 103).

etkisi açıktır. 16-18. yüzyıllar arasındaki döneme hâkim olan düşünce yapısı refah devletinin daha fazla gelişmesini engellemiştir (Özdemir, 2007: 181).

Refah devleti uygulamaları olan sosyal yardımın sistematik olarak ilk uygulandığı yer ise İngiltere'dir. Kraliçe Elizabeth döneminde hayata geçirilen 1601 tarihli yasa (The Poor Law Act- Fakirlik Yasası) sosyal yardımın ilk örneğidir. Bu yasa üç adet muhtaçlar sınıfı öngörmektedir. Bunlar; sakatlar, sakat olmayanlar ve çocuklardır. Yardım, kilise toprakları baz alınarak belirlenip özel bir vergi ile destekleniyordu. İhtiyaç duyan çocuklar ve sakatlar para yardımı alıyorlardı. Sakat olmayan fakirlerse, çoğunlukla faaliyetizlikten dolayı fakir oldukları için onlara iş vererek yardım etme zorunluluğu bulunmaktaydı. Sakat olmayan fakirlerin bünyesinde toplandığı workhouse'lar (çalışma evleri) bu bağlamda gelişmeye başlamıştır. Diğer ülkelerde de İngiltere de olduğu gibi yoksulluk yasaları aynı ideolojik bakış açısıyla yavaş yavaş ortaya çıkmıştır (Rosanvallon, 2004: 121).

1.2.2.Sanayi Devrimi- II. Dünya Savaşı Arası Dönem (1880-1945)

Gerçek anlamda refah devleti, II. Dünya Savaşı sonrasında etkisini göstermeye ve genişlemeye başlamıştır. Ancak modern anlamda refah devletinin ortaya çıkışı 19. yüzyılı bulmuştur. Çalışanların sorunlarını çözmek ve işgücü piyasasını düzenlemek amacıyla refah sistemi ilk olarak Almanya'da Bismarck tarafından tanıtılmıştır. Devletin sosyal risklere karşı ilk sosyal hizmeti 1871 yılında endüstriyel kaza hükümlerinin tanıtılması olmuştur. 1883 yılında sağlık hizmetleri ve 1889 yılındaki emeklilik sistemi hükümleri endüstriyel kazalar için çıkarılmıştır. Bu sosyal hizmetlere ek olarak II. Dünya Savaşı sonrası işsizlik tazminatı ve aile ödenekleri de eklenmiştir. (Aysan, 2011: 7).

Tablo 1.1: Bazı OECD Ülkelerinde Başlıca Sosyal Politika Programları Tanıtımı

	Endüstriyel Kaza	Sağlık	Emeklilik	İşsizlik	Aile Ödenekleri
Avusturya	1887	1888	1927	1920	1921
Kanada	1930	1971	1927	1940	1944
Danimarka	1898	1892	1891	1907	1952
Finlandiya	1895	1963	1937	1917	1948
Fransa	1898	1898	1895	1905	1932
Almanya	1871	1883	1889	1927	1954
Yunanistan	1914	1922	1934	1954	1958
İrlanda	1897	1911	1908	1911	1945
İtalya	1898	1886	4898	1919	1936
Hollanda	1901	1929	1913	1916	1940
Yeni Zelanda	1900	1938	1898	1938	1926
Norveç	1894	1909	1936	1906	1946
İspanya	1900	1929	1914	1919	1938
İsveç	1901	1891	1913	1934	1947
Türkiye	1945	1950	1949	1999	1945
İngiltere	1897	1911	1908	1911	1945
ABD	1930	2010	1935	1935	-

Kaynak: <http://ssa.gov/policy/docs/progdesc/ssptw/> (16.01.2014)

Bu ülkelere bakıldığında Almanya'nın endüstriyel kazada diğer ülkelere öncü olduğu görülmektedir. Daha sonra ise Finlandiya, Danimarka, İtalya gibi refah ülkeleri ön plana çıkmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte işçi sınıfı oluşmuş ve işçileri de korumak için sağlık, işsizlik tazminatı ve aile ödenekleri önem kazanmaya başlamıştır. Ve bütün bu politikalar arasında öncü olan ülkeler İskandinav ülkeleri denilen Norveç, İsveç ve Danimarka refah devletinin gereklerini yerine getiren nadir ülkelerden olmuşlardır. Amerika'da ise bu uygulamalar ancak Büyük Buhran olan 1930'lu yıllarda gelişmeye başlamıştır. Çünkü bu tarihlerden önce insanların çok büyük bir kısmı çiftliklerde yaşıyorlardı ve ekonomik güvenceleri geniş aileler tarafından yerine getiriliyordu.

Refah devleti anlayışının gelişmesinin ve yayılmasının ardında yatan etken II. Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu hale gelen dünyada, "komünizm tehdidi" ve merkezi planlı rejimlerin sağladığı başarılar karşısında Amerika'nın öncüsü olduğu kapitalist dünyanın farklı arayışlara girmesidir. Ülkeleri kapitalizm havuzunda tutabilmek için kapitalizmin vazgeçilmez ilkesi olan serbest piyasa-sınırsız sermaye hareketleri denetim altına alınmış, refah devleti anlayışına geçilmiştir (Özdemir, 2007: 184).

Sanayi devrimi makinenin ve onunla birlikte buhar ve büyük fabrika sanayisinin doğuşu olayıdır ve ekonomik yaşamla birlikte toplumu derinden etkilemiştir ve 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı sonuçlar:

- Üretim yöntemi değişmiş, tarla ve küçük atölyelerden büyük fabrikalara doğru üretim kaymış ve kitlesel üretim yapılmaya başlanmış sonucunda da işveren ve işçi olmak üzere iki sınıf ortaya çıkmıştır.
- Nüfus yapısındaki kırlardan kentlere yoğun bir şekilde başlayan göç nedeniyle tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmiştir.
- Toplum refahındaki artışla beraber gelir dağılımındaki adaletsizlik, fakirliğin artmasına ve çok geniş bir kesimin mutsuz olmasına yol açmıştır.
- 1880-1920 dönemi refah devletinde yasal yeniliklerin olduğu dönemdir. Refah devletinin mali sonuçları ise 1920’lerde ortaya çıkmıştır (Erdal, 2012: 57-59).

Refah devletinin gelişiminde kapitalizm ve kriz arasındaki yakın ilişkinin etkisi büyüktür. 1914 yılından başlayarak, kapitalizmin yapısal krizi, II. Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüştür. 1945 tarihinden itibaren, Altın Çağ olarak ifade edilen yeni bir gelişme dönemi gelmiş ve tüm dünyada toplumun yoksul ve zayıf kesimlerinde ekonomik açıdan kısa süreli de olsa bir rahatlama oluşmuştur. Özellikle Avrupa’da ve iktidara gelen dünyada savaş sonrası dönemde, tarafların sol kökenli işçi sınıfı sosyal süreci şekillendirmede aktif rol oynadığı gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, ikincil bir faktör olmasına rağmen, kapitalizmin görünmez el yaklaşımı 1929 krizi ile sona ermiştir. Sonuç olarak, devlet bu dengeyi sağlamak için önemli bir rol oynamıştır (Şenkal ve Sarıipek, 2007:150).

1.2.3. Büyüme Dönemi: Refah Devletinin “Altın Çağı” (1945-1975)

II. Dünya Savaşı herkesi derinden etkilemiş ve fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Savaş nedeniyle oluşan kıtlıklar 1930’lardaki kriz sebebiyle oluşan işsizliğin aksine toplumdaki bütün sınıfları eşit hale getirmiştir. Ekonomik yönden zayıf kalan kesimin ekonomik düzen istekleri hoş karşılanmaya başlamıştır. Savaşın getirdiği fikir değişiklikleri neticesinde yeni sosyal politik düzen oluşturulmuştur. Yurt içinde tam istihdam ve ekonomik büyümeyi sağlayan Keynesyen politikalar izlenmiştir. Piyasanın etkisine bağlı olarak daha çok “kurumsal refah devleti” kabulü ve son olarak da piyasa

ekonomisi ve refah devleti üzerinde geniş tabanlı bir uzlaşma ve bu kesimler arasında çatışan çıkarlar uyumlaştırılmıştır (Aktan, 2003).

Keynes, I. ve II. Dünya Savaşı dönemlerini yaşamış bir iktisatçıdır. Savaş dönemleri Keynes'in düşünce dünyası üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Keynes'in öngördüğü refah devletinin özellikleri şu şekildedir: Refah devleti tam istihdamı sağlamaya yönelik olarak, talep yönetimi ile kitle üretim ve tüketimini desteklemeye yönelik altyapının sağlanmasını hedefleyen ekonomik politikalar izler. Toplu görüşme gibi toplumsal politikaları uygulamaya koyar; kaynakların dağıtılmasında, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında ulus devletin öncelikleri dikkate alınır; piyasanın yetersiz ya da başarısız olduğu alanlarda devlet piyasa ile birlikte hareket ederek karma bir ekonomik model oluşturur ve piyasanın başarısızlıklarını telafi eder (Memişoğlu vd., 2011: 206).

Ekonominin klasik öncülerine dayanan 1929 Büyük Buhranı kapitalizmin sonunu getirmiştir. Adam Smith tarafından neredeyse insansız işleyen bir piyasa ekonomisi öngörülmekteydi. İngiliz iktisatçı Keynes ise, denge tam istihdam düzeyinde meydana gelecek bir piyasa ekonomisi olması gerektiğinden klasik varsayımı eleştirmiştir. Keynes'e göre; devletin gerekli düzeyde talep seviyesini ve tam istihdamı oluşturmak için müdahalesi gereklidir. Böylece gerekirse hükümete tam istihdamı sağlamak ve etkinliğini artırmak için devlete görevler yüklemektedir. Kapitalizm, Keynes'in bu yeni yorumuyla, özellikle 1945-1960 yılları arasında, bir altın çağ yaşamıştır (Harris, 2002: 380-385).

Refah kapitalizminin 1945-1975 yıllarındaki altın çağı boyunca, Batı Avrupa'da sosyal koruma özellikle hane içinde ücretsiz çalışan kadınlara tamamlayıcı roller veren, tam istihdamı sağlayan temellere dayandırılmıştır. Refah devletinin bu dönemde sosyo-ekonomik yapısı 40-50 yıl önceye göre tamamen değişmiştir. Bu dönemde aile yapısının değişmesi ve özellikle kadınlarda istihdam oranının artması ile birlikte vergiler de artmış, kamu harcamalarının artması kamu açıklarını kalıcı hale getirmiştir. Yine bu dönemde refah devletinin harcamaları arttıkça, eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik ve gelir dağılımı gibi sosyal politika ve sosyal refah hizmetleri geliştikçe bu hizmetler, vatandaşlar tarafından "bir refah hakkı" olarak görülmeye başlanmıştır (Özdemir, 2005: 158).

Bu dönemde gelişmiş ülkelerde refah kavramı “sınırsız büyüme” olarak adlandırılırken gelişmekte olan ülkelerde ise bu kavram “kalkınma” olarak yerini almıştır (Gencer, 2009: 8).

Altın Çağ’da refah devletinin hacminin artması vergiler üzerinde de bir etki oluşturmuştur. Bu süreçte, devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin nitelik olarak artması dolayısıyla bunların finansmanının temeli olan vergilerde de oransal olarak artışlara neden olmuştur. Bu çağda bir diğer önemli olay ise istihdamda gerçekleşmiştir. 1970’li yıllara kadar birçok ülkede sağlık, eğitim ve sosyal refah hizmetleri alanında birçok kişi istihdam edilmiş, kamu sektörü tarafından sunulan hizmetler aynı zamanda geniş bir kamu sektörüne de yol açmıştır (Erdal, 2012: 83).

Taylor-Gooby’e göre; 1950’lerin başlarında ve 1970’lerin ortalarında gözlenen nispeten istikrarlı ve hızlı büyüme geniş bir kaynak yarattı. Öngörülmemiş hızlı ve istikrarlı büyümeyi üç mekanizma açıklar. Her şeyden önce, ücretler tamamen piyasada belirlenmiş ancak artan yaşam maliyetleri büyük ölçüde kurumsallaşmıştır. Kitle tüketimi ile birlikte seri üretim senkronizasyonu için bu önemli bir nedendir. Buna ek olarak, 1950’li yıllardan 1970’lerin ortalarına kadar, aktif bir asgari ücret politikası ve daha sonra ücret farklılıklarının azaltılması takip edilmiştir. Firmaların beklentileri göz önüne alındığında reel ücretleri önemli oranda artırmak ve refah gereksinimlerini sürdürmek için emek tasarruflarını sağlayan yeniliklere yönelinmiştir. Böylece en iyi ücretli işçilerin bile araba, kentsel konutlar ve elektrik ekipmanlarını almaya gücü yetebilmiştir (Taylor-Gooby, 2004: 1).

1968-1973 dönemi yani Altın Çağ’ın doruk zamanlarında yatırım oranı OECD ülkeleri arasında büyüme ve verimlilik farklarını açıklayan en önemli göstergedir. Literatürde, büyüme ve verimlilik gibi temel makroekonomik göstergeler üzerindeki refah harcamalarının herhangi bir olumlu ya da olumsuz net etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır (Boyer, 2002: 8).

1970’lerde ortaya çıkan stagflasyon (enflasyon, ekonomik durgunluk ve işsizlik) sürecini aşmada Keynesyen ekonomi politikası uygulamalarının yetersiz kalması, krizin nedenlerinin refah devleti uygulamalarına bağlanmasını beraberinde getirerek liberal eğilimlerin ekonomi politikalarına yön vermesi ve refah devleti olgusunun sorgulanarak devlet anlayışının yeniden şekillenmesi sürecini hızlandırmıştır.

Kapitalizmin yeni bir yapılanma içine girdiği 1970'lerde Neo-liberal iktisat anlayışı yükselişe geçerken, bu yeni dönemin temel politikası ve hedefi serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi (özelleştirme uygulamaları, dış ticaret kısıtlamalarının azaltılması vb.), dolayısıyla devletin ekonomideki etkinliğinin sınırlanması olmuştur. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren iktisat politikaları neo-liberal paradigma doğrultusunda yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Buna göre piyasaların kendiliğinden çalışması için her türlü düzenlemeden kaçınılması gerektiği düşüncesi yaygınlık kazanırken, ticaretin serbestleşmesi, sermaye hareketleri önündeki engellerin kalkması, kamu harcamalarının kısılması ön plana çıkmıştır (Memişoğlu vd., 2011: 207).

1973-1974 Petrol krizinin etkileri 1978-1979 yılında artan bir açıklık gösterdi. Artan erkek istihdamıyla refah senaryoları değişti. Bununla birlikte, aynı zamanda farklı nitelikteki baskılara karşı yüksek derecede esneklik Altın Çağ sınırlamalarını gösteren refah devleti Gümüş Çağı'na dönüştü (Taylor-Gooby, 2004: 3).

20. Yüzyıl'ın sonlarında refah devleti küreselleşme, yeni sosyal riskler, nüfus değişiklikleri gibi ana faktörler tarafından engellerle karşılaştı. Birçok araştırmacı, sosyo-ekonomik engeller, finansal problemlerin refah devletinin krizine neden olduğunu iddia ettiler. Sonuç olarak finansal problemler, artan sosyal harcamalar refah devleti ve küreselleşme ile çelişmiştir (Aysan, 2011: 10).

Tablo 1.2: 1970’li Yıllarda ve Sonrasında Sosyal Refah Devleti Uygulamalarındaki Değişim

Örnekler	Değişim	Fayda Türü
İngiltere, Yeni Zelanda, İtalya, Japonya	Yükselen Emeklilik Yaşı	Yaşlılara Bağlanan Aylıklar
Fransa, Portekiz, İrlanda, Finlandiya	Tam emekliliğe hak kazanmak için gerekli çalışma süresinde artış	
Avusturya, Danimarka, Avustralya	Emekli aylığı için gelir testi uygulaması	
İngiltere, ABD, Norveç, Hollanda	Daha katı yetersizlik testi	Sakatlık
İngiltere, ABD, Hollanda	Yeni süre sınırları, azaltılan faydalar	
Belçika, Danimarka, ABD, İngiltere	Fayda Sağlama Süresinde Düşme	İşsizlik
Almanya, İrlanda, İsviçre, Yeni Zelanda	Faydaların Düzeyinde Düşme	
İngiltere, İspanya, Hollanda	Reel değerlerde azalma ya da seçilebilirlik koşullarının sıkılaştırılması	Aile Ödenekleri

Kaynak: <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/ozellikler.htm> (18.01.2014)

Tabloda görüldüğü üzere 1970’ler ve sonrasında birçok ülkede başlıca refah uygulamalarına devam edilmekle birlikte bir taraftan refah uygulamaları sayesinde sağlanan fayda düzeyleri düşmüş diğer taraftan faydaların elde edilme koşulları ağırlaştırılmıştır (Aktan, 2003).

1.3.REFAH REJİMİ TÜRLERİ

II. dünya savaşının kötü etkilerinden insanlar acı çekerken, güveni ve sosyal faydayı sağlamak için hükümetler zorlanmış, böylece ulusal ve toplumsal dayanışma siyasi tahattüdü ortaya çıkmıştır. Özellikle vergiler, harcamalar, çok çeşitli transfer mekanizmaları aracılığıyla yasal düzenlemelerle tam istihdam ve sosyal haklar sağlanması şartıyla ekonomik ve sosyal faktörlerin sağlayıcılığı belirginleşmiştir (Gökbunar vd., 2008: 159).

Esping-Andersen, “Neden dünyada üç farklı niteliksel refah mantığı oluşmuştur?”, “Neden devletler belli rejim kümeleri üzerinde yoğunlaşırlar?” gibi temel sorular sormuştur. Bu sorular teorik bir cevap verme amacındadır. Ona göre, refah devletinin mevcut teorik modelleri yetersizdir ve teorinin yeniden tanımlanması gereklidir. Bu soruları cevaplarken tarih ve siyaset olgusunun öneminden bahseder. Daha özel olarak, devletlerin tarihsel özellikleri refah devleti varyasyonlarının en belirleyici nedeni olarak siyasi sınıf koalisyonları tarihçesi, refah devletçiliğinin çıkmasında temel bir rol oynamıştır. Esping Andersen’e göre rejim farklılıklarının ardında siyasi ve tarihsel güçler nelerdir? Üç etkileşen faktör önemlidir; politik sınıf eylem yapıları, özellikle işçi sınıfı için sınıf seferberlik doğası ve rejim kurumsallaşmasının tarihsel mirası önemlidir. Onun sorularının geçici cevabı olarak; eğer sözde refah devletlerinin tarihine bakılırsa liberal, muhafazakâr ve sosyal demokrat olmak üzere tipik üç ideal rejim türü bulunur (Gelissen ve Will, 2002: 137).

1.3.1.Liberal Refah Rejimi

Anglo-Saxon veya kalıntı refah modelleri olarak da bilinen bu refah rejiminde ABD, İngiltere ve Kanada gibi ülkeler yer almaktadır. Esping Andersen bu refah rejimi türünü; minimum devlet etkisi (decommodification), etkili bir sosyal haklar içeren ve refah devleti alıcıları arasında tabakalaşmanın olmadığı, devlet-refah alıcıları arasında yoksulluk görelî eşitlik, çoğunluk arasında pazar-farklılaşmış refah ve ikisi arasında bir sınıf-politik ikiliğin bir karışımı olarak tanımlamaktadır (Esping-Andersen, 1990: 35).

İlımlı genel transferler ya da ılımlı sosyal sigorta planının öncelik kazandığı Liberal Refah Devleti; 19. yüzyılda liberaller fakirliğin önlenmesinde devlet müdahalesinin yararlı olacağı görüşüne karşı çıkmışlar, fakirlikle en iyi mücadele yolunun ekonomik büyüme olduğu ve büyümenin yararlarının eninde sonunda fakirlere çok küçük de olsa ulaşacağını; devletin düşük gelirliilere yardım etmekle onları daha erken evliliğe dolayısıyla nüfus artışına zorlayacağını, yüksek gelir gruplarının tasarruflarının azalacağını, ekonomik büyüme hızının düşeceğini ileri sürmüşlerdir. Liberal sistem acı bir refah devletinden daha fazlası olarak orta sınıfı ve yoksulları piyasaya bağlar. Amerika, Kanada, Avustralya gibi liberal devletlerde işçilere yapılan minimal refah yardımlarının onların piyasaya tekrar girmelerine fırsat sağlayacağı ve

böylece onların geçici bir ayrılık yaşayacakları konusunda genel bir görüş oluşturmuştur (Gökbunar vd., 2008: 160).

Bu tür sınırlı evrensel transferler, sosyal sigorta planları ve gelir yardımları içerir. Aslında liberal rejim Titmus'un "Sosyal Politika Artık Refah Modeli" ile benzerlik göstermektedir. Sosyal reform, refah hükümetini sınırlandıran liberal iş ahlakı normları tarafından sınırlandırılmıştır. Esping Andersen'in çalışmasında devlet, aile ve piyasa Liberal rejiminde üç önemli kaynaktır (Esping-Andersen, 1990: 36-40).

Devletten ziyade kilise, hayır kurumları, özel kurumlar gibi yerel topluluklar üzerinde bir vurgu ve bireysel refah için ataerkil bir aile türü vardır. Devletin rolü, bireysel ve kendine yeterliliği sağlamak ve devlete bağımlılığı caydırmak üzerine kurulmuştur. Devlet refah piyasa biçimlerinin özel sektör vasıtasıyla sağlanmasını teşvik eder. Bu türde kurumsallaşmış refah devleti hizmetleri vardır. Bu nedenle insanlar eğitim ve sağlık gibi temel sosyal hizmetleri piyasada karşılamak zorundadır. Erkeklerin yanı sıra kadınlar Muhafazakâr ve Güney Avrupa refah rejimlerine kıyasla, daha fazla işgücü piyasasına katılmaktadır. Bununla birlikte, sistem eşitlikçidir ve ücretler diğer refah rejimlerine kıyasla daha düşüktür. Kayıp bütçe ve işsizlik sorunları büyük ölçüde düşük ücretli özel sektör hizmet istihdamının genişlemesini destekleyen politikalar ile önlenir (Pierson, 1996: 173).

Bu refah rejiminde sosyal hizmetler, bekâr anneler, yoksullar ve engelliler gibi risk grupları için ücretler karşılanır. Refah hizmetleri için bu Liberal yaklaşım, ancak toplumu böler; bir tarafta, kendileri için sosyal sigorta sağlayabilen çoğunluk mevcut var iken diğer yandan, bağımlı insanlar bulunabilmektedir. Dolayısıyla, bu refah rejiminde toplumda sosyal dayanışma azalmaktadır. Bu modelde devlet son çare olarak başvurulacak bir merci görevi üstlendiğinden yalnızca en kötü durumda olanlara gelir transferi yapılmakta dolayısıyla temel sosyal yardım programları gelir araştırmasına başvurmayı gerekli kılmakta ve sosyal sigorta yararları oldukça mütevazi düzeylerde bulunmaktadır.

1.3.2.Muhafazakâr-Korporatist Refah Rejimi

Devletin vatandaşlarına refah hizmeti sağlamak için var olduğu, sosyal statü farklılıklarının yeniden dağıtımını yoluyla minimize edildiği, ailelerin ve dini

organizasyonların sosyal hizmetleri sağlamadaki rolünün vurgulandığı Muhafazakâr-Eşitlikçi Refah Devleti Yaklaşımı; muhafazakâr sistemler (Almanya, Fransa, Belçika ve İtalya gibi) sektörel, mesleki ve diğer grupların geleneksel hiyerarşisini destekleyen, refah devletine orta sınıfın sıkı sıkıya bağlı olduğu bir sistemdir. Bu modelin diğer isimleri ise; sosyal sigorta modeli, Kıta Avrupası modeli, Kurumsal refah rejimleri, Bismarck ülkeleri modeli, Alman modeli ve Hristiyan Demokratik rejimleridir. Bu yaklaşım; bireyci veya toplumun tümüne koruma sağlayan politikalar gibi değil, devletin ataerkil bir otoriteye sahip olduğu, toplumun uyacağı kural ve zorunlulukların belirtildiği bir anlayıştır. Muhafazakâr yaklaşımda, dağıtılan refah toplumdaki sınıflaşmayı artırır veya hiyerarşik yapının sürmesini sağlar (Gökbunar vd., 2008: 161).

Sosyal haklar geniştir ve piyasanın sadece marjinal bir rolü söz konusudur. Aynı zamanda bu haklar, büyük ölçüde sınıf ve statüye bağlanmıştır. Geleneksel aile yapısının da sürdürülmesine önem verilen bu modelde çocuk bakımı vb. aileye yönelik hizmetler kısıtlıdır. Kısacası bu model, organik ve hiyerarşik yapıyı koruyan, aile, kilise ve mesleğe dayalı bir refah anlayışını destekleyen ve gerektiğinde onları tamamlayan, fakat onların yerini almayan bir refah devleti anlayışı sunmaktadır.

Devlet bakım hizmetlerinin hane halkının hükümleri yoluyla geleneksel ev yapılarını ya aile yardımı sayesinde ya da engelli veya yaşlı evde bakım olanlara ödemeleri, emeklilik kredisiyle yönlendirip korumak istemektedir (Pierson, 2001: 27). Yüksek ücretler, pahalı sosyal haklar ve güçlü iş güvenliği ağırlıklı olarak erkek işgücü ile sosyal transferlere bağlı olarak bir ayrılık yaratmaktadır (Esping-Andersen, 1990: 26-29).

Erkekler için emeklilik ve işsizlik haklarından yararlanma, tam zamanlı çalışma gibi fırsatlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bir kadının anne ve eş olarak yetkileri işin cinsiyet bölünmesine yol açmaktadır. Nispeten yüksek ücret ve erkekler için uzun ve kesintisiz kariyer imkânları bu rejimin ailesel karakteri olan erkeği yüceltmesi sonucunu doğurmaktadır (Esping-Andersen, 1996: 90).

Bu rejimin temel özelliği statü farklılıklarının korunması ve vatandaşlık yerine daha sınıf ve statüye bağlı hakların kurumsallaşması üzerinde vurgu yapmaktadır. Çalışma hakkı yerine sosyal güvenlik hakkı benimsenmiştir. Sosyal sigorta sistemi farklılıklarının korunması için çok iyi bir örnektir. Bu sosyal programlar, mesleki ve

kamu özel statü grubu ayrımlar ile ayrılır. Bireyin statüsünün korunması ancak toplumda sosyal tabakalaşmayı güçlendirmektedir (Özdemir, 2007: 138).

1.3.3.Sosyal Demokrat Refah Rejimi

Bu model, evrensel refah rejimleri, İskandinav modeli ya da modern refah rejimleri olarak da adlandırılmaktadır. Bu rejim türünün önde gelen ülkesi İsveç'tir. Bu nedenle İsveç modeli olarak da anılmaktadır. Bu modeli benimseyen diğer ülkeler ise; Norveç, Danimarka, Hollanda ve Finlandiya'dır. Bu tür rejimlerde öne çıkan ilkeler; evrensellik, sosyal dayanışma ve sınıflar arasında eşitlik. Yararlar büyük oranda yüksek vergi düzeyleri getiren ve temel refah aktörü durumunda bulunan devlet tarafından sağlanmaktadır. Burada piyasa-devlet ya da işçi-elit gibi ikili bir yapıyı kabul etmek yerine yüksek standartlarda bir toplumsal eşitliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler yüksek tutulduğu gibi, hakların kullanılmasında da geniş bir eşitlik gözetilmektedir. Refah devleti herkesi kapsayan bir genel dayanışma sistemi kurmanın başlıca aracı konumundadır (Şenkal ve Saripek, 2007: 154)

İşçi sınıfı ve beyaz yakalılar için, her vatandaşın iş imkânını amaçlayan, tam istihdamı savunan kurumsallaşmış evrensel refah devleti anlayışı faydalıdır. Bu yaklaşıma göre, tam istihdamı öngören, insanlar devletin sağladığı refah hizmetleri ve programına nazaran kendi gelirlerine daha çok güvenmektedirler (Gökbunar vd., 2008: 165).

Sosyal demokrat refah devletleri tüm insanların tek bir evrensel sistemi altında yüksek standartlarda yaşadıkları (asgari ihtiyaçları değil) bir eşitliği teşvik etmektedirler. Tamamen toplumsallaşmış refah programları ezici bakım maliyetleri ve isteyerek ya da değil, pazar yerinde rekabet edemeyenlere avantaj sağlamak amacıyla daha yüksek vergi ödemek için nüfusu ikna etmeye çalışan hükümetlerin yaşadığı sorunlara yol açmaktadır. Evrenselci ve emeğin metalaştırılmasının sınırlandırılması sistemi sürdürmenin maliyeti resmi erkek ve kadın işçilerin geliri yoluyla karşılanmaktadır (Esping-Andersen, 1996: 38-42).

Bu nedenle, sosyal demokrat refah rejimi, özellikle kadınlar için ilk çare işveren olarak devlet, evrensellik ve tam istihdam teşviki ile bütündür. Bu rejim, aynı

zamanda tam istihdam taahhüt eder ve onların aile ve iş sorumluluklarını uzlaştırmak için hem erkekler hem de kadınların üzerine yoğunlaşmaktadır.

Liberal rejimi özetlemek için sosyal güvenlik faydalarının tespiti gibi birkaç modele ihtiyaç duyulmaktadır. Liberal modelde bu ödemelerin amacı piyasayı güçlendirmektir. Bir de asgari gelir garantisinin refah programlarına özel katkıları vardır. Korporatist devlet modelinde, liberal olmanın gereklerini yerine getiren devletten daha sosyal devlettir. Sosyal devletin en temel göstergesi, sosyal haklar ve sınıf-statü temeline dayanır. Sosyal demokratik model sosyal hakları dikkate alarak toplumda kurumsallaşmayı genişletmiştir. Sosyal hakların geliştirilmesinin temel amacı, sosyal eşitliği sağlamaktır.

Esping–Andersen’den sonra, daha yakın zamanlarda yapılan bazı araştırmalarda, refah kapitalizmini üç rejim türüyle sınırlandırmak yetersiz görülmüş ve sınıflamaya daha başka rejimler de eklenmiştir. Örneğin, bazı araştırmacılara göre, Avustralya ve Yeni Zelanda’daki “radikal” refah devletleri, Anglo–Amerikan liberal refah devleti rejimlerinden farklıdır. Bu ülkelerde, yüksek ücretler yoluyla eşitsizlik azaltılmış, endüstriyel ilişkiler refah sonuçları üzerinde önemli bir rol oynamıştır. Diğer yandan, Castles ve Ferrare ise, “Güney Avrupa refah devletleri” nin, Kıta Avrupası refah rejimi başlığı altında ele alınmaması gerektiği üzerinde durmuştur. Bir başka rejim sınıflandırma teşebbüsü ise, dağılan Sosyalist Bloğu ülkeleri üzerine dikkatleri çekmektedir. Diğer yandan, Japonya’nın sınıflandırılması örneği de bazı problemler doğurmuştur. Bazıları Japonya’yı Konfüçyen refah ideolojisi ya da liberalizm ve muhafazakâr refah devletlerinin melez bir karışımı olarak görmektedir (Özdemir, 2005: 257).

Refah rejimi sınıflandırmasında Esping-Andersen’e çok sayıda eleştiriler gelmiştir. Bunun üzerine Ferrare tarafından geliştirilen Güney Avrupa ülkelerinin dikkate aldığı Güney Avrupa Rejimi de sınıflandırmaya eklenmiştir. Ferrera’nın (1996) katkısı özellikle İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi çalışmalarda ihmal edilen ve kısmen muhafazakâr rejimin bir alt grubu olarak görülebilecek Güney Avrupa ülkelerinin dikkate alınmasıdır. Türkiye’nin de dâhil olduğu bu modelin ayırt edici özelliği istihdam yapısına göre (mavi-beyaz yakalı, kendi adına çalışanlar, sanayi-tarım sektörü

ya da kamu özel ayırımı gibi) çok yapılı bir sisteme dayanması ama minimum sosyal korumanın olmaması ya da tanımlanmamasıdır (Çalışkan, 2012, s. 224).

Güney Avrupa ülkelerinde özellikle kadınlarda ortalama yaşları 55 ile 64 yaş arası yaşlı insanlarda iş gücüne katılım oldukça düşüktür. Aile sosyal riskleri yönetmedeki en önemli etkidir ancak bu etken önemini yitirmiştir. Doğum oranlarındaki önemli derecede düşüş sosyal ve ekonomik zorluklar sunmaktadır. Kamu harcamalarının GSYİH içerisindeki payı oldukça düşüktür ve bunun yaklaşık yarısı emeklilik harcamalarıdır. Sosyal demokratik ve kıtasal Avrupa rejiminde ortalama %94 gibi kamu emeklilik oranları çok yüksektir (Aysan, 2011: 32).

Güney Avrupa ülkelerinde Kıta Avrupa modellerine göre emeklilik planlarının daha az gelişmiş olduğu görülür. Sosyal güvenlik kurumları kıta avrupa'sı ve sosyal demokratik rejimin aksine 20. yüzyılın sonlarında kurulmuştur. Kurumsallaşmış sosyal güvenlik yapılarının eksikliği ve yönetime dayalı siyasal sistemlerin varlığı, kamu emeklilik politikalarında istikrarsızlık üretir. Sosyal güvenlik kurumlarını güçlendirmek için girişimlerde bulunulsa da bütçe açıklarının karşısında bazı emeklilik planları özelleştirilmiştir (Özdemir, 2007: 152).

Bu modelin en belirleyici özelliği piyasa-devlet-aile üzerinde yoğunlaşmasıdır. Aile neredeyse bu modelin lokomotifidir ve devletin sosyal politika alanında yükünü hafifletmektedir. Sosyal politika alanındaki eksikliği ise sosyal koruma alanının parçalı ve yetersiz olmasıdır. Özellikle sosyal sigorta ve primsiz ödemeler konusundaki ikili ayırım, sosyal yardım ve hizmetlerin aile, hayır kuruluşları ve dini kurumlarca yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır (Çalışkan, 2012: 50).

1.4. REFAH DEVLETLERİNİN GELENEKSEL SINIFLANDIRILMASI

Benzer refah devletlerini bir grup altında toplamak ve onları gruplandırma çalışmaları yıllardır yapılmaktadır. Bunun nedeni, uygulamada birbirinden farklı kriterlere göre, refah devletlerinin gelişmesidir. Refah rejimleri, hemen hemen her ülkede birbirinden oldukça farklıdır. Ulus-devletler, farklı refah devletleri, ekonomik, kültürel ve tarihsel gelenekler ortaya çıkmıştır. Refah devleti olarak sınıflandırma girişimleri, sosyal refah hizmetleri, belirli nitelikler ve kriterler açısından gelişmiş ülkeler, farklı kategorilere ayrılmıştır (Özdemir, 2007: 154).

Bu bölümde, sınıflandırmanın daha geleneksel türü esas alınacaktır. Sosyal risklere karşı işçileri koruyan sosyal koruma sisteminin finansmanının kimler tarafından yapılacağını belirtir. Bunlar, kısaca, Bismark modeli; işveren tarafından ödenen katkı nedeniyle sosyal refaha doğru, her çalışanın olduğu Bismark modeli ve iki karma modelin karışımından oluşan genel bir sigorta anlamına gelen bir ülkenin tüm nüfusunu kapsayan Beveridge modelidir.

1.4.1.Bismark Sistem

Bismark sistemin bir diğer adı, kategorisel sistemdir. Fransa, Almanya ve Türkiye’de geçerli olan bir sistemdir. Sistemin özü, çalışma esasına dayalı sosyal sigorta mekanizmasına dayanıyor olmasıdır. Bireyler, bir işi yapmaları halinde sosyal hukuk bakımından güvence kapsamına alınmaktadır. Sistemin finansmanı, yararlananların ödedikleri sigorta primleriyle karşılanmaktadır. Bu duruma, yani yalnızca prim ödeyenin hak kazandığı duruma “ karşılıklılık ilkesi” denir. Burada sosyal güvenlik açısından tüm nüfusun kapsam içine alınması gerçekleşmeyebilir. Emeklilik sistemi, Bismark tipi karşılıklılık düşüncesinin en çok telaffuz edilen dışa vurumudur (Sözer, 1998: 25). Almanya’daki Bismark modeli zorunlu koruma sistemlerini kurumsallaştıran ilk sistem olmuştur. Bu modelin bir diğer işlevi ücretli nüfusu kuşatmaktır. Bismark tipi programlar, ücretle bağlantılı katkılar ve ücretle bağlantılı olarak ödenen ödenekler arasındaki yakınlık nedeniyle özel sigorta anlayışına oldukça yakındır (Durdu, 2009: 46).

İşçi sigortası modeli, bütün çalışanların sosyal güvenceden faydalanmalarını amaçlayan ve sosyal sigorta tekniği ile bu amacını gerçekleştirmeye çalışan bir sosyal güvenlik sistemidir. Bismarck tarafından kurulan bu modelde çalışanlar sosyal risklere karşı sosyal sigorta tekniği kullanılarak korunmaktadır. Bu sistemin temel özellikleri ise şöyledir; sistemin sigortasından yararlananların ücretinin belli bir miktarın altında olması, yapılan yardımın ücrete uygun olması, zorunlu olması ve sigortalıların ödedikleri prim sistemine dayanmasıdır (Egeli, 2011: 44).

Sosyal sigortacılığa dayalı olan ilk refah devleti uygulamasının ortaya çıkışı Almanya’da gerçekleşmiş, Alman Başbakanı Bismark, kurduğu hastalık (1883), iş

kazası (1884), yaşlılık ve sakatlık (1889) sigortaları ile bütün dünyaya öncülük etmiştir (Ekin, 1999: 32).

1.4.2.Beveridge (İngiliz) Sistemi

İngiltere’de 1942 yılında Lord Beveridge, sosyal refah devletinin bir parçası olarak, sosyal adalet ve dolayısıyla gelirin yeniden paylaşımı açısından konuyu ele alan bir sosyal güvenlik sistemini öngörmüştür. Bu sistemde, devletin vergi gelirleri ile sistemin finansmanına katkıda bulunması benimsenmiştir. Bu sisteme katılım zorunludur ve bu sistemde sosyal güvenlik tüm toplumu içermektedir (Edizdoğan ve Giray, 2007: 33)

“Beveridge Sistemi”, “evrensel sistem” olarak da adlandırılabilir. Bu sistemde sosyal güvence, belirli bir işi yapma (çalışma) koşuluna bağlanmaz. O ülkenin bütün vatandaşları veya o ülkede bulunanlar, vatandaş olmaları ya da o ülke toprakları içinde bulunmaları dolayısıyla bu sistem tarafından sosyal güvenceye alınmaktadır. Yani, tüm nüfus kapsamaktadır. Sosyal yardım ve sosyal hizmet sunan bu sistemin finansman kaynağı, vergilerdir. Tüm riskler tek bir kurum tarafından kapsama alınabileceği gibi (Yeni Zelanda), güvence ayrı ayrı da sağlanabilir (Örneğin, İngiliz ve İtalyan “Ulusal Sağlık Sistemi” İskandinav “Halk Aylığı Sistemi” gibi) (Sözer, 1998: 25).

Beveridge tipi karşılıklık ilkesine en uygun örnek, İngiltere’dir. İngiltere’nin Almanya’nın ardından sosyal refah devletinin gelişimi açısından ikinci önemli ülke olduğu görülmektedir. Almanya’da gerçekleşen sosyal reformların, sanayileşmenin, önderliğini yapan İngiltere’yi önemli oranda etkilediği bilinmektedir. İngiltere’de 1880 yılında iş kazalarına tazminat yükümlülüğü getiren “İşverenlerin Sorumluluğu Yasası” ile başlayan bir dizi yasayı kısa zamanda uygulamaya sokarak, refah devletinin en erken geliştiği ülkelerin başında yer almıştır (Ekin, 1999: 34).

İngiltere, II. Dünya Savaşı’nın hemen ardından oluşturduğu sosyal sigorta sistemine işçi ve işveren yanında devletin de üçüncü bir taraf olarak katkıda bulunduğu bir yapı haline getirmiştir. Bu sistemde, hem katkı payları hem de ödenekler kazançla orantılı olmaktan ziyade düz oranlı kılınmıştır. Yani sunulacak sosyal refah hizmetleri karşılığında sigortalılardan primler toplanmış, ancak, Bismarkçı karşılıklık ilkesine göre, bu primler hem düşük kalmış, hem de herkesin ödediği prime oranla eşdeğer oranda bir

hak kazanması mantığından farklı olarak, düz oranlı edimler söz konusu olmuştur (Özdemir, 2007: 158).

1.4.3.Karma (Hollanda) Sistemi

“Karma Sistem”de ise hem çalışan gruplara yönelik sosyal sigorta düzeni, hem de vatandaşları kapsayacak şekilde evrensel bir ulusal sigorta söz konusudur. Hollanda sosyal güvenlik sistemi, bir bütün olarak ilkelerin güçlü bir karışımını sergilemektedir (Sözer, 1998: 25).

Bu ülkede, Bismark tipi işçi sigortaları, Beveridge tipi halk sigortaları veya ulusal sigortaları ve sosyal yardımı içeren bir karma (hibrid) sigorta sistemi kurulmuştur. Ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan bu karma sosyal sigorta sistemi, 1980’li yılların ekonomik krizi, bireyselleşme, erkek ve kadınların değişen rol modelleri gibi modernizasyon süreçlerine bir tepki olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu ülkede, ücretle bağlantılı işsizlik, hastalık ve sakatlık sigortaları konusunda, her üç programda da 1987’de kazancın yerini alma oranlarının %80’den %70’ye azaltılması kazançla bağlantılı sakatlık ve işsizlik ödeneklerinin süresinin çalışma süresine ve yaşa bağlı olarak sınırlandırılması, kazançla bağlantılı ödeneklere hak kazanamayanlara yönelik düz oranlı ödeneklerin devreye sokulması gibi çok sayıda önlem alınmıştır (Özdemir, 2007: 161).

1.5.KÜRESELLEŞMENİN REFAH DEVLETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sözlük anlamıyla, uygulamada, dünya çapında bir şeyler yapma politikası, süreci ya da eylemi olarak tanımlanan küreselleşme, en genel anlamıyla, bir coğrafi birim olarak dünyanın tümünün bütünleşmesine, yani, küresel bir topluma ve küresel bir kültüre sahip olma durumuna gelmesine işaret eder. Bu çerçevede Giddens küreselleşmeyi, yerel olaylardan uzakta gerçekleşen olaylarla biçimlendirilmesi yoluyla, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlar. Robertson ise gelişmenin insanlık üzerindeki etkisine işaretlerle, küreselleşmenin, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yaptığını söyler (Bulut, 2003: 181).

Joseph Stiglitz de, küreselleşmeyi küresel karşılıklı etkileşim ve bütünleşme çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu çerçevede Stiglitz'e göre küreselleşme; ülkelerin ve halkların bütünleşmesi, iletişim ve ulaşımın kolaylaşması, mallar, hizmetler, sermaye, bilgi ve insanların yapay sınırlar olmaksızın serbestçe dolaşımıdır. Ancak küreselleşme, bir taraftan önemli bütünleşmeleri öngördüğü için bütünleyici olmasına karşın; evrensel ve yerel ayrımını getirmesi nedeniyle parçalayıcı bir süreç olarak da değerlendirilmektedir. Bu itibarla küreselleşme sürecinin çelişkili ve birbirine zıt durumları bünyesinde barındırdığı öne sürülmektedir (Gümüş, 2009: 153).

İktisadi küreselleşme, ulusal ekonomilerin, başta (doğrudan yatırımlar ve/veya kısa dönemli) sermaye olmak üzere mal, hizmet, emek, bilgi ve teknoloji akımları aracılığıyla uluslararası dünya ile bütünleşmesi ya da dünyanın tek bir pazar haline gelme süreci olarak tanımlanmaktadır (Yay, 2009: 3).

Küreselleşmenin refah devletleri üzerindeki etkisi ekonomik olmaktan ziyade ideolojik olmuştur. Politikacıların küresel ekonomi hakkındaki fikirleri ve değerleri ideoloji tarafından şekillenmiştir. Onlar, piyasaya müdahale edildiği zaman ulusal para üzerinden spekülasyon yapılabileceğini, sermayenin yurt dışına akmasına sebep olacağını veya sıcak paranın ülkelere gelmeyeceğini düşünmektedirler. Devletler, ekonomik rekabetin sürdürülmesi fikrine kendilerini alıştırsalar dahi rekabetçi devletlerin oluşacağını ve bunun sonucu olarak da ülkeler ekonomik küreselleşmenin sonuçlarına karşı tedbirler alarak, yoksulluk, gelir dağılımı ve suçlar konusunda daha otoriter olabileceklerdir. Küresel ekonomiden kaynaklanan kısıtlamaların çoğu, küresel ekonominin dinamikleri ve mantığı hakkındaki düşüncelerin politik gücünden kaynaklanmaktadır (Şenkal, 2005: 317-319).

Küreselleşme sürecinin refah devleti üzerinde oldukça dönüştürücü bir etkisi de olmuştur. Her ne kadar ekonomik küreselleşme süreci ve ona eşlik eden siyasal küreselleşme süreci 1980'lerin yeni sağının refah devletinin "gereksiz" olduğu yargısını beslemiş ve dünya ölçekli bir hale getirmiş olsa da, bu durumun yeni, eşitlikçi, adil ve dünya ölçekli bir sosyal refah hayali yaratması açısından yeni bir olanak meydana getirmiştir. Öte yandan, refah uygulamaları gereksiz hale gelmemiş sadece dağıtımında siyasal konjonktüre göre uygulamaların değişmesine yol açmıştır (ABD'deki bekâr annelere ve çocuklarına yönelik tartışmalar, Türkiye'deki ve Güney Avrupa

ülkelerindeki refah uygulamaları aile eksenli mi birey eksenli mi şekillenmeli dönemsel tartışmaları buna örnek olarak verilebilir). Bunun dışında, küreselleşme süreci kendiliğinden devlet dışındaki sosyal refah aktörlerini öne çıkarmıştır. Küreselleşme süreci ulus-devleti eritmemiş, sadece toplumsal diğer aktörleri ve ulus-üstü bazı aktörleri (örneğin Dünya Bankası, IMF, UNDP gibi) öne çıkarmış devletin bu kurumlarla işbirliğine gitmesini veya müspet veya menfi ilişkisini zorunlu kılmıştır (Sosyal Politikalar Dergisi , 2006).

Küreselleşmenin refah devletine olan etkisi hakkında birden çok görüşler vardır. Bunlardan ilki, yeni dönemde bir paradigma kaymasının yaşandığının “refah devleti”nden “rekabet devleti”ne doğru bir dönüşümün başladığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş sahiplerine göre, ekonomik büyümeyi sürdürebilmek için, sosyal maliyetler azaltılmalı, çalışma koşulları ve sosyal haklar daha esnek hale getirilmelidir. İkinci görüş ise, küreselleşmenin refah devleti üzerinde hiçbir olumsuz etkisinin olmadığını savunmaktadırlar. Dolayısıyla küreselleşmenin refah devletleri üzerindeki etkisi ülkeden ülkeye, refah rejimlerine göre değişiklik göstermektedir (Özdemir, 2007: 228-230).

Küresel ölçekte ciddi bir ekonomik rekabet yaşanmasına neden olan bu süreçte sermayenin en önemli talebi; devletlerin maliyetleri azaltma gerekliliğidir. Devletlerden daha rekabetçi olabilmek maksadıyla beklenen maliyetlerin düşürülmesinde ise, en önemli yeri sosyal devletin getirdiği sosyal maliyetler tutmaktadır (Gümüş, 2009: 162).

Küreselleşme sürecinde özellikle devletin Keynesyen Politikalardan Neo Liberal Politikalara geçişi ile müdahaleci devletten küçük ya da sınırlı devlet anlayışına geçilmesi, ulusal ekonomik karar alma gücünün azalması ile istihdamın azalması, refah programları nedeniyle artan bütçe açıklarının azaltılması için Neo-liberal anlayışın denk bütçe politikasını önermesi ile küreselleşme, sosyal refah devleti anlayışının devletler açısından önemini azaltmıştır. Bununla birlikte sosyal korumacılığın varlığı, yoksulluğun topluma olan negatif dışsallığı ve kamu tercihi teorisinin de yansıttığı partilerin oy maksimizasyonu isteği nedeniyle devlet sosyal refah politikalarını tamamen terk etmemiş ve her zaman gündemine almıştır.

1.6. REFAH DEVLETİNİN KRİZİ

Sosyal refah devletinin yükselişi II. Dünya Savaşı'nın enkazının hemen ardından başlamıştır. Keynes'in Büyük Ekonomik Buhranı sonrası yaptığı analizler ve sunduğu öneriler bir yandan devleti ekonomide önemli ve güçlü bir aygıt haline getirirken, diğer taraftan da kapitalist düzene yönelik huzursuzlukları, eleştirileri, olası işçi isyanlarını, komünizm tehdidini ortadan kaldırma hesaplarını da içermektedir. Refah devleti politikaları ile Avrupa'da ortalama otuz yıllık bir süre "altın çağ" yaşanmıştır fakat dünya ekonomisinin rekabetçi doğası, kapitalizmin kaçınılmaz krizleri, Avrupa'da sosyal refah harcamalarının devlete olan maliyetinin yüksekliğinin bir sonucu olarak ABD ile rekabet edilemeyeceğine yönelik göstergeler refah devleti politikalarını geriletmiştir (Durdu, 2009: 49).

1970'li yıllardan itibaren ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanda baş gösteren yeni gelişmeler ve özellikle küreselleşme olgusu ile birlikte refah devletleri sorgulanmaya başlanmıştır. Refah devleti, Batı Avrupa ülkelerinde işsizlik, sağlık ve eğitim gibi sorunların üstesinden gelmiş; fakat bu gelişim kamu sektörünün ekonomi içindeki payını önemli ölçüde artırmış ve Logue'un deyişiyle, kendi başarısının kurbanı olmuştur (Bulut, 2003: 180).

1970'lerde kamu ekonomisinde en çok istenilen durum yönetilebilir bir kamu ekonomisine duyulan ihtiyaç olmuştur. Kapitalist sistemin ve refah devletinin yaşadığı bu kriz, yeni bir liberal ideolojinin doğmasına neden olmuştur. Böylece, gelişmiş kapitalist ülkelerde Keynesçi ekonomik politikalar ve refah devleti anlayışına, azgelişmiş ülkelerde ise ulusal kalkınmacı devlet politikalarına ve bunları uygulayan kurumlara karşı bir yol açılmış ve yeni-liberalizm, dünya genelinde yeni bir siyasal ve ideolojik değişime neden olmuştur. Kapitalist ilişkilerin değişime uğradığı bu dönemde, devlet de bu değişime uygun olarak bir yeniden yapılanma sürecine girmiş ve devletin rolü de değişmiştir (Kitapçı, 2007: 43-44).

Keynesyen politikaların izlenmesi, 1970'lerden itibaren ülkeleri krize sokmuştur. Yüksek toplam talep ve istihdam politikaları, yüksek vergi oranları ve sosyal refah devleti harcamaları, artan devlet müdahaleleri, krizin nedenleri olarak görülmüştür. Bu nedenlerle ekonomide devletin rolünün küçültülmesi görüşleri dile getirilmeye başlanmış ve Keynesyen refah devletinin sona ermeye başladığı

görülmüştür. Keynes'in dünya sosyal gelişimindeki ve küresel piyasalar üzerindeki etkisi zayıflamıştır. Monetaristler ve muhafazakâr politik güçler yükselişe geçmiştir. Serbest piyasa taraftarları, Keynes'in fikirlerini reddedip, yerine kendi görüşlerini yerleştirmişlerdir (Bayraktar, 2012: 260).

Yeni dönemde uygulanan politik ve ekonomik felsefe, “Yeni Sağ” olarak adlandırılan Neo-liberal politikalar ve bu politikalar Keynesyen politikalara alternatif olarak ortaya çıkan klasik liberal düşüncenin çağdaş bir yorumudur. 1980’lerin ortalarından sonra ise, uluslararası makroekonomik krizlerin etkisi azalmış, petrol fiyatları düşmüş, faiz oranları zirve yaptığı 1984 yılı seviyesinden aşağıya doğru inmeye başlamış; çoğu ülkede istihdam tekrar artma eğilimine girmiş ve bu gelişmelerle birlikte, I. Dünya Savaşı öncesinde mevcut olan mal, hizmet ve sermaye piyasalarının uluslararasılaşması düzeyine ulaşmıştır (Özdemir, 2007: 254-256).

Refah devleti Yeni Sağ tarafından pek çok açıdan eleştirilmiştir. Kısaca şöyle özetlersek (Topak, 2012: 80-81):

- Refah devleti ekonomik değildir, Pazar için gerekli olan çalışma isteği gibi güdülerini zayıflatmaktadır
- Refah devleti üretken değildir
- Refah devleti verimsizdir
- Refah devleti etkin değildir: Fakirlerin gelir kaynaklarını daha da azaltarak fakirlerin durumunu daha da kötüleştirmektedir.
- Refah devleti özgürlüklerin yadsınmasıdır: Refah devletinin zora dayalı sunduğu hizmetler, kişilerin bireysel seçme özgürlüklerini yok saymaktadır.

1980’li yıllardan itibaren birçok ülkede muhafazakâr hükümetler göreve gelmiş ve hükümetlerin seçim programlarının ana fikri sosyal harcamaların kısılması olmuştur. Bu doğrultuda genel olarak sağlık, sigorta, işsizlik yardımlarında kesintiler olmaya başlamıştır. Muhafazakâr hükümetler özelleştirme uygulamalarına ve kamu sektörünün daraltılması uygulamalarına başlamışlardır. İskandinav ülkelerinde dahi kısıntılara gidilmiştir. İngiltere ve Almanya da kesintiler yapan ülkelerin başında yer almaktadır. Ayrıca refah yardımlarına ulaşabilme şartları değiştirilmiş ve çalışmaya dayalı bir refah anlayışının temelleri atılmıştır (Topak, 2012: 73-74).

Orta gelirli ve daha düşük gelir grubuna sahip halk daha düşük vergi ve evrensel hizmetlerin daha kaliteli sunumunu talep ederken, işsizler ise kendilerine yapılan nakit transfer akımını desteklemişlerdir. Gerçekleşen politikalar ise genel olarak orta gelirli halkın istekleri doğrultusunda gerçekleşmiş ve II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki yıllarda refahın doğuşunda önemli rol oynayan yardımlaşma duygusu yerini kişisel çıkar düşüncesine bırakmıştır. Bu durum, refah devletindeki toplumsal desteklerde önemli değişikliklere sebep olmuş ve refah devletine destek daha ılımlı bir eşitçilik temelinde devam etmekle birlikte toplumun refah devleti için fedakârlık gösterme eğilimini düşürmüştür (Erdal, 2012: 154).

Refah devletinin gelişim sürecinde geline aşamayı ve yaşanan durumu anlamak için finansal kriz çözümlerinin yanı sıra, yaşanan toplumsal ve ekonomideki yapısal dönüşümleri de incelemek gerektiği belirtilmektedir. Buna göre ekonomik büyüme oranları bundan böyle düşük seviyeli ve daha belirsiz bir hal almıştır. Teknolojik gelişmelerden dolayı üretim sektöründe kitlesel ölçekte kalıcı istihdam özellikle niteliksiz ve yarı nitelikli işçiler için garanti olmaktan çıkmıştır. Yine küreselleşmenin etkisiyle yoğunlaşan rekabet ortamı emek piyasası esnekliğini artırmıştır. Ayrıca işçi sınıfının zayıflaması, gelir eşitsizliğinin artması, çalışma yaşamında farklılıkların artması ve yeni toplumsal baskı ve çıkar gruplarının ortaya çıkması geleneksel refah devletine destek ve meşruiyet sağlayan dayanışma anlayışını zayıflatmıştır. Bu durum da refah devletinin yaşadığı krizin önemli bir boyutu olarak görülmektedir (Öztürk, 2011: 109-111).

İKİNCİ BÖLÜM

REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI-ARAÇLARI VE HİZMET TÜRLERİ

2.1.REFAH DEVLETİNİN AMAÇLARI

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uygulanma imkânı bulan refah devleti, bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal tehlikelere karşı koruyan, onlara sosyal güvenlik olanakları sağlayan, toplumsal konumları ne olursa olsun onlara tüm vatandaşlara eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli bir standarda getiren devlettir (Akkaya, 2001:26-28).

Devlet olgusu ortaya çıktığı ilk zamanlardan itibaren pek çok değişikliğe uğramış, çeşitli görevler edinmiş ve hala devletin varlık sahasının nerede başlayıp nerede bittiğine ilişkin tartışmalar devam ede gelmiştir. Bu gelişme ve dönüşüm süreci içerisinde ise devlete atfedilen görevlerde çeşitli gelişmeler, eksilmeler, artmalar olmuştur. Ancak bu dönüşüm sürecinin en başından en sonuna kadar devletin değişmeyen ve her zaman için vatandaşlarına sunması gereken hizmetlerin başında kişilerin ve toplumun güvenliğinin sağlanması yer almıştır. Güvenliğin sağlanması görevini bu kadar vazgeçilmez kılan şey ise kişilerin ne yaparlarsa yapsınlar tek başlarına güvenliklerini sağlamaya muktedir olamamaları ve bunun ancak organize edilmiş bir güvenlik teşkilatı aracılığı ile yapılabilir olmasıdır. Devletin yüklendiği diğer tüm görevleri (eğitim, sağlık, ulaşım vs.) bireyler veya gruplar belki belli bir noktaya kadar sağlayabilirken, güvenlik ihtiyacını ancak ve ancak devletin sağlaması vazgeçilmez bir zorunluluktur (Yumuşak, 2012: 181).

2.1.1.Yoksullukla Mücadele

Yoksulluk insanlığın var olduğundan beri süregelen bir sorundur. Yoksulluk ekonomik olmakla beraber hem ahlaki hem sosyal bir sorundur ve çözümü için her ülke pek çok çözümler ortaya koymaya çalışmıştır. Öncelikle yoksulluk tanımlanabilirse çözümler konusunda önemli ölçüde adım atılmış olacaktır.

Yoksulluk genel anlamda ve temel olarak, bireyin asgari yaşam standardından yoksun kalması veya diğer bir deyişle bireyin asgari yaşamını sürdürebilir düzeyde kılması için gerekli olan şeylerden mahrum olmasıdır. Bu mahrumiyet; açlık ve barınma gibi temel gereksinimlerden kaynaklanabileceği gibi giyinme, sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanmaktan devlet ve toplum kurumlarından olumsuz davranış görmeye, bu kurumların karar mekanizmalarından dışlanmaya kadar uzanabilmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) yapmış olduğu bir tanımlama kapsamında yoksulluk; hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven ve saygınlık gibi insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan mahrum olma şeklinde ifade edilmiştir (Aydın ve Türgay; 2011: 250-251).

Her ne kadar yoksulluk olgusunu bütün yönleriyle açıklamanın zor olduğu ortada ise de, birbiriyle ilişkili olan üç ayrı yoksulluk tanımının varlığından söz etmek mümkün görünmektedir. İlk olarak, Dünya Bankası'nın temel aldığı günlük bir dolarlık gelirden yoksun olmak biçiminde anlaşılan tanımında olduğu gibi, “mutlak yoksulluk”, temel yiyecek gereksinimlerini (genellikle minimum kalori gereksinimi olarak belirlenmektedir) karşılamak için gerekli gelirden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilirken; “görelî yoksulluk”, yiyecek dışındaki gereksinimleri (giyim, barınak ve enerji gibi) karşılayacak gelirden yoksun olmak biçiminde anlaşılmaktadır. Son yıllarda, bu iki tanımı içerse de ondan daha geniş kapsamlı olan “insani yoksulluk” kavramı, okur-yazarlık, yetersiz beslenme, kısa yaşam süresi, ana-çocuk sağlığının yetersizliği, önlenebilir hastalıklara yakalanmak gibi temel insani yeteneklerden yoksun olmak biçiminde tanımlanabilir. Buna göre temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya (enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyu) erişimin yokluğu ya da kısıtlanması, yoksulluğun “insani” boyutu olarak nitelendirilmektedir (DPT, 2013: 1).

Yoksullukla mücadelede ülkelerin gelişmişlik durumları önemli rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkelerde yoksulluk kategorisi refah kavramıyla ve gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkla ilgilidir, sosyal ve kültürel dışlanmayı içerir. Yoksullukla mücadeleden anlaşılan bazı refah unsurlarından daha az faydalananların refahını artırma veya toplumun genelinden soyutlanmış bazı kesimlerin topluma yeniden kazandırmaya çalışılmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise temel eksiklikler vardır. Bunlardan biri, yoksul nüfusa yönelik finansal kaynağın yetersizliği diğeri ise ülkelerin demokratikleşme sürecinde eksik olmalarıdır. Bu yüzden kaynakların dağıtımında yolsuzluk, otoriter yönetim nedeniyle etkinliğin sağlanamaması sorunu yaşanmaktadır (Özden ve Arabacı, 2008: 834-836).

İçerisinde bulunan 21. yüzyılda küreselleşmenin de etkisiyle artık ulus devletlerinin veya onların resmi kurumlarının tek başına üstesinden gelemeyeceği

sorunlar nedeniyle yoksulluğun günümüzde ulaştığı boyut; küresel ısınma, mali istikrarsızlık, salgın hastalıklar gibi küresel ve çok kapsamlıdır. Bu tür sorunlar kapsama ve yayılma alanı genişliği yönünden tek bir ülkenin veya onun resmi kurumlarının altından kalkamayacağı konu ve sorunlar olup, bu sorunlar ile küresel çapta mücadele edilmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadelede başlıca uluslararası kurum veya yoksullukla mücadeleyi üstlenen uluslararası kurum, bilindiği üzere Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası, yapısal denge ve yoksullukla ilgili faaliyetlerle ilgilenirken, Dünya Bankası ile birlikte hareket eden Uluslararası Para Fonu (IMF), makroekonomik işlerden sorumludur (Aydın ve Türgay, 2011: 253).

Yoksulluk sorunuyla mücadelede toplumdaki herkes için öngörülen temel gelir tartışmalarından sadece yoksulları hedef alan ve birçok Avrupa ülkesinde uygulama alanı bulan asgari gelir güvencesine uzanan tartışmaların çıkış noktasını ise refah devletinin geldiği aşama oluşturmaktadır. Buna göre, sosyal sigorta uygulamalarının ağırlıkta olduğu sosyal güvenlik sistemlerinin, özellikle 1970'lerin sonundan itibaren artan işsizlikle birlikte daha da önem kazanan yoksulluk sorunu karşısındaki yetersizliği dile getirilmektedir. Yoksullukla mücadele, yoksulluğun kaynağındaki nedenlere bağlı olarak çok boyutlu yürütülmesi gereken bir mücadeledir (Metin, 2012: 118).

Yoksullukla mücadelede refah devletleri iki ayrı yöntem belirlemiştir. Birincisi, fakirlik çizgisi denilen minimum seviyede yeterli bir hayat standardı için gerekli olan reel gelir seviyesi kavramı geliştirilmiştir. Buna göre hane halkının gelir düzeyi, belirlenen asgari hayat standartlarının altına inmemelidir. İkincisi, fakirlik çizgisi altında olanların ne kadar süredir orda kaldıklarının istatistiksel olarak bilinmesi zorunluluğudur. Diğer yandan fakirlikle mücadelede, sosyal politika araçları olan sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin bileşenleri olan; eğitim, sağlık, konut, istihdam üzerinde uzmanlar çalışarak yoksulluğun azaltılması üzerinde çalışmalar sunmuşlardır (Erdal, 2012: 34).

2.1.2. Eşitsizliklerin Giderilmesi, Fırsat Eşitliğinin Sağlanması ve Hayat Standartlarının Yükseltilmesi

Refah devletinin amaçlarından bir tanesi de toplumdaki eşitsizliklerin giderilmesi, belli koşullardaki hayat standartlarının korunması ve standartların

yükseltilmesidir. Bireylerin sahip oldukları vatandaşlık hakkı yalnızca hukuksal anlamda değil ekonomik olarak da toplumdaki gelir düzeyinin en yüksek olanla en düşük gelire sahip birey arasındaki farkın giderilmesidir.

Geçmişten günümüze kadar tasvip edilmeyen olayların yaşanmasının nedeni insanların "kendi bencilliği" ile "ihtiyaçlarının karşılanmasının yetersizliği" arasında gidip geldiği alanlarda önem kazanmaktadır. Toplumların yaşadıkları eşitsizlikler, haksızlıklar, savaşlar gerçek anlamda çözümlenmeye başladığı andan itibaren modernleşmenin, modernleşme ile birlikte bulunan bu çözümlerin demokratikleşmeleri ise, sosyal politikanın temellerini oluşturmaktadır (Şenkal, 2005: 86).

Fırsat eşitliğinin alakalı olduğu alanlar eğitim ve sağlıktır. Bunların ortak özelliği ise, topluma pozitif dışsallık oluşturmalarıdır. Eğitim kişisel verimi artırdığı için iktisadi gelişmeye önemli katkılar sağlamaktadır. Sağlık sistemleri ise, direkt insanların hayatlarıyla bağlantılıdır ve insanların uzun ömürlü ve insanlara kaliteli bir hayat sunmaları da yine devletin gelişimi açısından önemlidir (Topal, 2011: 25-26).

Sosyal devlet vatandaşlarına sunduğu hizmetlerde fırsat eşitliği amacını taşımaktadır. Bunlardan, eğitim ve sağlık hizmetlerinin faydası hem bireysel hem de toplumsal açıdan yüksektir. Bütün ülkelerde neredeyse bütün ülkelerde ilköğretim zorunlu bir hizmet olmakla birlikte, topluma, kişisel becerilerini geliştirme, daha kaliteli bir yaşam sürmeleri için mesleki ve teknik öğretim hizmetinden yararlanma imkânı sunulmaktadır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin piyasa tarafından gerçekleştirilmesi durumunda ise yeterli ödeme gücüne sahip olmayan kişiler bu hizmetlerden yoksun kalabilmektedir. Bu durumu engellemek için ve kişilere eğitim ve öğretim, sağlık hizmetlerinin sağlanması sosyal devletin temel görevlerindedir (Aktan, 2003).

2.1.3. Gelir Dağılımında Adalet

Bir ülkede gelirin dağılımı, o ülkenin gelişmişlik düzeyi, toplumun idari ve sosyal yapısı hakkında bir fikir verebilmektedir. Bu nedenle gelirin adil dağılımı sosyal devletin en önemli görevleri arasında gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak, farklı ekonomik sistemlere sahip ve farklı gelişme seviyelerinde bulunan tüm ülkelerde gelir dağılımının iyileştirilmesi, iktisat politikasının temel amaçları arasında yer almaktadır.

Gelir dağılımı, ülkede belirli bir dönemde yaratılan milli gelirin bireyler ve üretim faktörleri sahipleri arasında dağılım şeklidir. Bir başka şekilde gelir dağılımı, bir ülkede yaşayan fertler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin yine o ülkedeki vatandaşlara faiz, kira, kar payı, maaş ve ücret gibi dağılım araçları ile paylaştırılmasını veya paylaşımını ifade eder (Erdoğan, 2002: 48).

Gelir dağılımını etkileyecek olan sosyal politikalardan biri zenginliklerin yaygınlaştırılmasıdır ki bu da, kamu kesiminin sahip olduğu servetin sosyal amaçla özelleştirilmesi ile özel kesimin elinde bulunan servetin yeniden dağıtılmasıdır. İkincisi, vergi ve parasal düzenlemelerle gerçekleşen gelir aktarımları, diğeri de sosyal hizmetlerdir. Gelir dağılımında devletin rolü gelir dağıtıldıktan sonra ortaya çıkmaktadır. Artan oranlı vergi gibi uygulamalarla devlet düşük gelir grubundakilere pozitif ayrımcılık yapmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, gelir vergisinden çok dolaylı vergilerle gelir dağılımı düzeltilmeye çalışılmaktadır ama bunun etkisi çok küçük olmaktadır (Koray, 2005: 281).

Gelir dağılımındaki değişiklikler, küreselleşme, teknolojik değişme gibi yapısal etkilerden veya ülkenin makroekonomik performansının kötüleşmesinden kaynaklanabilir. Bu bağlamda, gelir dağılımını belirleyen faktörler kısaca şöyle sıralanabilir; İşgücü piyasası ve işgücünün dağılımı, üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin fiyatlarının dağılımları, servetin dağılımı, eğitim düzeyi, sosyal kurallar ve düzenlemeler, dünya ekonomisindeki değişiklikler (küreselleşme, teknolojik değişim, vb.), ülke ekonomisindeki değişiklikler ve politikalar (enflasyon, krizler, bütçe açıkları, devalüasyon, özelleştirme, vb.) (Kustepeli ve Halaç, 2004: 145).

Refah devletinin temel amaçlarından biri olan adil gelir dağılımı, kişilerin elde etmiş olduğu gelirler arasında çok büyük farklar olmamasını, milli gelirin toplum arasında sorun yaratmayacak şekilde dağılmasını yani toplumda kişiler tarafından kabul gören bir gelir paylaşımını ifade eder. Dolayısıyla, sosyal devletten beklenen kamu gelirlerini özellikle artan oranlı vergilerle, eşit oranlı vergiler gibi tarifelerle ve kamu harcamalarını da sosyal transferler kullanarak toplum arasında zenginden fakire doğru geliri yeniden dağıtması, servet ve gelirler arasındaki farkları gidermeye çalışması, milli gelirin adaletsiz dağılım sonucunda yoksul kalan bireyleri, düşkün ve bakıma muhtaç çocukları korumasıdır (Aktan ve Özkıvrak, 2003: 47).

2.1.4.Sosyal Dayanışma

Küreselleşmenin en önemli etkisi sosyal hayat içerisinde bireyin öneminin artmasıdır. Günden güne karmaşıklaşan sosyal sınıf ve sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşık yapı vatandaşlar arasında inanç ve değerleri, çatışmaları ve mücadeleleri çözmeye çalışmak için bireylere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu sosyal sorunları çözmek konusunda baş aktör devlettir. Geçmişten günümüze devletin müdahalesi kimi zaman az kimi zaman çok olmuştur fakat her zaman sosyal politikaların uygulanmasında ki bunların en önemlilerinden biri olan sosyal dayanışmada da devletin ağırlığı hissedilmektedir (Şenkal, 2005: 54-57).

Dayanışma, karşılıklı bağımlılıkları, sorumlulukları ve insanların ya da bir topluluğun belirli bir grup içinde yetkilerini içeren sosyal ilişkiler ağıdır (Deken vd., 2005: 145). Geçmişten günümüze birçok hem sosyolojik hem de psikolojik açıdan sosyal dayanışma tanımları yapılmıştır. Bunlardan en çok kullanılan tanımlama olan Durkheim'e göre sosyal dayanışma bireyleri birleştiren bir bağ ve tüm toplumlar için temeldir. Bu toplumlar mekanik olarak adlandırılan bir bilinç tarafından idare edilmektedir; işbölümü ve dayanışma olarak uzmanlaşma ile karakterize edilenler ise organik olarak adlandırılır. Durkheim'in orijinal tanımında hem inanç hem de uygulamalar olmasına rağmen, modern sosyologlar tanımı yalnızca inanç ve uygulamalar açısından değerlendirmişlerdir (Evans, 1977: 29-30).

Sosyal dayanışma, insanların hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri riskler olan işsizlik, ölüm, doğum, hastalık, yaşlılık gibi faktörleri yaşam kalitelerini azaltmadan sağlayan ve geliri adaletli bir şekilde dağıtan bir sistemdir. Dayanışma, benzer durumları yaşayan, aralarında çıkar birliği bulunan birey ve toplum arasındaki var olan ilişki, beraberlik düşüncesi ve birbirlerine karşı duydukları sorumluluk olarak tanımlanır. Sosyal güvenlik sisteminde korumaya sosyal niteliği sağlayan ve garanti sağlamak amacıyla gelirin yeniden adaletli dağılımını sağlayan dayanışma ilişkisidir. Yapılan her türlü nakdi ve aynı transferler ve sağlık hizmetleri topluma yansıyan sonuçları itibariyle sosyal dayanışmayı pekiştirmektedir. Bilhassa, Kıta Avrupa'sı refah devleti, bu gayenin gerçekleştirilmesine önem vermektedir (Erdal, 2012: 42).

2.1.5. İktisadi İstikrar ve Ekonomik Büyüme

Bir ekonomide iktisadi istikrarın sağlanması için hem fiyat istikrarı hem de tam istihdamın birlikte gerçekleşmesi gereklidir. Ancak hem fiyat istikrarının hem de tam istihdamın geçerli olduğu bir ekonomide ekonomik istikrar gerçekleşmemektedir. Fiyat istikrarı, genel fiyatlar seviyesindeki oluşan dalgalanmaların engellenmesidir. Tam istihdam ise, bütün üretimi oluşturan unsurların tam olarak kullanılmasıdır (Ataç, 2009: 37-38).

Demokratik refah bir devletin fonksiyonlarından birisi iktisadi ve sosyal açıdan gelişmiş hale gelmektir. Devletler bu hedefe ulaşmak için; makro açıdan da istikrarı sağlayacak politikaların yürütülmesi, istihdamın artırılması, eğitim seviyesinin yükseltilmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması, kalifiye sağlık hizmetlerinin sağlanması gibi yollara başvurur. Toplumun iktisadi bakımdan ilerlemesi için ise devletin icra etmesi gereken iki önemli yükümlülüğü vardır. Bunlardan birincisi, kâr marjının var olmadığı fakat kamusal düzenin devamı için gerekli olan yatırımları gerçekleştirmektir. İkincisi ise, tam rekabetçi koşullara uyulmasını sağlamaktır (Tepe ve Ardiyok, 2004: 106-107).

Refah devletinin sağladığı faydaların yükseltilmesi için uzun vadede yüksek istikrarlı ekonomik büyüme alanının oluşturulması temel gayelerden birisidir. Yüksek ve istikrarlı büyüme için yapılması gerekenler ise; dışa açık ve rekabetçi üretim yapısının güçlendirilmesi, sanayileşmenin güçlendirilmesi ve verimliliği artırmaktır. Verimlilik artışı ekonomiye direkt bir müdahaledir ve sınırlı kaynakların aktif ve sürdürülebilir olarak kullanılması ülkede refah artışının uzun vadede geçerli olmasını sağlar (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 60).

Ekonomik büyüme, kişi başına düşen toplam mal ve hizmet miktarındaki artıştır. Bir ekonomide gayrisafi milli hâsıla hızla artıyorsa o ekonomide aynı zamanda tam istihdam artmakta yani işsizlik oranları azalmaktadır. Üretim faktörlerinden emek, sermaye çıktılarının verimli kullanıldığı zaman ekonomideki büyüme hız kazanmaktadır. Aynı zamanda yatırım oranlarını da artırarak daha sağlıklı ve kalıcı bir büyüme sağlamaktadırlar. Ekonomik büyümenin bir yolu da teknolojik gelişmeleri yakından takip edip mümkünse üretimlerini gerçekleştirmektir (Ataç, 2009: 295-297).

2.2.REFAH DEVLETİNİN ARAÇLARI

Refah devleti amaçlarını gerçekleştirmek için bazı sosyal politika araçlarını kullanmaktadır. Bu politikalar ise ülkeden ülkeye ve refah rejimi türlerine göre de farklılıklar göstermektedir. Refah devletinin araçları konusunda farklı anlayışlar bulunsa dâhi refah devletinin temel özellikleri göz önüne alındığında sosyal politika araçları, devletin ekonomik hayata müdahale kapsamında kullandığı tüm araçları kapsamaktadır.

2.2.1.Ekonomik ve Sosyal Regülasyonlar

Devlet, 1970'lerden sonra daha çok piyasada hâkim tek güç olmuştur. Ancak gelişen sosyal devlet anlayışında devletin görev tanımı değişmiştir. Devletin piyasa başarısızlıkları ve verimsiz çalışmaları sonucu, devlet müdahalesinden ziyade regülasyona dönüş olmuştur. Bunun ilk savunucuları da 1980 yılında İngiltere olmuştur. Regülasyon bazı yazarlarca tanımlanmıştır. Bunlardan birisi ise Selznick tarafından yapılmıştır. Selznick'e göre; toplumsal bir değeri olan faaliyet üzerinde, kamu kurumu tarafından yürütülen devamlı ve yoğunlaşmış denetim anlamına gelmektedir. Yani regülasyon, devletin piyasa faaliyetlerini ve özel sektörün ekonomi içindeki rolünü denetleyerek, bir hakem gibi davranarak sunulan politikaları değerlendirmesidir (Tepe ve Ardiyok, 2004: 106-107).

Sosyal devletin en önemli özelliği olan müdahalecilik, ekonomik kontroller kanalı ile ortaya çıkar. Devlet, üretim unsurlarının piyasada oluşabilecek fiyat aksaklıklarına karşı müdahalede bulunur. Mal ve hizmet satışları kontrolü, ücret kontrolü, kira kontrolü, faiz oranı kontrolü vb. gibi uygulamalar ekonomik düzenleme politikalarının başlıca vasıtalarıdır (Erdal, 2012: 45).

Devletlerin ekonomiye müdahalesini sağlayacak iki politika vardır. Bunlar; maliye ve para politikalarıdır. Faiz, döviz kuru, dış ticaret, sanayileşme, istihdam, vergi politikaları ve benzerleri, bu ana politikaların bir bakıma alt başlıklarıdır. İlk petrol bunalımı olan 1974'e kadar bu politikalar etkin olarak uygulanmaya çalışılsa da bunalım sırasında alınan hatalı kararlar yüzünden etkili olamamıştır. Para ve maliye politikaları hala istikrarı sağlamak için devletin kullanabileceği en dolaylı ama en etkin politikalar olma özelliklerini devam ettirmektedirler. Çünkü bu politikalar başarıyla uygulanıp istikrar sağlandıktan sonra piyasalara direkt devlet müdahalesine fazla gerek

kalmayabilir. İstikrarlı bir ekonomide, temel düşünce gerekli kurumlarla desteklenen bir piyasa serbestliği fikrine dayanıyorsa, devlet neden hala bazı piyasalara müdahale etmektedir sorusuna cevap kısaca şöyle sıralanır: Rekabet koşullarını bozan monopolleri kırmak, serbestliğin getirebileceği yolsuzlukları önlemek, toplumdaki güçsüz grupları korumak, piyasa mekanizmaları yüzünden toplumsal ve siyasal açıdan arzu edilmeyen yönde değişebilecek bazı alanlara müdahale etmek (eğitim, sağlık, ulusal savunma gibi.) (Alkin, 2004: 5-7).

Sosyal regülasyonlar, sağlık, güvenlik, çevre ve sosyal birliktelik gibi değerleri korumaya yönelik olarak yapılan düzenlemelerdir. Sosyal regülasyon ihtiyacının dayandığı temel düşünce tek tek firmaların, devlet müdahalesi olmadan, faaliyetlerinden doğacak sosyal maliyetleri dikkate almayacak olmalarıdır. Devletlerin piyasaların yetersiz kaldığı durumlar olan sosyal bakımdan sürdürülebilirliği sağlayamadıkları alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise; kırsal bölgelerde, elektrik, su, doğalgaz, telefon gibi hizmetlerdir. Piyasalara devlet bu hizmetlerin o bölgelerde varlığını sürdürmek için sübvansiyon yardımlarında bulunmaktadır. Bu tür sübvansiyonların verilmesinin ve bu bölgelerde sosyal politikaların uygulanmasının amacı ise ekonomik etkinliğin derecesinin arttırmak ve eşitliğin sağlanmasına önderlik etmektir (Güvenek, 2004, s. 49-51).

2.2.2.Kamusal Üretim

İçinde bulunulan zamanda devlet, tüm vatandaşların kamusal hizmetlerden faydalanması için uygun ortamı hazırlamak amacıyla kamu ekonomik kuruluşları kanalıyla üretimde bulunarak aktif olarak piyasa ekonomisine müdahale eder. Özel mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminden kaynaklanan teknik özellikler; devletin, piyasa ekonomisi bölgesine girerek özel mal üretmesini gerektirmektedir. Piyasaya müdahale ederek özel mal üretme görevini devlet kamu ekonomik kuruluşları ve yerel yönetimlerle bağlı ekonomik işletmeler yoluyla yerine getirir (Şener, 2010: 91,92).

Kamu işletmeciliği, ekonomik mal ve hizmetlerin kamu yoluyla üretilerek tüketicilere satılmasını içeren ve tüm kaynakları devlet tarafından temin edilen, ticari, sınaî ve finansal faaliyetler anlamında kullanılmaktadır. Kamu işletmeleri; özel kesimin yeterli mali kaynağa sahip olmaması sebebiyle tek amaçlarının karlarını arttırmak olup

toplumun menfaatlerinin gözetmemeleri nedeniyle doğrudan bakanlığa bağlı kurumlardan, devletin ağırlıklı ortak olarak bulunduğu sermaye şirketlerine kadar birçok isim altında faaliyet göstermektedirler (Ardıyok, 2014: 10).

Kamu hizmeti sağlayan kuruluşlar; belediyelerin elektrik, gaz, su, telefon ve posta hizmetleri sağlayan, demir ve havayolu taşımacılığı sağlayan kuruluşların sağladıkları hizmetler birçok ülkede kamu faydasını gözetir ve son birim maliyeti ücret sınıflandırmasına uygun şekilde yapılmaktadır (Şener, 2010: 92). Kamu iktisadi teşebbüsü kavramı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber genel tanımı; kamusal kaynakları kullanmak kaydıyla ekonomik alanda faaliyet gösteren devlet kuruluşlarını ifade eder. Gelişmekte olan ülkelerde bu kuruluşların amacı; ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek, özel sektörün başaramayacağı işleri halletmek ve özel sektöre yön vermek, gelir dağılımını düzenlemek ve ekonomiye yön vermektir (Sayıştay, 2009:1-3).

2.2.3.Kamu Giderleri

Devletlerin varlıklarını sürdürmeleri için asgari düzeyde ihtiyaçlarının (ulusal güvenlik, iç güvenlik) giderilmesi gerekir. Kolektif ihtiyaçlar toplumdaki tüm vatandaşlar tarafından hissedilen ihtiyaçlardır. Kaynaklar da kolektif ihtiyaçlar bölünemediklerinden ve pazarlanamadıklarından devlet tarafından sağlanmaktadır. Devlet bu ihtiyaçları sağlarken üretim faktörlerinin karşılığını ödemek için kamu harcamasında bulunmaktadır (Erdem vd., 2013: 25).

Kamu giderleri (harcamalar) dar ve geniş olmak üzere iki şekilde tanımlanmıştır. Geniş anlamda kamu harcaması, devlet bütçesi ile yapılan giderlere ek olarak devlet bütçesi dışında var olan kamu kuruluşlarının yapmış olduğu giderler ile vergilerde istisna ve muaflik uygulaması nedeniyle devletin almaktan vazgeçtiği vergi gelirlerinin toplamıdır. Kamu harcamalarının en önemli özelliği, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi gayesiyle önceden belirlenmiş meşru bir zaman içerisinde yapılmasıdır. Bu hizmetlerin yerine getirilmesindeki temel gaye, toplum refahını yükseltmektir. Toplumsal refahın artması için, toplumda var olan bireylerin yoksulluk sınırının üzerinde bir gelire sahip olması gerekir. Bu yüzden devlet vatandaşların hayat standardının yükseltilmesi, onların geleceklerinin güvence altına alınması amacıyla kamu harcamaları yapmak zorundadır (Pehlivan, 2007: 65-66).

Refah devleti olarak en önemli harcamalar ise transfer harcamalarıdır. Pigou'ya göre transfer harcaması; gayri safi milli hâsıla üzerinde direkt etki yapmayan ve devletin karşılıksız yapmış olduğu harcamalardır. Bu harcamalarla devlet mal veya hizmet alımı yapmamaktadır sadece gelir aktarımı sağlamaktadır. Transfer harcamalarının üretime etkileri gelir dağılımı dengesini değiştirmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ve bu gelir dağılımı iyileşenlerin tüketime katılmaları halinde milli gelirde bir artış meydana gelmektedir. Sosyal refah devletlerinde transfer harcamaları uygulama alanlarının miktarı bakımından önemlidir (Meriç, 2003: 172-174).

2.2.4.Kamu Gelirleri

Devlet mali, sosyal ve ekonomik fonksiyonlarını yerine getirmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu fonksiyonları yerine getirebilmek için anayasal sınırlar içerisinde başvurduğu ve değerlendirdiği türlü kaynaklardan elde ettiği gelirlerin tümüne kamu geliri denir. Kamu geliri de dar ve geniş anlamda ikiye ayrılmaktadır. Daha yaygın kullanılan geniş tanımında kamu geliri; yerel yönetim kuruluşlarının, para fiskal kurumların ve kamu iktisadi teşebbüslerinin gelirlerinin de hesaba katılmasıdır. Yani cebri nitelikte olsun veya olmasın tüm gelir kaynakları (mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlanma dâhil) hesaba katılır (Akdoğan, 2009: 102).

Kanuna dayanarak elde edilen gelirler:

- Vergiler
- Resimler
- Harçlar
- Parafiskal Gelirler (vergi benzeri gelirler)
- Bağış ve Yardımlar
- Fonlar
- Borçlanma Gelirleri
- Para Basmaktan Doğan Gelirler vb. olarak sayılabilir.

Bu gelirlerin büyük bir kısmı, devletin icra ettiği kamu görevi ve hizmetlerine karşılık olarak talep edilmektedir ve zorunlu ödemelerdir. Kamu gelirlerini devlet egemenlik gücüne dayanarak elde eder (Bilici ve Bilici, 2013: 147).

Kamu gelirinin esasını vergiler oluşturur. Vergi ekonomik ve mali politika aracı olmakla beraber sosyal politikada da aktif olarak kullanılmaktadır. Özellikle artan oranlı kişisel gelir dağılımının gelir dağılımında adaleti sağlamada temel bir fonksiyon olduğu bilinmektedir (Erdal, 2012: 49).

2.2.5.Sosyal Politika Harcamaları

Refah devletinin amaçlarını elde etmede sosyal politika araçları da sıkı bir şekilde kullanılmaktadır. Bu araçlar ise; sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal tazmindir. Bu bölümde bu başlıklar ele alınacaktır.

2.2.5.1.Sosyal Sigorta

Sosyal sigortaların tanımı şu şekilde yapılabilir: *“Devletçe organize edilmiş, kendi kendine yönetim esasına göre işleyen, kamu hukuku karakterli, baskın olarak zorunluluk esasına dayanan, çalışan nüfusun büyük bir kısmını gelir elde etme yeteneğinin kaybı, ölüm ve işsizlik hallerine karşı koruyan, kendine özgü bir sigortadır”* (Sözer, 1998: 8).

Sosyal güvenliğin ve refah devleti uygulamasının en önemli aracı olan “sosyal sigorta sistem”inin bütün dünyada belirli bir standarda kavuşması, bu sistemin Almanya’da uygulanmasıyla başlamış, daha sonra 1942 Beveridge Raporu, 10 Mayıs 1944 Philedelphia Bildirisi, 10 Aralık 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve çeşitli sözleşmeler ile evrensel bir nitelik kazanmıştır.

Sosyal sigorta sisteminin işleyiş tekniği, primlere dayalıdır. Yani sigortalılar, ödediklere primlere bağlı olarak bu kurumlardan bir edimde bulunabilmektedir. Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, bu amaçla oluşturulan bir fona hem işçi hem de işveren prim yatırmakta, ayrıca devlet de üçüncü bir taraf olarak düzenli bir şekilde sigorta açıklarını kapatmak amacıyla katkıda bulunmaktadır (Özdemir, 2007: 91,92).

Tablo 2.1: Bazı Gelişmiş Ülkelerde Sosyal Sigortaların Başlangıcı

Sosyal Sigorta Alanları	Almanya	İngiltere	İsveç	Fransa	İtalya	ABD	Kanada
Hastalık Sigortası	1883	1911	1910	1939	1943	-	1971
İş Kazaları	1884	1906	1901	1946	1898	1930	1930
Yaşlılık Sigortası	1889	1908	1913	1910	1919	1935	1927
İşsizlik Sigortaları	1927	1911	1934	1967	1919	1935	1940
Aile Yardımları	1954	1945	1947	1932	1936	-	1944
Sağlık Hizmetleri	1880	1948	1962	1945	1945	-	1972

Kaynak: <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm> 20.01.2014

2.2.5.2.Sosyal Yardım

Sosyal yardım, “mutlak yoksulluk içinde olup da, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük düzeyde dâhi sürdürmekte günlük çeken kişi ve ailelere karşılıksız olarak sağlanan ayni ve nakdi yardımlar” şeklinde tanımlanabilir. Bir defaya mahsus olabileceği gibi, sürekli de olabilir. Resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi ve gönüllü kuruluşlarca gerçekleştirilir ve bireyleri en kısa zamanda kendi kendine yeter hale getirme amacı taşır (DPT, 2001).

Birçok ülkede, sosyal yardımlardan en fazla oranda yarar sağlayan grubun yaşlılar olduğu görülmektedir. İnsanlar yaşlandıkları zaman çalışma ve üretme güçlerini kaybettikleri için, normalde bu dönemde hiç gelir elde etmezler ya da çok düşük gelir elde ederler. Ancak sosyal sigortalar (yaşlılık sigortası ödenekleri) ve bunun olmadığı durumlarda sosyal yardımlarla (örneğin yaşlılık maaşı) bu insanlar gelir güvencesine kavuşturulurlar. Refah devletlerinde, yaşlılara yönelik sosyal yardımlar çok gelişmiş, çeşitlenmiş, neredeyse emeklilik maaşı düzeyine yaklaşmıştır (Güloğlu, 1998: 78).

2.2.5.3.Sosyal Hizmet

Sosyal hizmetler, toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen ya da bedenen veya ruhen bir eksikliğe uğrayan bireylerine, ülkenin genel şartları çerçevesinde insana yaraşır, çevreleri ile uyumlu bir hayat sürdürebilmeleri için maddi ve manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik, devlet ve gönüllü özel kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetlere denir (Tuncay, 1992: 58).

Sosyal hizmetler de aynen sosyal yardımlarda olduğu gibi, yoksul kimselere yöneliktir. Aralarındaki fark, birisi nakdi ağırlıklı iken, diğerinin hizmet ağırlıklı olmasıdır. Örneğin, “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu” ve “Vakıflar Genel Müdürlüğü” bu amaçla kurulmuş kuruluşlardır (Sözer, 1998: 81).

Sosyal hizmet programları modern toplumlarda oldukça yaygındır ve yöneldiği gruplar oldukça çeşitlidir; sadece yoksullarla sınırlı kalmayacak boyutta bir hedef kitlesine hitap etmektedir. Aileler, çocuklar (korunmaya muhtaç çocuklar, sokakta çalışan veya sokakta yaşayan çocuklar, suçlu çocuklar), gençler, yaşlılar, yoksullar, özürlüler, güç koşullardaki kadınlar, sığınmacı ve göçmenler, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, alkolik ve uyuşturucu bağımlıları gibi sosyal sapma gösteren hastalar, suçlular, özel ihtiyaç grupları (HIV, kanser, lösemi, hastaları, alkol ve madde bağımlıları, eşcinseller) gibi oldukça geniş bir alan sosyal hizmetin müdahale alanı içinde kalmaktadır (Dilik, 1980: 74).

2.2.5.4.Sosyal Tazmin

Sosyal devlet olmanın bir gereği olarak sosyal güvenlik şemsiyesinin altında öngörülemeyen riskler nedeniyle devreye giren sosyal tazmin uygulamaları, koruyucu sosyal hizmetler, süreli sosyal yardım çalışmaları kanunda belirlenen çeşitli kamu kurumlarınca yerine getirilmektedir (Kızılkaya ve Gündüz, 2012: 48).

Sosyal tazmin, kamunun sorumluluğunda olan sosyal risklere karşı oluşturulan sosyal güvenlik yöntemidir. Belli risk durumları için önceden yasayla belirlenen edimler, uğranılan zararların karşılığı olarak algılandığı için dar anlamda devletçe bakılma kategorisine girmektedir. Devletçe bakılan durumlar zararların telafisi

olmasının yanı sıra, eğitim-öğretim desteği, çocuk parası gibi sosyal teşvikler de bulunmaktadır (Seyyar, 2005: 312).

2.3.REFAH DEVLETİNİN HİZMET TÜRLERİ

Devlet aile, çocuk, kadın, yoksul, özürlü, yaşlı yardımı, istihdam, mesleki eğitim, vb. çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik gibi birçok görevleri üstlenir. Bu nedenle, devlet, vatandaşların kendi çabalarıyla hedefe erişmeye çalışanlar ile sosyal haklara doğuştan sahip olanlarla rekabet yaşayanlar arasındaki statü eşitsizliklerini düzeltmek için çalışır.

Gelişmiş refah devletleri, gelirleri telafi etmek için daimi veya geçici iş kayıpları sonucu işçi sınıfına sosyal güvenlik, aracılığıyla yardım edilmiştir. Bu yardım birçok işsiz için bir köprü görevi üstlenmiştir. Daha önceki dönemlerde yardım alan aileler, yoksulluğa düşme tehlikesinden korunmuştur. Tüm kamu eğitim ve sağlık servisleri oluşturulmuştur (Lazar ve Stoyko, 1998: 26).

Avrupa sosyal modeli, rekabet ve büyüme, sosyal adalet ve dayanışma ile yanı sıra aynı zamanda asgari eğitim-öğretim ve dengeli bir gelir ve sağlık garantisi, istihdam olanaklarının artırılmasına bağlıdır (Parlak ve Aykaç, 2005: 2).

Refah devletinin hizmet alanı oldukça geniş tabana yayılmıştır; genel olarak beş başlık altında toplanmıştır. Bunlar; sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, ailelere ve yaşlılara yönelik yardımlar ve işsizlik ve istihdam yardımlarıdır.

2.3.1.Sosyal Güvenlik Hizmetleri

İlk kez 1953 yılında ABD’de çıkarılan “Sosyal Güvenlik Yasası”nda (Social Security Act) kullanılan sosyal güvenlik kavramı, sosyal adalet anlayışının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bugün sosyal güvenlik bir yandan işçi ve işverenlerin primleriyle katıldıkları sosyal sigorta uygulamalarını kapsamakta, öte yandan yardıma gereksinim duyan bireylere yönelmiş ve tümüyle hükümet bütçelerinden karşılanan sosyal yardımları içermektedir (Andaç, 2010: 22).

Uluslararası çalışma örgütü, sosyal güvenliği toplumun hastalık, analık, iş kazası, meslek hastalığı, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm nedeniyle kazancın kesilmesi ya da büyük ölçüde azalmasının yol açacağı ekonomik ve sosyal sakıncalara karşı, bir dizi kamusal önlem aracılığıyla üyeleri için sağladığı koruma olanakları tanımlar ve primli ödeme sistemleri dışında sağlık hizmetlerini, aile yardımlarını kapsayan geniş bir sosyal güvenlik anlayışını kabul eder.

Sosyal güvenlik sistemleri tarihsel olarak incelendiğinde, Sanayi Devrimi'nin bu sürede önemli bir çıkış noktası olduğu ve modern anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin bu olaydan sonra ortaya çıktığı söylenebilir. Sanayileşmeden önce sosyal güvenlik kurumsallaşmamış, dinsel yönden baskın, kamu girişiminden yoksun, dar kapsamlı ve dolayısıyla etkisizdir. Sanayi devrimi ile toplumda başlayan çok zengin olan kapitalist ve işçi sınıfı arasında ikiye bölünme başlamıştır. İşçilerin içinde buldukları kötü çalışma koşulları ve ucuz gelir düzeyi modern anlamda sosyal güvenlik sistemlerinin temeli olmuştur (Güvercin, 2004: 90).

Sosyal güvenlik sisteminde prensip olarak iki yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki, "dağıtım sistemi (PAYG-Pay As You Go)" ikinci method "fon sistem"i (sermaye birikimi)'dir. İlk sistemin prensibi; önceki nesil ve toplumun ihtiyaçlarını her aktif neslin üstlenmesi şeklindedir. İkinci sistemde ise, her neslin kendi sosyal güvenlik ihtiyaçlarını karşılaması için tasarruflara ihtiyaç duyulmasıdır (Güloğlu, 1998: 75).

Dağıtım sisteminde, sosyal güvenlik harcamaları o dönem içinde elde edilen gelire karşılanır. Yani her çalışan, hem kendinden önceki kuşağın hem de aynı dönemde sosyal güvenlik sisteminden faydalananların harcamalarına katkıda bulunur. Ancak çalışanların ücretlerinden yapılan sigorta primlerinin yanı sıra işverenin ödediği sigorta primleri ve devletin katkısı bu sosyal güvenlik sisteminin finansmanı açısından önem taşımaktadır (Özdemir, 2007: 88).

Fon sisteminde ise harcamalar, gelirlerin toplanmaya başlamasından sonra oluşturulan bu fondan karşılanır. Yani toplam gelirler bir sermaye gibi ele alınarak, bu sermayenin harcama yapılan tarihe kadar işletilmesi ve büyümesiyle oluşan fonun yapılacak harcamaları karşılaması istenir. Bu sistemde önceden ödeme sonra kullanma esası kabul edildiğinden prime dayanmayan sosyal transferlere yer yoktur; bu nedenle sistem özel sigorta uygulamalarına daha uygun bir sistemdir (Özdemir, 2007: 90).

Sosyal güvenliğin temel gayesi, her bireye yaşamındaki her tür olay karşısında aşırı bir muhtaçlığa düşmeden ve özgürlüğünden ödün vermeden insan onuruna yakışır bir yaşam düzeyi sağlamaya yönelik kamusal sosyal düzenleme, sosyal sigorta, kamusal sosyal yardım ve değişik sosyal hizmetler alanında bir takım önlemler almaktır. Sosyal güvenlik garantisi, temel insan haklarından biri olarak kabul edildiği için bu hizmeti yerine getirme görevi sosyal devlete verilmiştir. Sosyal hakların yaşama geçirebilmesi için de devlet, toplum yapısına ve mali koşullara uygun bir sosyal güvenlik sistemi oluşturur. Sosyal güvenlik hizmetinin ana amacı, değişik sosyal risklerin yol açtığı gelir kayıplarına (hastalık, işsizlik, yaşlılık) veya gider artışlarına (çocuk yetiştirmek, kira masrafları, yol giderleri) karşı giderilmesiyle ilgili sosyal yardım ve destekler sunmaktır (Seyyar, 2005: 263-268).

Gelişmiş refah ülkelerinde sosyal güvenliğin gelir yapısı yükü işverenlerden işçilere ve genel hükümet vergilendirilmesine yönlendirilmiştir. Kurumsal vergi politikalarındaki değişiklikler toplam işletme vergilerinin çıkarılmasıyla sonuçlanmasa da, ek sermaye ihtiyacının hissedilmesi ve gerçekte daha büyük cesaretlendirilmiş sermaye reformlarına neden olmuştur (Şenkal, 2005: 305-307).

2.3.2.Sağlık Hizmetleri

Eğitim ve sağlık beşeri sermayenin nitelik yönünden gelişiminde rol oynayan iki önemli unsurdur. Beşeri sermayenin asıl kaynağını eğitim oluşturmakla birlikte toplumun sağlık düzeyi de beşeri sermayeyi besleyen ve gelişmesine önemli katkıda bulunan diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlığın, toplumun gelir ve refahı, işçi verimliliği, iş gücü katılımı, tasarruf ve yatırım oranları, demografik faktörler ile diğer beşeri sermaye faktörleri üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden sağlık harcamalarının niteliği ve dağılımı gittikçe önem kazanmaktadır.

Refah yönelimli sağlık sistemi, devletin bir sosyal refah projesi olarak kabul ettiği sağlık hizmetlerini kamu adına yürüterek, zorunlu ve primli sağlık sigortası yoluyla kişilere sağlamayı esas aldığı sistemdir. Bu modelde, sosyal devlet anlayışı nedeniyle sağlık hizmetleri bir kamu görevi sayılmış, yurttaşların ödeme yapmadan yararlandıkları bir kısım kamu kaynaklı sağlık hizmetlerinin yanında, zorunlu ve

birbirine benzer nitelikteki primler karşılığında, tedavi ağırlıklı belli hizmetlerinden mutlaka yararlanmaları esas alınmıştır (Sargutan, 2005: 418).

Sağlık hizmetleri, refahı artırmanın en önemli bir parçasıdır ve modern refah devletlerinin kaynaklarını tüketen en büyük alanların başında gelmektedir. Sağlık hizmetleri sigorta kapsamında sunulur. Birinci durumda, sigortalı olmak ve belli koşulların gerçekleşmesi (süre, prim vb.) koşulu aranır. İkinci durumda ise, sağlık hizmetlerinden karşılıksız yararlandırılır (Özdemir, 2007: 109).

Sağlık sektöründe ve sağlık finansmanında kamu malları, erdemli mallar, bilgi eksikliği, aksak sermaye piyasaları gibi piyasa başarısızlığına neden olan faktörler sebebiyle devletin müdahalede bulunup, sosyal sağlık politikaları uygulaması refahı artırır (World Bank, 2001).

Devletler ya doğrudan sağlık sisteminin önde gelen finansörüdür ya da bu işi üstlenen kurumlara para yardımı yapmaktadır. Bu sağlık hizmet programlarına finansman açısından bakıldığında, üç farklı sağlık sisteminin devrede olduğu gözükmektedir. Birinci sistem, “Bismarkçı sağlık sistemi” olarak adlandırılmakta, masraflar ücret bordrolarından kesilen vergilerle karşılanmaktadır (Almanya). İkinci sistem ise “ulusal sağlık hizmetleri sistemi” olarak ifade edilmektedir ve finansman genel vergilerden karşılanmaktadır (İngiltere). Yani sağlık hizmetleri tamamen sosyalleştirilmiştir. Ülkedeki tüm insanları kapsamaktadır. Üçüncü sistemde ise, sağlık hizmetleri “ticari amaçla çalışan sigorta piyasaları” tarafından karşılanmaktadır (Amerika). Çoğu ülke, bu üç ideal sağlık hizmet türünün bir karmasından oluşmakta, ancak yine de bunlardan bir tanesi daha baskın olabilmektedir (Okur, 1990: 508).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, temel amaç herkesin özellikle de yoksul kesimin belli bir asgari sağlık güvencesine sahip olmasıdır. Sağlık hizmetleri sağladığı dışsallık özelliği nedeniyle kamu sektörü tarafından yerine getirilir. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arttıkça da sağlık hizmetleri için gayri safi yurt içi hâsıladan ayırdıkları pay da artmaktadır. Sağlık harcamalarının artış nedenleri ise; kişi başına gelirin yükselmesi, eğitim seviyesi ve sağlık bilincinin gelişmesi, sosyal değer yargılarının değişmesi ve yaşam süresinin uzamasıdır (Yılmaz, 2010: 25-42).

2.3.3.Eğitim Hizmetleri

Sosyal devlet olmanın diğer bir göstergesi de eğitim hizmetinin hangi sıklıkla vatandaşlara sunulduğudur. Doğal olarak eğitim hizmeti, okul öncesi eğitimden başlayarak üniversiteye kadar uzanan bir süreci kapsar ve bu haliyle de süreklilik gerektiren en temel hizmetlerden birisidir. En genel ifadeyle ülke için kalkınmışlık açısından belirli bir düzeyin tutturulmasını, vatandaşlar açısından eğitim düzeyinin getirdiği olanaklara erişim eşitliğini sağlamalıdır. Beşeri sermayenin oluşmasında eğitim düzeyi ve eğitim olanaklarına ulaşımında eşitlik en kilit kavramlardır (Karanfil ve Polat, 2008: 63-65).

Eğitim; bireyin ve toplumun gelişmesini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan, ertelenemez ve vazgeçilmez çok önemli bir süreçtir. Bunun içindir ki, bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin kendisini nasıl tanımladığının ve kendisine nasıl bir gelecek hazırladığının en önemli göstergesidir (Bulutoglu, 1998: 302).

Eğitim harcamaları; ekonomik büyümeyi hızlandıran, verimliliği, kişisel ve toplumsal gelişimi artıran, sosyal eşitsizliği azaltan bir yatırımdır (OECD, 2013: 194). Eğitim topluma yüksek istihdam olanakları ve gelir haricinde gelişmiş beceriler, sosyal statü gibi önemli faydalar sağlar (OECD, 2013: 1).

Eğitim hizmetleri için yapılan harcamalar; gelirin yeniden dağılımında bir araç olması, iktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik istikrarın sağlanmasında fonksiyon üstlenmesi nedeniyle yatırım harcaması olarak da nitelendirilebilir. Ancak eğitim harcamaları, sağladığı kısa süreli faydalar nedeniyle de tüketim harcaması olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle, eğitim hizmetlerinin uzun yıllar kamu sektörünce mi, yoksa özel sektör tarafından mı üretilmesi gerektiği tartışma konusu olmuştur. Bu problemin tartışılmasında kullanılacak ölçüler özel ve sosyal getiri oranlarıdır (Yılmaz, 2010: 87).

Eğitim sayesinde insanların verimliliği artarken hem bireysel hem toplumsal fayda elde edilir. Kamu harcamaları tasnifinde eğitim ve sağlık harcamaları cari harcamalar kategorisinde yer alsa da iş gücü kalitesini artırarak üretim seviyesini de olumlu etkilediğinden yatırım carileri olarak adlandırılırlar. Eğitim ile büyüme arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Bir taraftan gelişen ekonomiler eğitime daha çok kaynak

tahsis etme imkânı bulurken; diğer taraftan artan eğitim harcamaları beşeri sermayeyi geliştirdiği kadar ekonomik büyüme sağlamaktadır. Bu yüzden günümüzde OECD ülkelerinin birçoğunda lise öğretimi zorunludur. Bu sayede asgari bir eğitim seviyesi sağlanmaktadır. Ülkelerin mevcut ekonomik konjonktürleri ise harcama seviyelerini etkilemektedir (Altundemir, 2008: 52,53).

2.3.4.Ailelere, Kadınlara ve Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri

Refah devletinin hizmetlerinden bir tanesi de ailelere, kadınlara ve yaşlılara yönelik sağlamış olduğu yardımlardır. Aile, toplumun yapı taşıdır. Sanayi öncesi toplumlarda ailelerin sosyo ekonomik görevleri vardı. Bunlar; üyelerine eğitim veren bir okul, dini ibadetlerin yerine getirildiği bir ibadethane, anne ve baba mesleğini öğreten bir okuldur. Pazar ekonomisinin gelişmesi ve sanayileşme ile artık üretim yeri evden pazara kaymıştır. Aile esaslı ekonomiden aile-ücret ekonomisine geçilmiştir. Bu dönemde, aile ücreti kavramı ortaya çıkmıştır. Aile reisi olarak erkeğin kazancıyla evin geçindirilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Ailenin geleneksel fonksiyonlarının kamu kurumlarınca gerçekleştirilmesi, refah devleti anlayışı ve devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalesinin bir sonucu olarak aile bir tüketim ve çocuk yetiştirme yeri haline gelmiştir (Delican, 1998: 5-6).

Sanayi devrimi ile hızlı kentleşme, göç ve bu dönemin dayattığı yaşam değerleri aile kurumunun en temel özelliklerini bile icra edemeyecek duruma gelmesine yol açmıştır. Bunun neticesinde de, aileler bölünmüş, parçalanmış, evlilik dışı bebekler artmış, boşanma oranları yükselmiş, ahlaki çöküntüler baş göstermiş, suç oranları artmış ve dolayısıyla toplumu da tehdit eden sorunlar ortaya çıkmıştır. Refah devletinin uyguladığı politikalar sosyal iyileşmeyi de içerdiği için aileye yönelik hizmetler bu dönemde hızla artmıştır (Erdal, 2012: 102).

Aileye yönelik hizmetler ve amaçlar; fakirliğin azaltılması ve gelir desteği, çocuklara ilişkin harcamaların doğrudan tazmini, istihdamın güçlendirilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, erken çocukluk dönemi için destekler ve doğum oranlarının artırılmasıdır. Yaşlı nüfus uzun vadede ekonomik büyüme ve refah devletinin varlığının devamı açısından endişe sebebidir bu yüzden genç nüfus için gereken destekler sunulmaktadır (Erdal, 2012: 103).

Refah devletinin politikalarından biri çeşitli sebeplerle ekonomik hayatın dışında kalanları, insani sebeplerden ötürü tamamen fonksiyonsuz kalan insanların bakımını karşılamaktır. Yaşlılık genel olarak bireyin fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarında bir gerileme, sağlığın, gençlik ve güzelliğin, üretkenliğin, cinsel yaşamın, gelir düzeyinin, saygınlığın, rol ve statünün, bağımsızlığın, arkadaşların, eş ve yakın ilişkisinin, sosyal yaşantının ve sosyal desteklerin azalması ve kaybı gibi döneme özgü pek çok sorunun yaşandığı bir kayıplar dönemidir (Bahar ve Savaş, 2009: 90).

Anayasamızın da 61. maddesine göre; “Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.” Yaşlı kesim devlet tarafından korunma hakkının yanında insan onuruna yaraşır ve yaşlarının gerektirdiği bazı farklılıklara uyan bir hayata sahip olmaları için bazı sosyal haklar verilmiştir. Yaşlıların yaşadığı en büyük sorunlar; tek başına yaşayan yaşlı sayısındaki artış, uygun olmayan konut koşulları, aile bakımındaki azalmalar ve yaşlılığa yönelik olumsuz görüş ve fikirlerdir (Duran ve Con, 2011: 484).

Yaşlılara yönelik yardımlar ülkeden ülkeye çeşitlilik göstermektedir. Türkiye’de yapılan yardımlarsa; 65 yaş aylığıdır. Bu aylık, 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve korunmasız kişilere verilir. Bir diğeri yeşil kart uygulamasıdır. Yeşil karttan faydalanmak isteyen kişinin hiçbir sağlık güvencesinin olmamasının yanında, aylık gelirin veya aile içindeki gelir payının asgari ücretin vergi ve sosyal primi dışındaki miktarının 3’te 1’inden az olması gerekmektedir (Metin, 2011: 189-192).

Ülkelerin yaşlılara yönelik politikaları, öncelikleri ve hizmetleri farklıdır. Ancak tüm toplumlar için temel amaç, diğer yaş gruplarına göre daha kırılgan olan yaşlıların sağlığının korunması ve geliştirilmesidir. Bu amaca ulaşmada temel sorumluluk devlete ait olmalı, yaşlılara yönelik sağlık ve sosyal yardım hizmetleri bütüncül bir yaklaşımla çok disiplinli bir ekip tarafından, evde ve gerektiğinde kurumda sunulmalıdır. Sağlıklı bir yaşlılık dönemi sağlık alanı ile sosyal ve ekonomik alanda tam bir eşgüdüm varlığı ile sağlanabilir (Yılmaz ve Açıköz, 2013: 109).

2.3.5.İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri

Refah devletinin hizmetlerinden birisi de istihdam ve işsizlik yardımı hizmetleridir. Globalleşen dünyada sürekli artan işgücü temini ve istihdam alanları

büyük önem arz etmektedir. İstihdam, iktisadi ve sosyal açıdan insanın temel haklarından. Dolayısıyla kamunun temel görevlerinden birisi de istihdam meydana getirmektir.

Kamu, istihdamı kamusal yatırımlar ya da düzenlemelerle artırmaktadır. Pek çok gelişmiş ülkede, istihdam politikaları artık özellikle genç işsizler ve kadın istihdamı düşünülerek hazırlanmaktadır. Bu bağlamda refah devleti işsizlik sorunlarına çözüm bulmaktadır. İşgücü piyasasında ücret katılıkları ve diğer aksak rekabet koşulları, ücretlerin denge ücret düzeyinin üstünde ya da altında oluşmasına yol açabilmektedir. Piyasaların etkin olmadığı böyle ekonomilerde, toplumsal refah kayıpları görülebilmektedir (Cengiz ve Şahin, 2011: 138).

Çalışmanın sadece bir zorunluluk ya da özgürlük olayı olmayıp bir hak olduğu fikri, sosyal hakların gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Çalışma hakkı, birçok sosyo ekonomik hakkın bağlandığı çok temel hak konumundadır bu yüzden sosyal devlet anlayışı ve uygulamaları da büyük ölçüde “ücretli çalışma” ekseninde etrafındadır. Çalışma hakkını benimseyen devlet anlayışında devlet, yeterli istihdam imkânlarının artırılması, işgücüne eğitim ve nitelik kazandırılması, iş arayanlar ile işgücü arayanların buluşturulması, iş yaşamında iş güvencesinin sağlanması, belirli bir gelir güvencesi sağlanması, işgücünün sosyal risklere karşı korunması gibi birçok uygulamayı yerine getirmek zorundadır (Koray, 2005: 196-198).

İşsizlik, toplumun işgücü potansiyelinin ekonomik ve sosyal gelişme yönünde tam kullanılmamasıdır. İşsizliğin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak için işsizlik sigortası ve işsizlik yardımları işsizlere bir gelir aktarımı araçları olarak kullanılır. Devletler aktif ve pasif olmak üzere iki tür politika uygularlar. Bunlar kısaca; kamu çalışma programları, sosyal güvenlik hizmetleri, vergi ve kamu harcamalarından yararlanarak maliye politikası araçlarını kullanmak, uzun dönemli işsizlere mesleki eğitim verilerek yeniden meslek edindirme programları, iş arama ve istihdam programları, işletmelere istihdam destekleri sunan sübvansiyonlar, engellilere yönelik mesleki eğitim programları, regülasyonlar ve kontrollerdir (Kapar, 2005: 343-350).

İşsizlik Sigortası programı Sosyal Güvenlik Yasası tarafından sağlanan sosyal sigorta güvenlik ağının bir parçası olarak 1935 yılında kurulmuş bir gelir destek programıdır. Bu programda işçilerin hatası olmasa dahi onlara geçici ücretler öder. Bu program, satın alma gücünü koruyarak ekonomik istikrarı sağlamaktır. Bu programın

bir diğer amacı işinden çıkarılan işçileri verimli hale getirerek işgücüne geri dönmelerini sağlamaktır. Bu program daha çok Amerika ve gelişmiş OECD ülkelerinde uygulanmaktadır (Wandner, 2008: 17,18).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE REFAH DEVLETİNİN GELİŞİMİ

3.1.TÜRKİYE’DE REFAH ANLAYIŞINA TARİHSEL BİR BAKIŞ

Türkiye’de refah devleti kavramı genel olarak “sosyal devlet” şeklinde algılanmaktadır. Bu çerçevede sosyal devlet, daha çok Anayasal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda Anayasa’nın birçok yerinde ifadesini bulan sosyal devlet, yurttaşlığa dayalı bir haklar ve hürriyetler konusu olarak görülmektedir. Sosyal devlet ilkesi, devlete var olan ekonomik ve sosyal düzene yeni bir biçim verme yetki ve görevini yükler. Ama bu biçim verme düzeni tamamen değiştirmeye yönelik değil, daha çok düzende birtakım düzeltmeler (reformlar) yapmaya dönüktür. Sosyal devlet ilkesi, herkesin milli gelirden adil bir pay alabilmesini öngörür. Sosyal devlet, izleyeceği ücret ve vergi politikası ile milli gelirin dağılımına yön verir, toplumu oluşturan sınıflar arasında aşırı gelir farkları yüzünden uçurumlar meydana gelmesine izin vermez (Opak, 2012: 136-138).

Türkiye’de refah devletini, Cumhuriyet öncesi dönem olan Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyetten günümüze kadar olan dönem olarak iki ayrı dönemde incelenecektir.

3.1.1.Cumhuriyet Öncesi Dönemde Refah Anlayışının Gelişimi

Türkiye’de; Cumhuriyet öncesi denilen dönem Osmanlı İmparatorluğu zamanında, toplumdaki bireylerin geleceklerini ve sosyal risklerini ilgilendiren durumlarda devlet aktif olarak rol almamıştır. Bireylerin geleceklerini güvence altına almaları ile sosyal ve mesleki risklere karşı koruma sorumluluğu üç temel toplumsal kurum tarafından yerine getirilmiş olup bunlar; aile, meslek kuruluşları ve vakıflardır. Geleneksel aile temelli akrabalık ilişkileri, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma; aile, meslek kuruluşları ve vakıfların toplum üzerinde etkin olmasını sağlamıştır. Özellikle geleneksel aile yapısı, dayanışma ve yardımlaşmayı üst seviyeye çıkarmış olup sosyal güvenliğin sağlanmasında belirleyici olmuştur (Gül, 2004: 261).

Osmanlı Devleti’nde, muhtaç olana yardım ve zayıf olanı koruma özellikleri, emeğiyle hayatını kazanan ve bu emeğine pazar bulamadığı zaman sefaletle karşı karşıya kalan emekçi, işçi ve sanatkârlar açısından da geçerli olmuş; bunlar değişik yollarla korunmuş ve kendilerine yardım eli uzatılmıştır. İlk zamanlar dini duyguların

etkisi altında yapılan bu yardımlar, sonradan tamamen ekonomik ve hukuki bir nitelik kazanmıştır (Şen, 2002: 20).

Toplumsal dayanışmada, İslam dininin etkili olduğunu sönebilir. Özellikle zekât uygulaması ile yoksullara yardım yapılması dini bir sorumluluk olup toplumsal yardımlaşmada ön plana çıkmıştır (Gül, 2004: 261).

Fakir ve muhtaçlara beslenme sağlanması, kervansarayların kurulması, hacca gidenlere konaklama ve maddi yardım, kimsesizler, yetim ve yaşlılar ile dul kadınlara doğrudan gelir sağlanması gibi günümüz sosyal refah devletinin yapmış olduğu hizmetler, dini görünüm kazanmış vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Bunların yanında özellikle imparatorluğun büyük şehirlerinde (Edirne, Bursa, İstanbul) vakıflar maddi destekle sosyal kurumlar kurmuşlar ve bu kurumlar ihtiyaç sahiplerine sosyal yardımlarda bulunmuşlardır (Özbek, 2002: 52).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal güvenliğin kurumsallaşması konusunda ilk çalışmalar Jön Türkler öncülüğünde Tanzimat Dönemi'nde yapılmıştır. 1839 Tanzimat Fermanı ile hukuki ve idari anlamda ilk reformlar yapılmıştır. Tanzimat Fermanı ile birlikte padişahın egemenlik yetkisinin sınırlanması ile bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin yasal düzenlemeler ile genişletilmesi gereği dile getirilmiş olmakla birlikte bunun uygulaması hemen hayata geçirilememiştir. Ayrıca bu dönemde sosyal yardımların yapılması için çeşitli sandıklar kurulmuştur (Gül, 2004: 263).

Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleri Osmanlı da bir geçiş dönemi özelliği taşımaktadır. Tanzimat'tan itibaren devletin ekonomik, siyasal yapılarında kimi reformlara gidilmiştir. Tanzimat'la birlikte Osmanlı devletini yönetenler daha çağdaş bir toplum ve devlet yaratma düşüncesine yönelmişlerdir. Tanzimat ve meşrutiyetten sonra devlet hizmetinde çalışan sivil ve askerlerin emeklilik durumlarını güvence altına alan ve bunların dul ve yetimlerini de kapsayan düzenlemeler yapılmıştır. Mülkiye, askeriye ve ilmiye adı altında üç kategori emekli sandığı kurulmuştur (Talas, 1992: 36-39).

1896 yılında Darülaceze (yoksullar evi), 1899 yılında modern bir çocuk hastanesi olan Hamidiye Etfal Hastane-i Âlisi, 1902 yılında yetimlere eğitim ve barınma sağlayan Darül-hayr-ı Ali kurumları, sosyal refah sağlamak için kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal refah devleti oluşumunun üç ana unsuru vardır. Bunlar; sosyal refah amacının merkezi devletin görevleri arasında olması,

nüfusun üretkenliğinin devletçe artışının sağlanması ve sosyal refahın modern devlet için meşruiyet kaynağı kazanmaya başlamasıdır (Halaçoğlu, 1995: 325).

3.1.2.Cumhuriyet Döneminde Refah Anlayışının Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Zonguldak ve Ereğli kömür bölgesindeki çalışma koşulları düzenlenmiş ve bu konu hakkında kanun çıkarılarak yardımlaşma sandıkları kurulmuştur. Bu kanun çerçevesinde işçilere hastalık halinde ödeme yapılması, üyelerine kredi verme, cenaze yardımı, fakir işçi çocuklarına yardımda bulunma gibi yardım ve menfaatler düzenlenmiştir. Bu kanunun sosyal refah devleti anlayışının gelişimindeki önemi ise asgari ücretlerin ilk defa tespit edilmesini sağlamış olmasıdır (Dilik, 1972: 33-36).

Cumhuriyetin ilk yıllarında hedef; milli kalkınmanın serbest piyasa ekonomisinin geliştirilmesi ve devlet öncülüğü ile gerçekleştirilmesinin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. İzmir İktisat Kongresindeki ilkeler doğrultusunda devletin öncülük ettiği bir serbest piyasanın egemen olduğu bir model benimsenmeye çalışılmıştır. Kapitalist üretim biçimi modelli bir ulus devlet kurup sanayiye geliştirme amacı ile Batı seviyesine yükselme amacı temel alınmıştır. Bu doğrultuda liberalleşmenin önündeki engellerin kaldırılması, yerli sermayenin korunması için gümrük politikası oluşturulmasına karar verilmiştir (Gül, 2004: 264).

Sosyal refah devleti anlayışı açısından en önemli gelişme 1936 yılında çıkarılmış olan ve çalışma hayatını düzenleyen I. İş Kanunu'dur. Bu kanunla sosyal sigortaların kurulması ile ilgili düzenlemelerle beraber çalışma saatleri resmi olarak 8 saat ile sınırlandırılmıştır. Türkiye'de ilk kez çalışma hayatı toplu bir iş kanunu ile düzenlenmiştir (Çavdar, 1992: 202).

1945 yılında İşçi ve İş Bulma Kurumu ve İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuştur. 1946 yılında yürürlüğe giren "İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu" ile işçilere bir hak olarak "kıdem tazminatı" verilmesi önleyici bir tedbir olarak verilmiştir. 1950 yılında "Yaşlılık Sigortası Kanunu" ile sosyal güvenlik kapsamı genişletilmiştir. Yaşlılık sigortası primlerinin %20'sinin ipotek karşılığı konut

yapımında kullanılabileceği esası ile konut sosyal hizmet niteliği kazanmıştır (Gül, 2004: 267).

3.1.2.1.1961 Anayasası ve Refah Anlayışı

Türkiye’de sosyal devlet ilkesi ilk kez 1961 Anayasası ile cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Anayasa, “ insan haklarına dayanan devlet”, “demokratik devlet”, “sosyal devlet”, “hukuk devleti” gibi yeni ilkeler benimsemiştir. Bu ilkelerden hukuk devleti ilkesi gibi bazı ilkelerin temelleri eski Anayasalarda da mevcuttur ancak sosyal devlet ilkesi tamamen 1961 Anayasası ile kabul edilmiş bir yeniliktir (Topuz, 2009: 121).

Anayasanın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet, *“fertilere yalnız klasik hürriyetleri sağlamakla yetinmeyip, aynı zamanda onların insan gibi yaşamaları için zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını da kendisine vazife edinen devlet”* olarak tanımlanmıştır. *“Her sınıf halk tabakaları için refah sağlamayı kendisine vazife edinen refah devleti bilhassa işleri bakımından başkalarına tabi olan işçi ve müstahdemleri her türlü dar gelirli ve yoksul kimseleri himaye edecektir”*. Anayasa Mahkemesi de sosyal devleti tanımlarken şu hususları vurgulamıştır; *“kişi ile toplum arasında denge kuran, sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler alarak çalışanları koruyan, işsizliği önleyen ve milli geliri adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayıcı tedbirler alan devlettir”* (Güleç, 2008: 49-50).

Anayasada sosyal devletten ne anlaşılması gerektiği açık bir dille anlatılmıştır. Anayasanın 10. maddesinde sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmek devlete bir ödev olarak verilmiştir. Buna göre, “devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi, iktisadi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar” (Karatepe, 1997: 226).

1961 Anayasası klasik hak ve özgürlüklerle yetinmemiş ailenin korunması, mülkiyet, çalışma, sosyal güvenlik, ücret gibi konulara da açılarak kişinin sosyal ve ekonomik haklarının varlığına da değinmiştir. Kişi ancak bu hakların varlığı ve bunların

işler, geçerli olmasıyla özgürdür; özgür insan olarak yaşama hakkına sahip olacak, klasik özgürlüklerde bunlarla birlikte bir anlam taşıyacaktır (Kili, 1998: 60).

3.1.2.2.1982 Anayasası ve Refah Anlayışı

Sosyal devlet sözü 1982 Anayasası'nda bir önceki anayasaya göre çok geçmemekle birlikte anayasanın bütününde sosyal devletin bir sosyalist devlet olmadığı anlatılmaktadır. 1961 Anayasasına göre devletin nitelikleri arasındaki sosyal hukuk devleti kavramı, 1982 Anayasası ile sosyal bir hukuk devleti kavramı olmuş ve sosyal devlet ile hukuk devleti kavramları birbirinden ayrılmıştır (Soysal, 1992: 148-149).

1982 Anayasasında 5. maddede devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milleti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır denilmekle birlikte sosyal adalet kavramı yerine adalet kavramı kullanıldığı gözükmele beraber cümlenin devamından bunun sosyal adalet olduğu fikri desteklenmektedir (Sabuncu, 1996: 96).

1982 Anayasası'ndaki sosyal devlet olma amacı ışığında temel hak ve özgürlüklerin 3. bölümünde yer alan Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler bireye devletten talep etme hakkı tanımaktadır.

1982 Anayasa'sının 42. maddesine göre; kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi

imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır (T.C. Anayasası 42. Madde).

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz denilerek eğitimde fırsat eşitliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Eğitimde fırsat eşitliği kavramı, eğitim hizmeti veren kaynaklara eşit ulaşabilme veya onlardan yararlanma eşitliğini ifade etmektedir.

1982 Anayasası'nın 50. maddesine göre kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır. Bu bağlamda devlet koruyucu politikalara sahiptir denilebilir.

1982 Anayasası, mesleki amaçlara yönelmiş ve toplu pazarlık etkinliği ile varlık gösteren bir sendikacılık anlayışı benimsenmiş ve sendikaların baskı grubu olma niteliği daraltılmaya çalışılmıştır (Koray, 2000: 108).

Anayasa'nın ilgili hükümlerinden anlaşılacağı gibi Türkiye'de sosyal devlet anlayışı sosyal adaleti gerçekleştirmeyi ve refah politikaları aracılığıyla insanların onur ve haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine sahip olmalarını amaç edinmiştir. Bu bağlamda devlet tarafından yapılan eğitim ve sağlık harcamaları yoksul-zengin ayrımının ötesinde sosyal adaletin gerçekleşmesini sağlayacak olan önemli bir araçtır. Eğitim ve sağlık harcamaları ile birlikte sosyal koruma harcamaları da gerek sosyal adaletin gerçekleştirilmesinin gerekse insanların onuruna yaraşır bir şekilde yaşamalarının garantisidir (Topuz, 2009: 122).

3.2.TÜRKİYE'DE REFAH UYGULAMALARI

Türkiye’de sosyal refah devleti anlayışı bakımından sosyal refahın sağlanması amacıyla bazı araçlardan faydalanılmıştır. Bu araçlar genel olarak sosyal politika araçlarıdır. Geniş anlamda makroekonomik politikalar ışığında sosyal politika araçları geniş ve dar anlamda olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geniş anlamda sosyal politika araçları, kamu harcamaları ve vergilendirme, regülasyon ve kontrol, kamu iktisadi teşekkülleri, planlama, kamulaştırma ve devletleştirme. Dar anlamda sosyal politika araçları ise sosyal sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal tazmindir.

Türkiye’de, sosyal refah amacına ulaşmada kullanılan araçlardan bir tanesi de kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları, kamu hizmetlerinin bedeli olarak devlet ve diğer kamu tüzel kişilerin (belediyeler, il özel idareleri ve köyler gibi) yaptıkları ödemelerdir (Arslan, 2002: 2).

Bu bölümde 2. bölümde de bahsedilen refah devletinin hizmet türlerinin Türkiye’deki uygulamaları detaylı bir şekilde incelenecektir.

3.2.1.Sosyal Güvenlik Hizmetleri

Sosyal güvenlik, her şeyden önce toplumdaki bütün bireylere hayatta karşılaşabilecekleri her türlü kötü olay karşısında ekonomik zorlukla karşılaşmamayı ve hayat standardını korumaya yönelik sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet sağlamayı amaç olarak edinmektedir. Bu amaç doğrultusunda sosyal risklerin yol açabileceği gelir kayıpları ve harcama artışlarına karşı kişilerin emniyetlerini sağlamaktır (Dilik, 1972: 1).

Sosyal güvenlik, kavram olarak yeni ise de ona duyulan ihtiyaç insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar, devamlı kendi iradesi dışında bir takım tehlikelerle karşı karşıya gelebilmektedir. Birey, devlet ve ilim bu tehlikeleri önlemek ve ortadan kaldırmak için mücadele etmektedir. Örneğin, kazalar insanları hiç beklenmedik zamanda ve yerde tahmin dâhi edilemeyecek şekilde geçici ya da sürekli olarak acı ve sefaletle karşı karşıya bırakabildiği gibi yok da edebilmektedir. Biraz ertelemek mümkün olsa da yaşlılık ve ölüm değişmez doğa kurallarıdır. Bu tehlikelerden yüzyıllarca kurtulamayan insanlar hiç olmazsa zararlarından kaçınmanın yollarını aramıştır. İşte, bu zararlardan

insanı insan haysiyetine yaraşacak ölçüde kurtaran ya da bu ölçüden aşağıya düşürmeyecek şekilde hafifleten sosyal güvenlik olmuştur (Ayhan, 2012: 43).

Uzun ve kısa vadeli sosyal sigortalar, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, bunların birbirleri ile olan ilişkileri, finansman şekilleri bir bütün olarak sosyal güvenlik sistemini oluşturur. Modern anlamda, Türk Sosyal Güvenlik sistemi II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulmuştur. Bu sistem ülkedeki en büyük kamu harcamalarından birini oluşturmaktadır (Gümüş, 2010: 9).

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin gelişim süreci üçlü bir yapı oluşumunu beraberinde getirmiştir; memurları kapsayan Emekli Sandığı, işçileri kapsamına alan Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) ve esnaf ve küçük sanatkârı kapsayan Bağ-Kur’dur. Son dönemde, gerçekleşen en önemli değişim bu üç kurumun Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında tek çatıda birleştirilmesi ve bunun sonucunda SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur’un sağladıkları olanakların eşitlenmesidir.

Sosyal Güvenlik Kurumu; devlet memurları, hizmet akdine göre ücretle çalışanlar, tarım işlerinde ücretle çalışanlar, kendi hesabına çalışanlar ve tarımda kendi hesabına çalışanları kapsayan beş farklı emeklilik rejiminin, aktüeryal olarak hak ve yükümlülüklerin eşit olacağı tek bir emeklilik rejimine dönüştürülmesi için; Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü ve Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü’nü aynı çatı altında toplayan 20.05.2006 tarihli ve 26173 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile kurulmuştur (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2009).

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun temel amacı; sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı, etkin, adil, kolay erişilebilir ve mali açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmektir (Günay vd., 2014: 37).

Öngörülen yeni sistemde sigortalı olarak yeni başlayanlar için tümüyle norm ve standart birliğinin sağlandığı bir emeklilik rejimi söz konusu olacaktır. Emekliliğe hak kazanma bakımından; kadının 58, erkeğin ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartı öngörülmektedir. Yeni sistemde kısa vadeli sigorta kolları, iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık ve analık sigortalarını; uzun vadeli sigorta kolları da, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarını kapsamaktadır. Sosyal sigortaların finansmanı,

sigortalıların ve eğer sigortalı bir işverene bağlı çalışıyorsa işverenlerin ödeyeceği primlerden oluşmaktadır. Ancak, devlet, yaşlılık malullük ve ölüm sigortaları primlerine yüzde 5 oranında katkı sağlayacaktır. Yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları kollarına ait prim oranı isteğe bağlı sigortalılar dâhil tüm sigortalılar için prime esas kazancın yüzde 20'si olacaktır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007: 21).

Sosyal güvenlik alanında gerçekleşen bir diğer düzenleme genel sağlık sigortası (GSS) uygulamasıdır. GSS ile tüm nüfus sağlık güvencesi kapsamına alınmıştır. Çalışanlar ve onlara bağımlılar eskisi gibi sosyal sigorta sistemi ile kapsamdayken daha önce kapsamda olmayan iki kesim; çalışma ilişkisinde bulunmayanlar, kendileri zorunlu prim ödeyerek ve elde ettikleri gelir belirlenmiş bir sınırın altında olanlar devletin primlerini ödemesiyle sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Düzenlemeye göre, aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarı, brüt asgari ücretin üçte birinden az olanların primleri, devlet tarafından ödenecektir. Sistemle, primini kendileri ödemek durumunda olanlar eğer primlerini ödemezlerse ödeyene kadar daraltılmış bir hizmet alabileceklerdir (Şener, 2010: 7).

GSS sisteminin başlıca özelliği, sağlık hizmetlerini vatandaşlık hakkı olarak görmesidir. Bu kapsamda bu hizmet genel bütçeden finanse edilerek tüm vatandaşlara ücretsiz olarak sunulan modelden farklı olarak, prim ödeyenlerin belli standart sağlık hizmetlerinden yararlandıkları prim ödeyemeyecek durumda olan fakir kesimlerin bu standart hizmetlerden yararlanabilmesi için sosyal yardım mekanizmalarının öngörüldüğü, sistemin sağladığı asgari hizmet haricinde özel sağlık sigortaları ve özel sağlık kuruluşlarına yöneltildiği liberal bir modeldir (Erol ve Özdemir, 2014: 15).

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi primli ve primsiz olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Bu bölümde bunlara kısaca değinilecektir.

3.2.1.1. Sosyal Güvenlik Sisteminde Primli Sistem

Sosyal sigorta primli sistemin içinde yer alan, işçi ve işveren katkılarının yer aldığı ayrıca devlet katkısını da içermektedir. Sosyal sigortanın amacı işçilere ve tüm çalışanlara sosyal risklere ve tehlikelere karşı kendilerini güvence altında hissetmelerini sağlayacak güvence sağlamaktır. Ayrıca primli sistemde sosyal güvenlik kuruluşları da yer almaktadır.

Sosyal sigorta, değişik fonksiyonları üzerinde bulunduran bir kavram olup çalışanları sosyal risklere karşı koruyan sosyal güvenlik kurumu olmakla birlikte belirli zamandaki sosyal risklere karşı, sosyal sigortalılara fiilen sağlanan ödeneklerdir. Sosyal sigorta primli sistemin içinde işçi ve işveren katkıları ayrıca devlet katkısı yer almaktadır. Sosyal sigortanın amacı işçilere ve tüm çalışanlara sosyal risklere ve tehlikelere karşı kendilerini güvence altında hissetmelerini sağlayacak garanti sağlamaktır. Çalışanlar ve işverenler kanunlarda belirtilen nispette zorunlu olarak sistemin finansmanına katılmaktadır. Sosyal sigortaların bir özelliği, kendi kendine yardım ilkesidir. Bu ilkeye göre çalışanların ailevi durumları dikkate alınarak sosyal dayanışma içine girip birbirlerine destek olarak riski dağıtmasındırlar (Seyyar, 2005: 290).

3.2.1.2. Sosyal Güvenlik Sisteminde Primsiz Sistem

Sosyal güvenlikte primsiz sistemde iki temel yöntem vardır. Bu yöntemler; sosyal hizmet ve sosyal yardım yöntemleridir. Sosyal hizmetler, yoksul kişilere ve kişisel sebeplerle (koruma, günlük bakım, muhtaçlık, kimsesizlik vb.) sosyal risk altında, muhtaçlıkları bulunan kişilere yönelmiş koruyucu, önleyici ve iyileştirici hizmetlerdir (Çengelci, 1996: 5-8).

Sosyal Hizmet kurumları; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Türkiye'de yoksul ve korunmaya muhtaç çocuklara ve ailelere bakım, eğitim, sağlık, kültür hizmetlerini sistemli bir biçimde sunmak için oluşturulmuş bir kurumdur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008).

Çocuklara yönelik sosyal hizmetler; evlat edinme hizmetleri, koruyucu aile hizmetleri, çocuk yuvaları, sevgi evleri, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz bakımevleri ve çocuk ile gençlik merkezleri çocuklara yönelik sosyal hizmetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal hizmetlerden bir diğeri ise; Yeşil Kart uygulamasıdır. Yeşil kart uygulaması ile hiç bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan yani sosyal sigorta sisteminden faydalanmayan ve sağlık hizmet giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının sağlık giderlerinin devlet tarafından karşılanması amaçlanmıştır (Sağlık Bakanlığı , 1992).

Sosyal Hizmetlerden diğeri ise, Sosyal Hizmetler ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. 5737 sayılı vakıflar kanunu ile vakfiyelerde yazılı hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim-öğretim tesisleri, öğrenci yurtları sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak vakıflar genel müdürlüğü nezdinde hayır işleri daire başkanlığınca yapılmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü , 2008).

Sosyal Yardım, sosyal güvenliğin son ağı olup sosyal güvenlik açıklarını kapatıcı bir tedbir ve yoksulluğa düşen kişilere toplumsal düzeni korumak amacıyla devlet tarafından yapılan nakdi ve/veya ayni tüm yardımlardır. Yoksulluk, bütün yardıma muhtaç olanların ortak paydasıdır (Seyyar, 2005: 40).

Ayni ve nakdi yardım hizmetlerinde, kişinin yaşadığı bölgenin sosyoekonomik özellikleri göz önünde bulundurulur. Bu çerçevede kişiye asgari yaşam seviyesine ulaşması amacıyla sorununu çözümlayebileceği süreler içinde (6 ay, 1 yıl ve daha uzun süreli) veya geçici nitelikte ve değişen miktarda yardım sağlanır (19235 R.G\madde 1). Ayni ve nakdi yardımlar ve kanuni dayanağa bağlı esaslara göre yapılmaktadır. Temel esaslar şunlardır:

- a)Sosyal yardım hizmetlerinde esas ilke, kişilerin kendi kendilerine yeterli duruma getirilmesidir,
- b)Korunmaya muhtaç çocuğa, muhtaç özürü ve yaşlıya öncelik tanınır,
- c)Yardım talebinin fazla olması durumunda muhtaç olma derecesi, acil olma durumu, başvuru veya tespit sırası dikkate alınır (Özdemir, 2008: 161,162).

Sosyal yardımın özellikle sosyal refaha katkı boyutunda olumlu yönleri sorgulandığında sosyal güvenliği tamamlayıcı olması ve kişilerin sosyal psikolojik açıdan rahatlamasına zemin hazırlarken; istismar olabilme ihtimali, gizli yapılmaması sonucu kişilerin toplumda kendilerini ezik görmeleri ve sosyal yardımın tembelliğe kişileri itmesi olumsuz yön olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşçı, 2007: 42-49).

Sosyal yardımları, koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar ve tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar olarak sınıflandırılabilir. Koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar; tüm muhtaç vatandaşlara yapılan sosyal yardımlar, muhtaç yaşlı,

malul ve sakatlara yapılan sosyal yardımlar, muhtaç sanatçılara yapılan yardımlar, doğal afetten zarar gören çiftçilere yapılan sosyal yardımlar, konut edindirmeye yönelik sosyal yardımlar ve öğretmenliği desteklemeye yönelik sosyal yardımlardır. Tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar ise; muhtaç asker ailelerine yardım, vatan hizmetinde bulunmuş istiklal madalyası sahiplerine yardım, görevleri nedeni ile yaralanan yahut ölen bazı kamu görevlilerine yardım, yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere yardım ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin bazı görevlerinde çalışanlara yardımdır (Laçiner ve Yavuz, 2013: 67).

Türkiye’de sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları; merkezi yönetim, SGK, İşsizlik Sigortası Fonu ve SYDTF’nin harcamalarından oluşmaktadır. Tablo 3.1’de görüldüğü üzere 2012 yılında Türkiye’de, toplam sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının GSYH’ye oranı %12.92 olarak gerçekleşmiştir. Harcamalar içindeki en büyük pay, SGK tarafından gerçekleştirilen emekli maaşı ve sigorta ödemelerine aittir. Sosyal hizmetlere ilişkin ayrılan pay çok düşük seviyededir (Yentürk, 2012: 36).

Sosyal koruma harcamalarının 2006-2008 yılları arasında GSYH’ya oranı %11,5 olup 2010-2011 döneminde bu harcamalar yaklaşık %13’e yükselmiştir ve 2012-2014 dönemi için en az bu oranda kalması planlanmaktadır ancak ortalama %13 oranında kalan sosyal koruma harcaması Türkiye için çok yetersizdir. Bu oran, birçok ülkenin sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranı ile karşılaştırıldığında da oldukça düşük kalmaktadır. En son yayınlanmış Eurostat Verilerine göre AB (27) ülkelerinin sosyal koruma harcamalarının 2009 yılında GSYH’ya oranı %29,5’tir. 2009 yılında Türkiye’nin sosyal koruma harcamasının GSYH’ya oranı ise %13,5 ile kısıtlı kalmaktadır.

Tablo 3.1: Türkiye’de Genel Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları

Yıl	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Gerçekleşen	Bütçe Tahmini
Merkezi Ynt Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları	1.045.800	1.317.595	1.857.663	2.543.183	4.084.495	6.661.044	8.398.391	8.953.793	9.757.722
SGK sosyal güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları	71.306.690	82.297.230	93.297.325	106.077.282	119.407.000	137.180.435	154.369.714	170.578.759	185.281.688
İşsizlik Sigortası Fonu Harcamaları	376.000	404.000	640.000	1.829.000	1.483.000	1.643.000	2.776.000	3.714.864	4.362.634
SYDTF Harcamaları	1.389.548	1.413.757	1.797.080	2.365.039	2.025.667	2.622.413	3.108.558	3.379.412	3.696.688
Toplam Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik Harcamaları	83.391.700	96.708.959	110.544.068	128.496.264	143.067.283	166.686.454	184.202.349	202.872.311	220.707.831
GSYİH (Milyon TL)	758.391	843.178	950.534	952.559	1.103.750	1.282.454	1.426.000	1.572.000	1.733.000
Toplam Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Harcamaları/ GSYİH %	11,00	11,47	11,63	13,49	12,96	13,00	12,92	12,91	12,74

Kaynak: (Yentürk, 2012: 36)

Not: Merkezi Yönetim Bütçesindeki Harcamalar İçinde, SGK’ya, MB, ÇSGB ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı’ndan; İşsizlik Sigortası Fon’una Hazine’den yapılan transferler hariçtir.

Uluslararası karşılaştırmalarda ise, Türkiye’de sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları için ayrılan kaynaklar yetersizdir. Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik sorunlarının başında nüfusun yaşlanması ve demografik sıkıntılar gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise tüm toplumu kapsayacak sosyal güvenlik ağının olmaması, devlet katkısının yetersizliği nedeniyle işçi ve işveren üzerindeki finansman yükü, prim tahsilâtının yetersizliği, kayıt dışı uygulamalar, erken emeklilik, fonların etkin ve rasyonel değerlendirilememesi, standardizasyon olmaması ve politik müdahaleler nedeniyle sosyal güvenlik sistemi temel sorunlara sahiptir (Egeli, 2008: 111-118).

OECD Ülkelerinin kamu sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları; yaşlılık, ölüm yardımı, iş göremezlik, aile yardımı, aktif iş gücü piyasası programları, işsizlik gibi sosyal politika alanlarını oluşturmaktadır. Türkiye'deki sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamaları ise, aile yardımı hariç diğer OECD ülkeleri ile benzerlik göstermektedir. Tablo 3.2'ye bakıldığında, Eurostat veri tabanında verilen AB ülkelerinin sosyal koruma harcamaları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin en son sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3.2: AB ülkelerinde Sosyal Koruma Harcamaları, % GSYH

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AB (27 ülke)	26,6	25,7	26,7	29,5	29,3	29
Danimarka	29,2	28,8	29,6	33,4	34,3	34,2
Fransa	30,9	30,6	31,0	33,1	33,8	33,6
İsveç	30,4	29,2	29,5	32,1	30,4	29,6
Hollanda	28,8	28,3	28,5	31,6	32,1	32,3
Almanya	28,9	27,8	28,0	31,4	30,6	29,4
Avusturya	28,2	27,8	28,4	30,8	-	-
Belçika	27,1	26,8	28,1	30,4	30,1	30,4
Finlandiya	26,4	25,4	26,2	30,3	-	-
İtalya	26,6	26,7	27,8	29,8	29,9	29,7
Birleşik Krallık	26,0	23,3	26,3	29,2	27,4	27,3
Yunanistan	24,7	24,8	26,3	28,0	29,1	30,2
İrlanda	18,2	18,8	22,0	27,9	-	-
Portekiz	24,6	23,9	24,3	26,9	26,8	26,5
Norveç	22,6	22,9	22,5	26,4	25,6	25,1
İzlanda	21,2	21,4	22,0	25,4	24,5	25
İspanya	20,5	20,7	22,1	25,0	25,8	26,1
Slovenya	22,7	21,3	21,4	24,3	25	25
Macaristan	22,5	22,7	22,9	23,4	23,1	23
Lüksemburg	20,4	19,3	20,2	23,1	23,1	22,5
Litvanya	13,4	14,4	16,1	21,3	19,1	17
Çek Cumhuriyeti	18,0	18,0	18,0	20,4	20,2	20,4
Malta	18,3	18,0	18,5	20,0	32,1	32,3
Polonya	19,4	18,1	18,6	19,7	19,2	19,2
Estonya	12,1	12,1	14,9	19,2	18	16,1
Slovakya	16,3	16,0	16,0	18,8	18,7	18,2
Bulgaristan	14,2	14,1	15,5	17,2	18,1	17,7
Romanya	12,8	13,6	14,3	17,1	17,6	16,3
Letonya	12,7	11,3	12,7	16,0	17,8	15,1
Kıbrıs	18,5	18,2	18,5	20,9	17,8	15,1
Türkiye	11,0	11,5	11,6	13,5	12,96	13

Kaynak: Eurostat

Kamu sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının GSYH'ye oranına Türkiye 2011 yılında %13'lük bir pay ayırmıştır. Bu oranla Türkiye; Letonya %16,0, Romanya %17,1, Bulgaristan %17,2 gibi sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarına en düşük pay ayıran OECD ülkeleri arasında yer almaktadır. Refah ülkesi olarak kabul edilen Danimarka ise %34,2'lik bir pay ile en yüksek orana sahiptir. Bu ülkeyi Fransa %33,6, Hollanda %32,3 ve İsveç %29,6 izlemektedir. AB ülkeleri ortalaması ise 2011 yılında %29'dur. Türkiye bu ortalamanın çok altındadır. Sosyal güvenlik sisteminin temel finansman kaynağı olan prim gelirlerinin yeterli olabilmesi için Türkiye'de istihdamın artırılması ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi gerekmektedir (Yentürk, 2012: 36).

Sosyal yardım harcamalarında son yıllarda bir artış meydana gelmektedir ancak bu artış refah devleti temelinde sosyal vatandaşlık hakları bağlamında değil; yoksulluğun kontrol altında tutulması ve sisteme zarar vermesini önleme adına geliştirilen "yoksulluğun yönetimi" olarak tanımlanabilecek bir strateji içerisinde değerlendirmek gerekmektedir (Özbek, 2002: 7).

3.2.2. Sağlık Hizmetleri

Bireylerin ve toplumların sağlıklarını korumak, hastalandıklarında tedavilerini gerçekleştirmek, tam olarak iyileşmemiş sakat kalanların başkalarına bağımlı olmadan yaşayabilmelerini sağlamak ve toplumun sağlık düzeylerini yükseltmek için yapılan planlı çalışmaların tümüne sağlık hizmetleri denir (Oral, 2002:65).

Sosyal devlet olma ilkesinin bir gereği olarak, devletin temel görevlerinden birisi de vatandaşlarına koruyucu, tedavi edici, önleyici, rehabilite edici sağlık hizmetlerini sunmak ve bu yolla insanların sağlıklı geçirecekleri süreyi uzatmaktır (Oral ve Sayın, 2013: 400).

Sağlığın; toplumun gelir ve refahı, işçi verimliliği, işgücü katılımı, tasarruf ve yatırım oranları, demografik faktörler ile diğer beşeri sermaye faktörleri üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden sağlık harcamalarının niteliği ve dağılımı gittikçe önem kazanmaktadır.

Genel olarak kamu sağlık harcamalarında cari, yatırım ve transfer harcamaları şeklinde üçlü bir ayırım yapılabilir. Personel giderleri, yolluklar, hizmet alımları, demirbaş ve sarfiyat malzemeleri alımları cari harcama grubuna girmektedir. Makine-teçhizat ve taşıt alımları, yapı-tesis ve onarım giderleri ise yatırım harcamaları grubuna girmektedir. Bunların dışında, proje giderleri, borç ve faiz ödemeleri, yeşil kart programı ve dayanışma fonu kapsamında yapılan ödemeler gibi harcamalar ise transfer harcamaları kapsamına girmektedir. Kamu sağlık harcamaları için genel yönetim ve destek hizmetleri, koruyucu sağlık hizmetleri, tedavi edici sağlık hizmetleri ve diğer hizmetler için yapılan ödemelerden oluşan fonksiyonel bir sınıflandırma da yapılabilir (Yıldırım, 1994: 53).

Sağlıkta dönüşüm programları çerçevesinde; aile hekimliği, anne ve çocuk sağlığı, hastane ve hasta yatak sayıları, sağlık personeli, koruyucu sağlık, kurumsal yapılanma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve hasta hakları başta olmak üzere pek çok alanda reform niteliğinde gelişmeler sağlanmışır. Temel sağlık göstergelerinde önemli iyileşmeler kaydedilmiş, bebek ve anne ölüm oranları hızla düşürülmüş ve doğuşta beklenen yaşam süresi yükseltilmiştir. Bebek ölüm hızı 2006'da binde 16,5 iken 2013 yılında bu rakam binde 7,1 olmuştur. Ayrıca aile hekimliği uygulamaları sayesinde de 2006 yılında 100 bin kişiye düşen hekim sayısı 151 iken 2013 yılında bu sayı 176 olmuştur ve bu sayının 2018'de 193 olması beklenmektedir (DPT, 2013: 33-35).

Türkiye'de sağlık sektörü, Sağlık Bakanlığı tarafından yürütölen politikalar sonucunda son on yılda önemli ölçüde büyüme gerçekleştirilerek bir "piyasa" oluşturulmuştur. Bu büyümede SGK' nun sağlık giderlerindeki büyük artış ve kamu bütçesinden aktarılan yüksek meblağ etkili olmuştur. Bu büyüme ile birlikte, özel sağlık sektörü de hızla gelişmiştir. Sağlık bakanlığı verilerine göre toplam sağlık harcamaları içerisinde özel hastanelerin payı %6,2 'den (2001) %17,3 e (2008) yükselmiştir (Erol ve Özdemir, 2014: 19).

TÜİK'in sağlık harcama istatistiklerine göre; Türkiye'de Sağlık harcamasının GSYH'ye oranı; 2009 yılında %6,1, 2010 yılında %5,6, 2011 yılında %5,3, 2012 yılında ise %5,4 olarak hesaplanmıştır. Genel devlet sağlık harcamasının toplam sağlık harcaması içindeki payı, 2009 yılında %81, 2010 yılında %78,6, 2011 yılında %79,6 ve 2012 yılında ise %76,8 olarak gerçekleşti. Kişi başı sağlık harcaması; 2009 yılında 804

TL (521\$), 2010 yılında 845 TL (563\$), 2011 yılında 928 TL (553\$) ve 2012 yılında ise 1 020 TL (566 \$) olarak gerçekleşmiştir (TUİK, 2013).

Gerek geliştirmekte olan ülkeler gerekse de gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarının GSMH içindeki payı artış göstermektedir. Gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerde sağlık harcamalarının artmasının nedenleri arasında farklılıklar bulunmasına rağmen genelde artış nedenlerinin ortak olduğunu gözlemlemek mümkündür. Sağlık harcamalarının artmasına neden olan faktörler; kişi başına düşen gelirin artması, sosyal değer yargılarının değişmesi, kentleşme, teknolojik gelişmeler, demokratik düzenin yaygınlaşması ve yeni kazanımlar, yaşam süresinin uzaması şeklinde sıralanabilir.

Sağlık hizmetleri kişilerin hayat kalitesini ve verimliliğini artırması sebebiyle nitelikli insan gücünün bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Nitekim sağlık hizmetleri bireysel fayda sağlamakla birlikte tüm topluma sosyal fayda sağladığı için devletin sağlık hizmetlerinin üretiminde ve sunumunda aktif görev alması kaçınılmazdır (Topuz, 2009: 125). Bu yüzden sağlık harcamalarının kamu harcamaları içinde önemli yeri vardır. Bu bağlamda Türkiye açısından kamu sağlık harcamalarının genel durumu aşağıdaki tabloda OECD ülkeleri ile kıyaslanarak görülebilir.

Tablo 3.3: OECD Ülkelerin Toplam Sağlık Harcamalarının GSYİH içindeki Payı

Ülkeler	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Dünya Çapında	10,11	10,10	9,99	9,82	9,84	10,69	10,34	10,10	10,20
Avustralya	8,59	8,48	8,52	8,55	8,75	9,04	8,95	9,16	9,13
Avusturya	10,43	10,42	10,22	10,26	10,49	11,23	11,64	11,34	11,47
Belçika	10,01	9,98	9,48	9,53	9,91	10,59	10,50	10,51	10,79
Kanada	9,81	9,83	9,96	10,03	10,25	11,40	11,37	10,92	10,93
Şili	6,71	6,57	6,23	6,37	6,83	7,45	7,07	7,10	7,18
Çek Cumhuriyeti	6,90	6,93	6,69	6,52	6,82	7,95	7,41	7,47	7,66
Danimarka	9,67	9,77	9,92	9,99	10,18	11,47	11,08	10,87	11,19
Estonya	5,11	5,01	4,99	5,10	5,96	6,77	6,28	5,84	5,94
Finlandiya	8,21	8,43	8,34	8,04	8,31	9,17	8,99	9,00	9,15
Fransa	10,97	11,02	10,95	10,88	11,02	11,73	11,68	11,63	11,75
Almanya	10,67	10,81	10,64	10,48	10,70	11,75	11,55	11,33	11,28
Yunanistan	8,68	9,66	9,75	9,81	10,13	10,04	9,38	8,99	9,27
Macaristan	8,22	8,45	8,26	7,67	7,46	7,74	8,03	7,89	7,82
İzlanda	10,01	9,61	9,37	9,31	9,29	9,74	9,43	9,17	9,06
İrlanda	7,53	7,57	7,51	7,90	9,06	10,02	9,31	8,79	8,09
İsrail	7,62	7,70	7,44	7,50	7,56	7,58	7,58	7,56	7,51
İtalya	8,50	8,74	8,84	8,50	8,89	9,40	9,41	9,23	9,17
Japonya	7,99	8,18	8,20	8,23	8,61	9,53	9,59	9,95	10,07
Lüksemburg	8,20	7,95	7,75	6,80	7,34	8,01	7,21	6,70	6,85
Meksika	5,98	5,87	5,68	5,78	5,84	6,43	6,33	6,03	6,15
Hollanda	9,97	10,88	10,75	10,76	10,99	11,88	12,07	11,94	12,44
Yeni Zelanda	8,03	8,39	8,82	8,48	9,31	10,05	10,20	10,28	10,28
Norveç	10,09	9,53	9,25	9,49	9,00	10,06	10,03	9,94	9,01
Polonya	6,20	6,21	6,19	6,33	6,88	7,20	6,99	6,84	6,72
Portekiz	10,05	10,35	10,03	9,99	10,22	10,81	10,80	10,23	9,45
Slovakya	7,21	7,04	7,35	7,76	8,02	9,15	8,99	7,94	7,80
Slovenya	8,35	8,36	8,28	7,86	8,35	9,19	8,87	8,85	8,76
İspanya	8,22	8,29	8,39	8,49	8,94	9,62	9,61	9,30	9,62
İsveç	9,09	9,06	8,95	8,92	9,23	9,94	9,47	9,47	9,61
İsviçre	10,96	10,86	10,39	10,21	10,29	11,00	10,88	11,01	11,30
Türkiye	5,37	5,45	5,81	6,04	6,07	6,75	6,75	6,13	6,30
Birleşik Krallık	8,03	8,27	8,43	8,50	8,95	9,91	9,55	9,42	9,44
ABD	15,72	15,77	15,86	16,08	16,54	17,71	17,66	17,68	17,91

Kaynak: World Bank

Tablo 3.3’de OECD ülkelerinin sağlık harcamalarının GSYH’deki payları verilmiştir. Tabloda yer alan her bir ülkenin sağlık sisteminde farklı finansal ve organizasyonel yapılar bulunmasına rağmen 2012 verilerine bakıldığında Hollanda %12,44, Avusturya %11,47, İsviçre %11,30 ve Danimarka %11,19 gibi ülkelerde kamunun sağlık harcamalarına önem verdiği açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte dünya çapındaki orana bakıldığında ise harcamaların GSYH’ya oranı %10,20 olarak görülmektedir. Türkiye’de ise 2008 yılında %6,07 iken bu oran ancak yapılan iyileştirmelerle 2010 yılında %6,75 seviyesine yükselmiştir. 2012 yılında ise Türkiye’nin ayırdığı pay %6,30 olmuştur. Söz konusu bu oran Estonya’da %5,94, Meksika’da %6,15 ve Polonya’da %6,72’dir. Bu verilere bakıldığında Türkiye’de yapılan sağlık harcamalarının diğer ülkelerin çok gerisinde olduğunu iddia edemeyiz ancak Türkiye dünya ortalamasının altında bir orana sahiptir bu da sağlık harcamalarına gereken önemin verilmediğini göstermektedir.

3.2.3. Eğitim Hizmetleri

Eğitim, ilgi ve yetenekleri esas alarak bilimsel düşünme yetisine ve mesleki niteliğe sahip insan gücünü yetiştiren bir sistemdir ayrıca toplumun ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünün gelişmesinde önemli katkıları olan bir hizmettir. Öyle ki eğitim, pozitif düşünen, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, öğrenmeyi öğrenebilen, kalifiyeli, bilgi çağı insanını yetiştirme sorumluluğu gelişmesini sağlamaktadır (Güngör ve Göksu, 2013: 60).

Eğitimin hem bireysel, hem sosyal hem de iktisadi boyutunun olması, bu tür faaliyetlerin kamu tarafından üretilmesine ve kontrol edilmesine neden olmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, eğitim için ihtiyaç duyulan büyük kaynaklar devlet tarafından sağlanmak zorundadır (Özbaran, 2005: 129).

Eğitim harcamaları, kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen en önemli sosyal harcamalardandır. Birçok gelişmiş ülkenin bütçesi incelendiğinde, büyüklük olarak, savunma harcamalarından sonra ikinci sırada eğitim harcamalarının yer aldığı görülür. Bunun nedeni, eğitim faaliyetinin diğer alanların temel yapısını oluşturmasıdır ve iktisadi büyüme ile kalkınmanın belirleyici unsuru niteliği taşımasıdır (Karaarslan, 2005: 43).

Gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere göre karşı en büyük avantajları sahip oldukları bilgi düzeyi ve beşeri sermayeleridir. Beşeri sermayenin kaynağı ise, bir kez üretildikten sonra kullanılırken ek bir maliyete katlanılması gerekmeyen bilgi ve beceridir. Bilgi dışındaki üretim faktörleri kullanıldıkça tükenir ve üretimin artırılması için yeni maliyetlere katlanmak gerekirken bilgi ise kullanıldıkça artar. Bu nitelik bilgiyi, dolayısıyla eğitimi, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir hale getirir (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 30).

Türk Milli Sisteminde eğitim yapısı iki temel öge olan “örgün eğitim” ve “yaygın eğitim”dir. Örgün eğitim; belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. Örgün eğitim; okul öncesi, ilköğretim, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitimin özel amacı, millî eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan veya herhangi bir kademesinde bulunan, ya da bu kademedен çıkmış vatandaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında; bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelere uyumlarını kolaylaştırıcı eğitim olanağı sağlamak, toplu yaşama, dayanışma, birlikte çalışma alışkanlıkları kazandırmak gibi unsurlar sayılabilir. Harcama kalemleri olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Yüksek Öğretim Kurulu, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Mesleki Yeterlilik Kurumlarının harcamaları da eğitim harcaması olarak nitelendirilir (MEB , 2013: 12-15).

Tablo 3.4: Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesinin GSYİH ve Konsolide Bütçeye Oranı

Yıl	MEB Bütçe Ödeneği (Bin TL)	YÖK+Üniversite Bütçeleri (BinTL)	Toplam	Toplam Eğitim Bütçesinin GSYH Payı	Toplam Eğitim Bütçesinin Konsolide/ Merkezi Yönetim Bütçe Payı
2000	3 350 330	1 046 544 700	4 396 874	2,64	9,39
2001	4 046 305	1 364 910	5 411 216	2,25	11,15
2002	7 460 991	2 495 967	9 956 958	2,84	10,15
2003	10 179 997	3 408 608	13 588 605	2,94	9,23
2004	12 366 236	3 894 070	16 260 306	2,91	10,79
2005	14 835 422	5 218 467	20 053 889	3,09	12,85
2006	16 568 145	5 846 822	22 414 968	2,96	12,81
2007	21 355 634	6 586 692	27 942 326	3,31	13,63
2008	22 915 565	7 318 284	30 233 84	3,18	13,58
2009	27 446 77	8 772 719	36 219 497	3,80	13,81
2010	28 237 412	9 355 457	37 592 869	3,42	13,10
2011	34 112 163	11 503 927	45 616 090	3,52	14,59
2012	39 169 379	12 743 603	51 912 982	3,67	14,79
2013	47 496 37	15 227 760	62 724 139	4,02	15,52
2014 ²	55 704 817	16 939 010	72 643 827	4,23	16,64

Kaynak: (MEB, 2013: 224)

Tablo 3.4'e bakıldığında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2000 yılından 2012 yılına göre harcamalarının %2,64'den %3,67'ye yükseldiği görülmektedir. Aynı süreçte bu harcamaların konsolide bütçeye oranı ise %9,39'dan %14,79'a yükselmiştir. Bu dönemlerde kaynak akışının artırılmış olduğu görülmektedir yine de yeterli bir seviyede değildir.

Konsolide bütçe içerisinde eğitime ayrılan payların en az olduğu yıllar 2000 (%9,39) ve 2003 (%9,23) yıllarıdır. Ekonomik krizlerden çıkmak için uygulanan sıkı

² Bütçe Kanunlarından alınmıştır.

politikalar yüzünden tasarruf etme zorunluluğu doğmuştur. Kriz dönemlerinde bütçenin büyük kısmı faiz ödemelerine gitmiş, ayrıca savunma harcamaları ve personel giderleri gibi zorunlu harcamaların da etkisiyle eğitime bütçeden yeterli kaynak aktarılamamıştır.

2000’li yıllarda Türkiye’de uygulanan eğitim politikalarına bakıldığında; yeni dersliklerin yapılması, okullara bilgisayar dağıtılması, özel bilişim ve teknoloji sınıflarının oluşturulması, ilköğretim ve ortaöğretimdeki her çocuğa ücretsiz kitap verilmesi, öğrencilere verilen burs miktarlarının iyileştirilmesi görülmektedir. Genç nüfusa sahip olan Türkiye bu harcama kalemlerinde dezavantajlı duruma düşmektedir. Eğitime ayırdığı pay kısıtlı kalmaktadır. Fakat gelişmiş ülke konumuna gelmek için genç nüfusa yani beşeri sermayeye iyi eğitim verip gençleri verimli hale getirerek durumu avantajlı hale çevirebilir (Erdoğan ve Yenigün, 2008: 64).

Türkiye’de eğitimin kalitesini ve katılım oranlarını yükseltmek amacıyla, zorunlu eğitim yılının sekiz yıldan on iki yıla çıkartılması ve eğitim sisteminin her biri dört yıllık üç seviye (ilk, alt orta ve üst orta öğrenim) şeklinde yeniden tanımlanması için 2012 yılında kanun çıkartılmıştır (12 yıllık Zorunlu Eğitim [4+4+4]). Türkiye’de eğitim üç kilit kalkınma planı tarafından yönlendirilmektedir. Bunlar: “Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı” (2010-2014), mevcut 10. Kalkınma Planı (2014-2018) ve “Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi” dir. Hükümet finansmanı arttırmak amacıyla, özel sektörün eğitim sistemine sağlayacağı katkılar için teşvikler getirmiştir (OECD, 2013: 4).

PISA 2012 (Performance of International Student Assessment) verilerine göre, Türkiye’de 15 yaşındakilerin okuma performansı 475 puan iken bu oranın OECD ortalaması 496 puandır. Kızların performansı istatistiksel olarak erkeklerden 46 puan daha iyidir, OECD ise bu fark 38 puandır. Matematikte ise Türkiye’deki oran ortalama olarak 448 puanken OECD ortalaması 494 puandır. Matematikte ise erkekler kızlara göre daha iyi performans sergilemişlerdir ve aradaki fark 8 puandır. Fen bilimlerindeki okuryazarlık durumu ise OECD ülkelerinde 501 puanken Türkiye’de bu oran 463 puandır (OECD , 2013).

Uluslararası karşılaştırmalara bakıldığında, AB ülkeleri ile Türkiye arasında eğitim politikaları arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Belirlenen harcama seviyesi hedefine ulaşmak için ise bazı adımlar atılmak zorundadır. Bu hedefler ise; kişi başına

yapılan eğitim harcamalarının yükseltilmesi, okulu erken (lise mezuniyetinden önce) terkin azaltılması, dijital okuryazarlığın geliştirilmesi, öğrenci ve öğretmenlerin AB sınırlarındaki değişim programlarından daha fazla yararlanması, hizmet sektörünün ekonomi ve istihdam içindeki artan payını göz önüne alan politikalar geliştirilmesi, kazanılmış bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi şeklinde özetlenebilir (MEB, 2013: 49).

Türkiye ekonomisinde eğitime ayrılan pay oldukça düşüktür. OECD ülkeleri ile karşılaştırılan tablo 3.5'te de bunu açıkça görmek mümkündür. Türkiye'nin gerek ilk ve orta öğretim, gerekse tüm öğretim düzeylerinde GSYİH'ye göre en düşük oranda kamu eğitim harcaması yapan OECD ülkesi olduğu görülmektedir. Türkiye'de eğitim kurumlarına yapılan kamusal harcamalar, OECD ortalamasının hemen hemen yarısı kadardır. 2000 yılında OECD ortalaması %5,4 iken Türkiye'de bu pay ancak %2,5 olmuştur. Danimarka, Norveç, İzlanda gibi yüksek gelire sahip ülkelerde eğitime ayrılan pay %7 ve civarı iken İtalya ve Yunanistan gibi daha çok IMF ve AB yardımlarıyla ayakta kalan gelişmiş ekonomilerde eğitime ayrılan pay azalmaktadır(OECD, 2013)

Türkiye'de eğitimle ilgili iyileştirmeler yapılmaya dolayısıyla GSYİH' dan da eğitime ayrılan paylar artmıştır. Bu iyileştirmeler arasında; genel eğitim yardımları, 1997 yılından itibaren zorunlu sekiz yıllık temel eğitim uygulaması ile getirilen taşınmalı eğitimle merkez okullara taşınan yoksul öğrencilere yemek yardımı yapılmıştır. Türkiye'nin birçok bölgesinde okul çağındaki kız çocukları okula kayıtlı değildir. Kızlar okullara gönderilmeyip erken yaşlarda evlendirilmektedir. UNICEF' in temel eğitimde eşitliği gördüğü ülkelerin başında olan Türkiye'de de UNICEF-MEB desteğiyle "Haydi Kızlar Okula Kampanyası" başlatılmıştır (Özdamar, 2007: 136-143).

Türkiye'de eğitime harcanan payların diğer ülkelerle kıyaslandığında çok da yüksek olmadığını gördük tablo 3.5'te ancak yapılan iyileştirmelerle eğitime ayrılan pay daha da artmaktadır ve dışsalılık etkisi olarak eğitimi artan bireyin geliri yükselip dolayısıyla refahı arttığı için okullaşma oranı da artmaktadır.

Tablo 3.5: OECD Ülkelerinde Eğitim Düzeyine Göre GSYH'nin Yüzdesi Olarak Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamalar

	İlköğretim, Ortaöğretim Harcamaları			Yükseköğretim			Her seviye İçin Toplam Eğitim		
	2000	2005	2010	2000	2005	2010	2000	2005	2010
Avustralya	3.6	3.7	4.3	1.4	1.5	1.6	5.2	5.3	6.1
Avusturya	3.9	3.7	3.6	1.1	1.3	1.5	5.5	5.5	5.8
Belçika	4.1	4.1	4.4	1.3	1.2	1.4	6.1	6.0	6.6
Şili	m	3.2	3.4	m	1.7	2.4	m	5.4	6.4
Kanada	3.3	3.7	3.9	2.3	2.7	2.7	5.9	6.5	6.6
Çek Cumhuriyeti	2.7	2.9	2.8	0.8	1.0	1.2	4.0	4.5	4.7
Danimarka	4.1	4.5	4.8	1.6	1.7	1.9	6.6	7.4	8.0
Estonya	4.5	4.0	3.9	1.2	1.3	1.6	6.2	5.8	6.0
Finlandiya	3.6	3.9	4.1	1.7	1.7	1.9	5.6	6.0	6.5
Fransa	4.3	4.0	4.1	1.3	1.3	1.5	6.4	6.0	6.3
Almanya	3.3	3.2	m	1.1	1.1	m	4.9	5.0	m
Yunanistan	2.7	2.8	m	0.8	1.5	m	3.6	4.3	m
Macaristan	2.8	3.3	2.8	0.9	0.9	0.8	4.4	5.1	4.6
İzlanda	4.8	5.4	4.9	1.1	1.2	1.2	7.1	8.0	7.7
İrlanda	2.9	3.4	4.8	1.5	1.1	1.6	4.4	4.5	6.4
İsrail	4.3	4.1	4.3	1.9	1.9	1.7	7.7	7.5	7.4
İtalya	3.1	3.1	3.2	0.9	0.9	1.0	4.5	4.4	4.7
Japonya	3.0	2.9	3.0	1.4	1.4	1.5	5.0	4.9	5.1
Kore	3.5	4.1	4.2	2.2	2.3	2.6	6.1	6.7	7.6
Lüksemburg	m	3.7	3.5	m	m	m	m	m	m
Meksika	3.5	4.0	4.0	1.0	1.2	1.4	5.0	5.9	6.2
Hollanda	3.4	3.8	4.1	1.4	1.5	1.7	5.1	5.8	6.3
Yeni Zelanda	m	4.6	5.1	m	1.5	1.6	m	6.5	7.3
Norveç	5.0	5.1	5.1	1.6	1.7	1.7	6.8	7.5	7.6
Polonya	3.9	3.7	3.7	1.1	1.6	1.5	5.6	5.9	5.8
Portekiz	3.7	3.7	3.9	1.0	1.3	1.5	5.2	5.5	5.8
Slovakya	2.7	2.9	3.1	0.8	0.9	0.9	4.1	4.4	4.6
Slovenya	m	4.1	3.9	m	1.3	1.3	m	6.0	5.9
İspanya	3.2	2.9	3.3	1.1	1.1	1.3	4.8	4.6	5.6
İsveç	3.2	2.9	3.3	1.1	1.1	1.3	4.8	4.6	5.6
İsviçre	4.2	4.2	4.0	1.6	1.6	1.8	6.3	6.4	6.5
Türkiye	1.8	m	2.5	0.8	m	m	2.5	4.3	3.8
İngiltere	3.6	4.4	4.8	1.0	1.3	1.4	4.9	5.9	6.5
ABD	3.7	3.8	4.0	2.2	2.4	2.8	6.2	6.6	7.3
OECD Ort.	3.6	3.8	3.9	1.3	1.5	1.6	5.4	5.8	6.3

Kaynak: (OECD , 2013) m= veri yok

3.2.4. Yaşlılara Yönelik Yardım Hizmetleri

Yaşlılara sunulan koruma ve bakım hizmetleri sosyal hizmetlerin odaklandığı alanlardan biridir. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan yaşlı ilkelere, yaşlının aile ve toplum tarafından desteklenmesi, ihtiyacı olanlara uygun ortamların oluşturulması ve bu hizmetlerin çoğunun devlet tarafından yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Türkiye’de yaşlılara sunulan hizmetler ise ilk defa 1963 yılında Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıyla hizmet vermeye başlamıştır. 1982 Anayasasının 61. maddesinde yaşlılara yönelik olarak “Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir” hükmü yer almaktadır (Bahar vd., 2009: 89).

Sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak, yaşlıların bakımı, gözetimi çalışabilme isteği ve yeterliliği olanlara iş bulup o işi ellerinde tutabilmelerine yardımcı olunması, iş ilişkilerinde yaş ayrımcılığının önlenmesi, iş yaşamının olumsuz koşullarına karşı korunmanın sağlanması ve bir gelir güvencesine sahip kılınması gibi uygulamalar yürütülmüştür (Taşçı, 2010: 183).

Bir ülkenin nüfusunun yaşlanması demek 65 yaş ve üzeri yaştaki kişilerin toplamının bütün nüfusa oranının artması demektir. Bu ölçüye dayanarak dünya nüfusu dört gruba ayrılmıştır. Genç nüfus: 64 yaş ve üzerinde bulunan kişilerin toplam nüfusa oranının %4-7 oranında olan nüfuslardır. Olgun (erişkin) nüfus: 64 yaş ve üzeri yaştaki kişilerin toplam nüfusa oranını %7-10 olduğu nüfuslardır. Çok yaşlı nüfus: 64 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının %10 ve üstünde olduğu nüfuslardır (Durgun ve Tümerdem, 1999: 116).

Tablo 3.6’den görüldüğü üzere Türkiye diğer OECD ülkelerine göre genç nüfusa sahip bir ülkedir. Euro Bölgesinde 65+ yaş grubu %19 iken bu oran Türkiye’de %7’dir. Almanya %21, İtalya %21, Finlandiya %18 ve Danimarka %17 gibi gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı yüksek olduğu için yaşlılara yapılan yardımlar da Türkiye’ye göre daha fazla olmaktadır. Teknolojik gelişmelerin yaşam koşullarına pozitif etkileri, sağlık hizmetlerindeki nitelikli gelişmeler, toplumun genel eğitim seviyesinin yüksek olması nedeniyle gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus oranı daha yüksektir.

Tablo 3.6: OECD Ülkelerinde Nüfus Göstergeleri

ÜLKELER	NÜFUS (milyon)			Nüfus Yaş Kompozisyonu		
	2000	2012	2025	0-14 Yaş Grubu %	15-64 Yaş Grubu %	65+ Yaş Grubu %
Avustralya	19.2	22.7	26.4	19	67	14
Avusturya	8.0	8.4	8.8	15	67	18
Belçika	10.3	11.1	11.4	17	65	18
Şili	15.5	17.5	19.3	21	69	10
Kanada	30.8	34.8	38.9	16	69	15
Çek Cumhuriyeti	10.3	10.5	10.9	15	69	16
Danimarka	5.3	5.6	5.8	18	65	17
Estonya	1.4	1.3	1.3	16	66	18
Finlandiya	5.2	5.4	5.6	16	65	18
Fransa	60.9	65.7	69.3	18	64	17
Almanya	82.2	80.4	78.9	13	66	21
Yunanistan	10.9	11.1	11.1	15	66	19
Macaristan	10.2	9.9	9.6	15	68	17
İrlanda	3.8	4.6	5.2	22	67	12
İzlanda	0.3	0.3	0.4	21	67	13
İsrail	6.3	7.9	9.2	28	62	11
İtalya	56.9	59.5	60.7	14	65	21
Lüksemburg	0.4	0.5	0.6	17	68	14
Meksika	103.9	120.8	138.2	29	65	6
Hollanda	15.9	16.8	17.1	17	66	16
Yeni Zelanda	3.9	4.4	5.0	20	66	14
Norveç	4.5	5.0	5.6	19	66	16
Polonya	38.5	38.5	37.8	15	71	14
Portekiz	10.3	10.5	10.4	15	67	19
Slovakya	5.4	5.4	5.4	15	72	13
Slovenya	2.0	2.1	2.1	14	69	17
İsveç	8.9	9.5	10.3	17	64	19
İsviçre	7.2	8.0	8.9	15	68	17
Türkiye	63.2	74.0	83.7	26	67	7
İngiltere	58.9	63.6	67.4	18	65	17
ABD	282.2	313.9	345.9	20	67	14
Euro Bölgesi	317.6	333.3	339.8	15	66	19
Dünya	6,102.1	7,043.9	8,038.1	26	66	8

Kaynak: (World Bank, 2013)

Yaşlılara yönelik uygulamalardan bir tanesi de evde bakım hizmetidir. Evde bakım, hastanın evinde sağlık personelleri tarafından sağlanan sağlık hizmeti veya desteğini ifade etmektedir. Evde bakım hizmetlerinin yöneldiği yaş grupları, ağırlıklı olarak 65 yaş ve üzerindeki uzun süreli bakımı gerektiren yaşlı hastaların yanı sıra kronik hastalığı olan her yaş grubu, bebek ve çocuklardır. Evde bakım hizmetleri Amerika Birleşik Devletleri'nde Medicare ve Medicaid sigorta sisteminin 1965 yılında

hayata geçişiyle birlikte yaygınlık kazanmıştır. Türkiye’de oluşturulan evde bakım hizmetleri ile ilgili 2005 yılında çıkarılan yönetmelikle birlikte özel sektör tarafından uygulamalar yerine getirilmeye başlamıştır. Verilen hizmetler de genelde hastane destekli hizmet sunum modeli esas alınmıştır (Özer ve Şantaş, 2012: 96-99).

Yaşlılara yapılan sosyal harcamaların başında en önemlisi emeklilik sistemleridir. Yaşlılık sigortası olarak adlandırılan sistem, “yaşının ilerlemesi gibi nedenlerden dolayı, fiziki gücünü kaybeden, eskisi gibi verimli çalışamayan ve dolayısıyla gelir ve kazanç kaybına uğrama tehlikesi ile karşı karşıya gelebilen kişilerin, bu sosyal risklerini karşılama ve onlara emekli aylığı bağlama amacını güden, sosyal sigortalar sisteminde yer alan bir sigorta türü” şeklinde tarif edilmektedir. Türkiye’de ise sosyal güvenlik sistemi denilince akla sosyal sigorta sistemi gelmekte; sosyal sigorta denilince de yaşlılık sigortası ya da emeklilik sistemi çağrışım yapmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de emeklilik/yaşlılık sigortasından bahsetmek, aslında bir bakıma sosyal güvenlik sistemi demek olmaktadır. Bu sisteme göre, temelde belirli bir süre çalıştıktan sonra, emeklilik aylığına hak kazanma ve dolayısıyla bunların sosyal güvenliğinin sağlanması söz konusu olmaktadır (Taşçı, 2010: 183-184).

Tablo 3.7: OECD Ülkelerinin Yaşlılık ve Ölüm İçin Nakit Faydaları Üzerinde Kamu Harcamaları

ÜLKELER	GSMH Harcama Düzeyi			Toplam Hükümet Harcama Düzeyi (%)	Net Seviye GSMH
	2000	2005	2009	2009	2009
Avustralya	3.8	3.3	3.5	9.4	3.4
Avusturya	12.2	12.4	13.5	25.5	11.8
Belçika	8.9	9.0	10.0	18.7	8.9
Şili	7.3	5.7	3.6	-	3.5
Kanada	4.3	4.1	4.5	10.3	4.3
Çek Cumhuriyeti	7.2	7.0	8.3	18.5	8.3
Danimarka	5.3	5.4	6.1	10.5	4.5
Estonya	6.0	5.3	7.9	17.6	7.8
Finlandiya	7.6	8.4	9.9	17.7	8.3
Fransa	11.8	12.4	13.7	24.2	12.8
Almanya	11.1	11.4	11.3	23.4	10.9
Yunanistan	10.8	11.8	13.0	24.2	13.0
Macaristan	7.6	8.5	9.9	19.4	9.9
İzlanda	2.2	2.0	1.7	3.4	1.6
İrlanda	3.1	3.4	5.1	10.5	4.8
İsrail	4.9	5.1	5.0	11.1	4.9
İtalya	13.5	13.9	15.4	29.8	13.5
Japonya	7.3	8.7	10.2	19.1	9.5
Kore	1.4	1.5	2.1	6.5	2.1
Lüksemburg	7.5	7.2	7.7	17.8	6.9
Meksika	0.9	1.2	1.7	7.3	1.7
Hollanda	5.0	5.0	5.1	9.9	4.7
Yeni Zelanda	5.0	4.3	4.7	11.1	4.0
Norveç	4.8	4.8	5.4	11.5	4.4
Polonya	10.5	11.4	11.8	26.4	10.8
Portekiz	7.9	10.3	12.3	24.8	11.6
Slovakya	6.3	6.2	7.0	16.9	7.0
Slovenya	10.5	9.9	10.9	22.1	10.9
İspanya	8.6	8.1	9.3	20.1	9.0
İsveç	7.2	7.6	8.2	15.0	6.2
İsviçre	6.6	6.8	6.3	19.5	6.4
Türkiye	4.9	5.9	6.8	16.8	6.8
İngiltere	5.3	5.6	6.2	12.1	5.9
ABD	5.9	6.0	6.8	16.3	6.4
OECD	6.9	7.0	7.8	16.6	7.3

Kaynak: (OECD, 2013: 171)

OECD ülkeleri arasında 2009 yılı verilerine göre, toplam hükümet harcamaları içerisinde en yüksek pay ayıran ülke %15,4'le İtalya'dır. Diğer ülkelerin emeklilik harcamaları ise; Polonya ve Portekiz de yaklaşık %12, Fransa, Almanya, Yunanistan'da ise bu oran yaklaşık %13-%14 civarındadır. Bu ülkelerde toplam emeklilik için ayrılan

kamu payı %24 ile %30 arasındadır. Harcama sonuçlarından görüldüğü üzere bu ülkeler OECD ülkeleri arasında en yaşlı nüfusa sahip ülkelerdir. İzlanda ve Meksika’da ise bu harcama miktarı %2 gibi bir düşük seviyededir çünkü bu ülkeler genç nüfuslu ülkelerdir. Avustralya, Kanada, İrlanda ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde demografik göstergelerle harcama düzeyi eğilimlidir. Türkiye’de ise bu oran %6,8’tir. Danimarka, Hollanda, İngiltere hatta ABD ‘deki 65+ nüfus Türkiye’ye göre daha fazla olmasına rağmen bu ülkelerdeki oran Türkiye’deki orandan daha düşük seviyededir. Yaşlılara dönük sosyal politikalarda, devlet, yerel yönetimler ve aile gibi aktörlerin etkisi, ülkeler açısından farklı derecelerde görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki yaşlılara yönelik uygulamalar; emeklilik yaşının geciktirilmesi, yetişkinler için geçici para yardımları istenmemekte ve dolayısıyla sigorta sistemi öne çıkarılmaktadır. Bu ülkelerde ayrıca yaşlılara yönelik sosyal alanların düzenlendiği konutlar sağlanmakta, toplum yaşlılık konusunda bilgilendirilmekte, toplumsal davranışların yaşlıların yaşamını kolaylaştıracak biçimde geliştirilip yaygınlaştırıldığı izlenmektedir. Amerika ve Avrupa ülkelerinde çalışma hayatının uzamasına özellikle önem verilmekte, çalışabilecek güçte ve istekli olan yaşlılara iş olanakları sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece gelişmiş ülkelerde yaşlı bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik pek çok yeni hizmet sosyal devlet anlayışı içinde oluşturulmaya ve günden güne geliştirilmeye çalışılmaktadır (Batman, 2002: 123).

3.2.5. Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Yardım Hizmetleri

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi kapsamında koruma, öncelikle istihdamda yer alan hane halkı reisine sunulan sağlık ve emeklilik güvencesini içermekte; ailenin geri kalan üyeleri ise, genelde erkek olan hane reisi üzerinden bağımlı statüde sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaktadır.

Aile politikası sosyal politikanın önemli bir ilgi alanıdır. Sosyal devlet anlayışında aile, toplumdaki temel kurum olarak kabul edilmiş, çalışanların sosyal güvenceleri sosyal sigortacılık kapsamı içinde ele alınırken, çalışanlara yönelik sosyal yardım programlarında aile refahını artırmak hedeflenmiştir. Sosyal devlet anlayışı kapsamında birçok ülkede, şehit ailelerine, yaşlılara ve gazilere yönelik sosyal

yardımlar, yetim ve yoksullar için barınma imkânı, eğitim desteği, aile ödeneği, sakatlar ve işsizler için yardımlar ve gençler için danışmanlık hizmetleri gibi uygulamalarla aile kurumu korunmaya çalışılmış ve desteklenmiştir (Çoban ve Özbesler, 2009: 33-34).

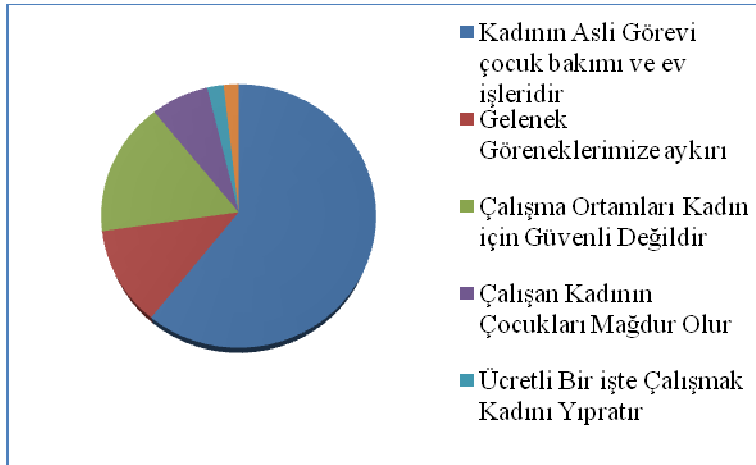
Çocuk bakımına yönelik Türkiye’de İş Kanunu’na göre işverenler belirli koşullar altında yükümlüklerini yerine getirmektedirler. 4857 Sayılı İş Kanunu kapsamında çıkarılan “Gebe ve Emziren Kadınların Çalışma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik”in 15. maddesi’ne göre, yaşları ve medeni halleri ne olursa olsun, 100-150 kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, bir yaşından küçük çocukların bırakılması ve bakılması için, emzirme odasının kurulması; 150’den çok kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması ve bakımı için kreş açma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu hizmetlerin çalışan kadın sayısına bağlanması ise, kadın istihdamını zorlaştıran bir unsur olmaktadır (TBMM, 2003).

4857 Sayılı İş Kanunu’nun 74. maddesi kadın işçilerin doğumdan önce ve sonra sekizer hafta olmak üzere toplam 16 haftalık doğum izni hakkı sunmaktadır. Bu süre Avrupa ülkelerindeki ortalama doğum izninden fazladır. Ancak ilk bakışta bu uygulama kadınlara yönelik olumlu bir düzenleme olarak görülse de, çocuk bakım sorumluluğunu sadece kadına yükleyen bir anlayışı yansıtmakta; pratikte bu işverenlerin kadın istihdam etme konusundaki ayrımcılığını güçlendiren bir unsur halini almaktadır (Gökbayrak, 2009: 72).

Toplumsal yapının devamlılığında ve yeniden üretilmesinde aile merkezi bir konumdadır. Bu yüzden kadınların toplum içindeki başrollerinin eş ve anne olması ile sonuçlanmaktadır. Kadınların toplum içindeki konumları ise yine anne ve eş olma rolleri üzerinden kurulurken aynı zamanda bu roller aracılığı ile toplumun önemli bir kesimi için güvenlik ve dayanışma sağlayan ailenin devamlılığını sağlamaktadırlar. Kadınların sistem içindeki rolleri sadece ev içi hizmetleri ve çocuk/yaşlı bakımı ile sınırlı kalmamakta, ailenin içinde bulunduğu akrabalık ve hemşerilik üzerinden kurulan dayanışma ağlarının devamı anlamında da önemli görevleri bulunmaktadır. İşte bu sistemin olası sonucu olarak kadınların ekonomik yaşama katılımı çok düşük kalmakta ya da bu katılım enformel ve ev eksenli çalışma biçiminde gerçekleşmektedir (Dedeoğlu, 2009: 45).

TUİK'in yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de kadınların çalışmasına dair erkeklerin düşüncelerini %60,7 'lik oranla en büyük payı "kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işlerinin aldığı fikri yer almaktadır. Gelenek göreneklerimize aykırı olduğu fikri ise %12, çalışma ortamının kadın için uygun olmadığı fikri ise sadece %16,5'luk pay almıştır (TUİK, 2006). Bu yüzelere bakıldığında Türkiye'de hala kadının çok önemsenmediği, kadının tek görevinin annelik ve eş olmak fikrinin yaygın olduğu görülmektedir. Grafik aynı zamanda kadınların işgücüne katılımının neden düşük olduğunu da göstermektedir.

Grafik 3.1: Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler

Kaynak: (TUİK , 2006)

Dünya Ekonomik Forumu'nun (DEF) yayımladığı 2013 cinsiyet ayrımcılığı raporuna göre, son bir yıl içerisinde birçok ülkede kadın ile erkek arasındaki eşitsizlik durumunda az da olsa olumlu gelişmeler gösterilmiştir. Kadınların siyasal, ekonomik ve sosyal konumuna dair 136 ülkeye ilişkin veriler içeren raporda, kadın-erkek eşitliği bakımından İzlanda, Finlandiya, Norveç ve İsveç kadın-erkek arasında yüzde 80 eşitlik oranına sahiptir. Siyasal katılım, ekonomik eşitlik, eğitim ve sağlık hakkı gibi farklı alanlarda kadının yerine değinen raporda Türkiye'nin kadın-erkek eşitliği endeksindeki yeri 120. sıradadır. 2013 raporundan Türkiye'ye dair bazı dikkate değer veriler ise şu şekildedir:

- Kadınlar arasında işsizlik oranı %11 (erkeklerde %9)
- Kadınlar arasında yarım gün çalışma oranı %24 (erkeklerde %9)
- Tarım dışı istihdamda kadın işgücü oranı %23
- Banka hesabı olan kadınların oranı %33 (erkeklerde %82)
- İşletmelerde liderlik konumuna yükselebilen kadın oranı %4

Aşağıdaki konular bakımından kadının yeri itibarıyla 136 ülke endeksi içinde Türkiye'nin sıralamadaki yeri şöyledir (BBC Türkçe , 2013):

- Ekonomik katılım ve fırsat 127.
- İşgücüne katılım 123.
- Eşit işe eşit ücret 79.
- Eğitimde başarı 104.
- Sağlık 59.
- Siyasal yetkilendirme de ise 103.sıradadır.

Bu sıralamalardan görüldüğü üzere Türkiye'de kadının istihdam ve ekonomideki katılım oranında hiç adil olmadığıdır. Eşit işe eşit ücret başlığında ise 79. sırada olması Türkiye'de kadına verilen değeri yansıtmaktadır.

Türkiye'de işsizlik oranının yüksekliği ve kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğü, işgücü piyasası açısından önemli sorun alanlarını oluşturmaktadır. Tarımın ekonomideki payının gittikçe azalması ve kırdan kente yaşanan göç sonucunda kadınların kentlerde işgücü dışında kalması, cinsiyete dayalı geleneksel toplumsal işbölümü ve istihdam yaratmayan ekonomik büyüme kadınların işgücüne katılımı önündeki engelleri oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra kadınların istihdama katılımı ve istihdamda kalmalarının önündeki önemli engellerden biri de hukuksal düzenlemelerdeki eksiklikler ve cinsiyet ayrımcılığıdır (Yarıkkaya, 2014: 2).

Türkiye'de cinsiyet eşitliği ile ilgili AB reformuna uyum sürecinde yapılan politikaların başında 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Medeni Kanun ile kadınlara karşı ayrımcılığı destekleyen maddelerin kaldırılması yer almaktadır. Örneğin, aile reisliği kavramının kaldırılması, eşlerin eşit hak ve yükümlülüklerinin güvence altına alınması, evlilik birliği sırasında edinilmiş malların eşit paylaşılması gibi alanlarda kadınlar lehine düzenlemeler getirilmiştir. En önemlisi ise 2004 yılında Anayasa'nın 10.

maddesi değiştirilerek, Anayasa'ya “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür” şeklinde bir fıkra eklenmiştir. Refah devletinin temel taşıyıcısı olan aile kurumunun devamlılığı kadınların omuzlarına yüklenmiş durumdadır (Dedeoğlu, 2009: 48-53).

Çocuk bakım hizmetlerinin sunumu, bakım hizmetlerinin profesyonel olarak sağlanması, doğrudan ya da dolaylı nakit yardımlarının yapılması ve analık/ebeveyn izinlerinden oluşmaktadır. Bakım hizmetlerinin profesyonel olarak sunulması, çocuk bakımının kurumsallaşmış taraflar tarafından (piyasa ilişkileri bağlamında özel bakım hizmeti sunan kurumlar, sivil toplum kuruluşlar /gönüllü topluluklar ya da kamusal bakım hizmetleri) sunulması anlamına gelmektedir. Profesyonel olarak sunulan çocuk bakım hizmetleri kreş (0-3 yaş), anaokulu (3-6 yaş) ve okul çağındaki (7-11 yaş arası) çocuklar için okul sonrası etüt hizmetlerinden oluşmaktadır. Çocuk bakım için sağlanan nakit yardımlar bakım verene ve bakım alana yapılan nakit yardımdır. Dolaylı nakit yardımı, Almanya'da hayata geçirilen bir uygulama olup nüfus yaşlanması tehdidine karşı geliştirilen aile politikalar bağlamında çocuk sahibi olmayı teşvik etmektedir. Çocuk sahibi olan ailelere çocuk sayısı ile orantılı olarak vergi indirim uygulanmaktadır. Çocuk sahibi ailelere ya da tek başına çocuğunu büyüten kadınlara uygulanan bu vergi imtiyazı, gelir transferi sistemine dayanmaktadır. Böylelikle çocuksuz aileler çocuklu ailelerin vergi yükünü paylaşmaktadırlar. Doğum/analık izni, doğum yapan kadınların doğum öncesini ve sonrasını kapsayacak şekilde belli bir süre (Avrupa ülkelerinde genellikle 14 Hafta) çocuklarıyla ilgilenmeleri, bakımlarını sağlayabilmeleri ve tekrar sağlıklarına kavuşabilmeleri için elde ettikleri izinleri, ayrıca doğum için yapılan nakit yardımlarını kapsar (Kalfa, 2010: 202-205).

Aile kavramının önemli bir yeri olan Türkiye'de kadın istihdamı düşüktür. Çocuk bakımıyla ilgili sınırlı düzeyde kalan düzenlemeler yüzünden ki bunlardan birisi işyerlerinin kreş açma yükümlülükleridir. Çocukların bakımının sadece anneye ait olduğu ve babaların çocuk bakımında aktif rol üstlenmek istememeleri de işverenleri kadınlara istihdamda daha az yer verme veya işe alırken kadınlara evlilik, çocuk yapma gibi fikirlerini sordurtmak zorunda bıraktırmaktadır. Çocuk bakımı hizmetlerinin yaygınlaştırılıp, kadınlara iş sahalarında pozitif ayrımcılık uygulanırsa Türkiye de refah devleti olma niteliğine ulaşacaktır.

3.2.6.İstihdam ve İşsizlik Yardımı Hizmetleri

Bir ekonomik yapının işlerliği, geçerli ücret karşılığı çalışmak isteyen herkese iş temin edilip edilemediği ile ölçülür. İşsizlik modern sanayinin bir sorunudur. İşsizlik sanayiye dayalı ekonomik sistemin yapısından kaynaklanması nedeniyle kişisel değil, sosyal bir sorundur ve bir ülkede insanların çalışmak istediği halde iş bulamamaları uygulanan ekonomik politikaların sonucudur (Güney, 2010: 250).

İşgücüne dâhil olmayanlar, iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar, mevsimlik çalışanlar, ev işleriyle meşgul olanlar, öğrenciler, emekliler ve çalışamaz halde bulunan engelli ve hasta kişilerden oluşmaktadır. İşgücüne dâhil olmayan nüfusun büyük bir kısmı potansiyel olarak işgücü havuzuna girebilecek yeni işsizler olarak düşünülebilir. Bu kadar çok sayıda insan neden işgücü piyasası dışında kalmaktadır sorusunun cevabı Türkiye'de işgücüne dâhil olmayan nüfustaki yüksekliğin birçok olası nedeni bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı;

- İş bulma ümidi kalmayan fertlerin iş aramadan vazgeçerek işgücüne dâhil olmaması,
- Ücretlerdeki düşüklük nedeniyle işgücü piyasası dışında kalmayı, ev işleri ve çocuk bakım suretiyle aile bütçesine daha fazla katkıda bulunulacağına inanılması,
- Kreş, çocuk bakımı gibi hizmetlerin kentsel alanlarda pahalı olması,
- Kayıt dışı istihdamın yaygın olması nedeniyle, özellikle kadınların çalışması durumunda bile sosyal güvenlik şemsiyesi altına girememesinin yarattığı isteksizlik,
- Köyden kente göçlerin kadınları işgücünden uzaklaştırması,
- Erken yaşta emekliliğin tercih edilmesi,
- Ortalama eğitim süresinin uzaması ve işgücünün eğitim düzeyinin düşüklüğü gibi nedenlerdir (Türkan, 2005: 10).

Dünya Bankası'nın işsizlikle mücadelede Türkiye'ye önerisi "işgücü piyasası esnekliğinin artırılması" şeklindedir. Türkiye Portekiz gibi OECD ülkeleri arasında en sert yasalara sahiptir ancak bu yasalar sadece kayıtlı ekonomi için geçerlidir. Türkiye iş

gücü politikalarına bakıldığında; işsizlik tazminatının çok sınırlı kalması, yüksek ücret farklılıkları ve ücretlerin herhangi bir endekse tabi olmamaları, kısmi sendikal örgütlenme, yaygın kayıt dışılık gibi özellikleriyle bir hayli esnek olsa da, kıdem tazminatı yükü dâhil ağır istihdam vergileri, yarı merkezi ya da yarı âdemi merkezi toplu pazarlık düzeni, vasıf uyumsuzluğu, iş arama-bulma sisteminin geriliği gibi özellikleriyle, bir hayli katılıklar içermektedir (Sapançalı, 2008: 20).

Tablo 3.8: OECD Ülkelerinde İşsizlik Oranları (%)

Ülkeler	2012	2011	2010	2009	2008
ABD	8,1	9	9,6	9,3	5,8
Almanya	6,8	6,5	7,1	7,8	7,5
Avustralya	5,2	5,1	5,2	5,6	4,3
Avusturya	7	6,7	6,9	7,2	5,9
Belçika	7,6	7,2	8,3	7,9	7
Danimarka	6	6	6	4,7	2,6
Estonya	10,1	12,5	16,9	13,8	5,5
Finlandiya	7,7	7,8	8,4	8,2	6,4
Fransa	9,9	9,2	9,3	9,2	7,4
Güney Kore	3,2	3,4	3,7	3,6	3,2
Hollanda	-	5,4	5,5	4,8	3,9
Japonya	4,4	4,6	5,1	5,1	4
Kanada	7,2	7,5	8	8,3	6,1
Lüksemburg	4	3,6	3,8	3,5	2,6
Macaristan	10,9	11	11,1	9,8	7,8
Meksika	-	5,2	5,4	5,5	4
Norveç	3,2	3,3	3,6	3,2	2,5
Polonya	12,8	12,4	12,1	11	9,8
Portekiz	15,7	12,8	10,8	9,5	7,6
Slovak Cumhuriyeti	-	13,3	12,5	11,4	7,7
Slovenya	12	11,8	10,7	9,2	6,7
Türkiye	9,2	9,8	11,9	14	11
Yeni Zelanda	6,9	6,6	6,5	6,4	4,5
Yunanistan	-	17,7	12,5	9,5	7,7
Çek Cumhuriyeti	8,6	8,5	9	8,1	5,4
İngiltere	-	8,1	7,9	7,6	5,7
İrlanda	14,7	14,6	13,9	12	6,4
İspanya	25	21,6	20,1	18	11,3
İsrail	6,8	5,6	6,7	7,5	6,1
İsveç	8	7,8	8,6	8,3	6,2
İsviçre	2,9	3,1	3,8	3,7	2,6
İtalya	10,6	8,4	8,4	7,8	6,7
İzlanda	6,2	7,4	8,1	7,3	3
Şili	-	7,2	8,3	9,8	7,8

Kaynak: TÜİK, Uluslararası Seçilmiş Göstergeler

OECD ülkeleri arasında işsizlik oranları karşılaştırıldığında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Avustralya %5,2, Japonya %4,4, Kore %3,2, İsviçre %2,9 gibi ülkelerde işsizlik oranı %5'in altındayken bu oran Portekiz %15,6, İspanya %25'da çok daha yüksek değerlere ulaşmaktadır. Türkiye'de ise durum 2008 yılı küresel finans krizinin etkisiyle 2009 yılında artan işsizlik oranını %14'ten 2010 yılında %11,9'a düşürmeyi başarmış ve ilerleyen yıllarda da bu oran istikrarlı bir şekilde azalmıştır. 2012 yılı verilerinde %9,2 ile Türkiye ortalamaya yakın bir değere sahiptir.

İşsizliğin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları gidermek için, özellikle gelir güvencesi sağlayan çeşitli araçlar oluşturulmuştur. İşsizlere en çok destek sağlayan araç aile, akrabalık ve topluluk ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirilen gelir aktarımlarıdır. Sosyal koruma sistemi içinde yer alan işsizlik sigortası ve işsizlik yardımları ise, işsizlerin ekonomik ve sosyal haklarına dayanan diğer gelir aktarım araçlarıdır. İşsizlik sigortası ve yardımları işsizlik ödemeleri olarak nitelenmektedir. İşsizlik ödemelerinin temel amacı, istem dışı işsizliğe karşı gelir güvencesi sağlamak ve işgücü piyasasını düzenlemektir. İşsizlik ödemeleri sistemi yeniden düzenlenirken, aktif işgücü piyasası politikaları yaygınlaşarak uygulama alanı bulmaktadır (Kapar, 2006: 342-343).

Aktif istihdam politikaları kavramı ilk olarak İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında İsveç'te tam istihdama ulaşmak ve enflasyonu kontrol altına almak için oluşturulan bir politikanın uygulanması sırasında kullanılmış ve 1960 yılından sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) aktif istihdam politikalarını işgücü piyasası politikaları içinde ayrı bir tür olarak kabul etmiştir. Avrupa ülkelerinde, 1960'lı yıllarda tam istihdam politikasının tamamlayıcı bir unsuru olarak görülen ve işgücü sunumunu artırmayı ve emek arz ve talebini meslek, işyeri, sektör ve bölge bazında uyumlu hale getirmeye çalışan aktif istihdam politikaları, 1980'li yıllara kadar politikacı ve uygulayıcıların ilgisini çekmemiş; 1980'lerde işsizliğin artması ile popüler hale gelmeye başlamıştır. Aktif istihdam politikalarının temel amacı, işsizlere yalnızca gelir desteği sağlamak yerine onların çalışma hayatına dönüşlerini kolaylaştırmaktır (Sanal, 2013: 1-3).

Aktif işgücü politikaları kapsamında; yetiştirme kursları, iş ve çalışma danışmanlığı, eğitim programları yapılarak istihdam yaratılmaktadır. Türkiye'de istihdam ve işsizlik sorununu çözmek için İŞKUR kurulmuştur ve aktif politikaları

yürütmekle görevlendirilmiştir. İŞKUR'un başlıca programları; istihdam garantili işgücü yetiştirme kursları, kendi işini kurmak isteyenlere yönelik meslek edindirme kursları, meslek geliştirme kursları, özürllülere yönelik mesleki eğitim ve rehabilitasyon faaliyetleri, hükümlülerin mesleki eğitimine yönelik çalışmalar, işsizlik sigortası kapsamında işsizlere verilen eğitimlerden oluşmaktadır (Özpınar, Demir, & Keskin, 2011: 136).

Özellikle 1911'den itibaren ilk kez İngiltere'de başlayan işsizlik sigortası uygulaması, zamanla Kara Avrupası'nın birçok ülkelerine yayılmış ve sosyal güvenlik sistemlerinin çok önemli ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Amaç, çalışanlarla onların geçindirmekle zorunlu olduğu kimseleri yoksulluk ve sefalet içinde bırakmayıp, gelir güvencesi içinde geleceği umutlu ve mutlu olarak bakmalarını sağlamak olmuştur (Ayhan, 2002, s. 2).

İstihdam teşvikleri ise, işverenlere işsizlere yapılacak olan istihdamı kolaylaştırması için yapılan geçici ödemelerdir. Bunlar, işverenlere yeni istihdam ettikleri çalışanlar için istihdam ettikleri birey başına yapılan ödemeleri içermektedir. İstihdam teşvikleri, istihdamı kolaylaştırmak için yeniden yapılanma süresince işverenlere ödenebilir. İstihdam desteği, işyerinde düşük verimlilik ile çalışan işçilere, mesleki iyileştirme veya eğitim vererek onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Doğrudan iş yaratma programları ise, yaygın ve büyük ölçekli işsizlik programı ile ilgilidir. Bu programlara, belli özelliklere sahip işsizler katılmakta ve başta belediyeler olmak üzere ağaçlandırma, çevre temizliği, yaşlı bakımı vb. topluma faydalı işlerde istihdam edilmektedirler. (Sanal, 2013: 3-4).

Tablo 3.9: Dünyada İşgücü Piyasası Eğilimleri

	DÜNYA							OECD	Türkiye
	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012	2012
Ekonomik Büyüme	4,7	5,2	3,0	-0,7	5,1	3,9	3,2	1,4	2,2
Nüfus (Milyon)	6.122	6.661	6.739	6.817	6.895	6.974	7.010	1.246	75,6
İşgücüne Katılma Oranı(İKO)	65,2	64,8	64,6	64,3	64,1	64,1	64,1	73,8	50,0
Kadın İKO (%)	52	52	51,7	51,4	51,2	51,1	51,1	64,6	29,5
Erkek İKO (%)	78,6	77,6	77,5	77,3	77,1	77,1	77,1	83,3	71,0
İstihdam Artış Oranı (%)	1,8	1,7	1,1	0,4	1,4	1,5	1,3	1,5	2,9
İstihdam Oranı (%)	61,2	61,3	61	60,3	60,3	60,3	60,3	65,1	45,4
Kadın İstihdam Oranı (%)	48,6	49	48,7	48,1	47,9	47,9	47,9	57,2	26,3
Erkek İstihdam Oranı (%)	73,8	73,6	73,3	72,6	72,6	72,7	72,7	73,2	65,0
İstihdam Dağılımı(%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Tarım	40,5	35,5	35	35	34	33,3	33,5	5,0	24,5
Sanayi	20,4	22,1	22,1	21,8	22,1	22,6	22,5	22,1	26
Hizmetler	39,1	42,4	42,9	43,2	43,9	44,1	44,0	72,9	49,5

Kaynak: Türkiye İşgücü Piyasası Analizi (2013-I.Dönem)

Tablodan görüldüğü üzere 2012 yılında istihdam artış oranı Türkiye’de %2,9 olarak gerçekleşmiştir. Dünyada küresel kriz olarak nitelendirilen 2008 finans krizinin etkileri ise 2009 yılında etkisini göstermiştir ve istihdam artış oranı ancak %0,4 olmuştur. Türkiye’de uygulanan aktif iş politikalarının etkisi ve istikrarı iş gücüne katılım oranını da artırmıştır. Ancak yine de OECD ortalamasının altındadır. Kadın istihdam oranı ise hem Dünya hem OECD ortalamasının altında kalmıştır.

Sonuç olarak Türkiye’de işsizliğe dönük sosyal refah devleti politikaları yetersiz seviyededir. Türkiye’de uygulanan istihdam politikalarının bazı olumlu gelişmeleri sağlamasının dışında henüz yeterli olduğunu söylemek güçtür. Devletin doğrudan katılımı yönetimi ile yürütülen pasif istihdam politikaları uygulanmamaktadır. Sosyal devlet anlayışının bir gereği olan işsizlik ödeneği ise ancak 1999 yılında uygulanmaya konmuştur. İşçileri korumak amacıyla, işsizlik sigortasının daha geniş kesimler tarafından ulaşılabilir kılınabilmesi için bu sigortadan yararlanmaya yönelik uygunluk şartları kolaylaştırılmalıdır. Başta kayıt dışı istihdamı azaltmak olmak üzere istihdamı arttırmaya yönelik daha etkin ve tutarlı politikalar üretilmesi gerekmektedir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE'Kİ REFAH DEVLETİ ANLAYIŞININ TR33 BÖLGESİNDEKİ YANSIMALARI

4.1.TR33 BÖLGESİ

TUIK (2011) bölgesel göstergeler raporuna göre istatistikî bölge sınıflandırması; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun, karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke çapında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması tanımlanmıştır. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller 3. düzey olarak tanımlanmış ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak 1. düzey ve 2. düzey olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik istatistikî bölge birimleri sınıflandırması yapılmıştır. TR33 Bölgesi düzey 2 gruplandırmasında yer alan ve Kütahya, Manisa, Afyonkarahisar ve Uşak illerinden oluşmaktadır. Bu iller toplamda 53 ilçeden oluşmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) 2011” çalışmasının sonuçlarına göre Bölge illerinden Manisa 23. , Uşak 25. , Kütahya 38. , Afyonkarahisar ise 43. sırada yer almaktadır. Bu sonuçlara göre; Manisa ve Uşak 6 kategoriye ayrılmış gelişmişlik düzeyi içinde 3. düzeyde, Afyonkarahisar ve Kütahya ise 4. düzeydedir.

4.1.1.TR33 Bölgesinde Nüfus

TR33 Bölgesi, 3.005.558 kişilik nüfusu ile Türkiye toplam nüfusunun %4.07'sini oluşturmaktadır. Manisa ili bölge içinde en fazla nüfusa sahip il, Uşak ili ise en az nüfusa sahip ildir. Bölgede nüfusu fazla olan ilçelerde kentleşme oranı da yüksektir. En yüksek kentleşme oranı Kütahya Merkez ilçede olup, bunu sırasıyla Manisa ve Uşak Merkez ilçeleri, Turgutlu, Soma, Afyonkarahisar Merkez, Bolvadin ve Akhisar takip etmektedir (Zafer Kalkınma Ajansı , 2010: 9).

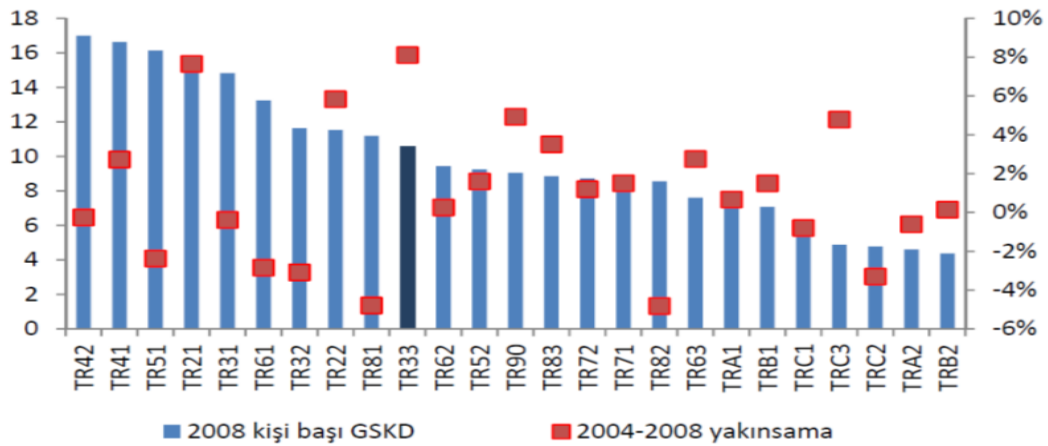
Kentsel ve kırsal nüfusların oranları değerlendirildiğinde, Türkiye'nin toplam nüfusunun %76'sı il ve ilçe merkezlerinde yaşarken, bu oran TR33 Bölgesi'nde %63'tür. Kentsel nüfus oranı bakımından TR33 Bölgesi gerek Türkiye oranının gerekse Ege Bölgesi oranının altındadır. Kentsel nüfusun toplam nüfusa oranı Afyonkarahisar'da %52, Kütahya'da %64, Manisa'da %67, Uşak'ta %66'tır.

Bölge, ülke geneliyle kıyaslandığında daha yaşlı bir nüfusa sahiptir. Ülke genelinde 2012 yılında ortanca yaş değeri 30,1'dir. Kütahya'da ve Uşak'ta ortanca yaş 34,1, Manisa'da 33,6 ve Afyonkarahisar'da ise 31,2'dir. Bölgedeki en yüksek ortanca yaş nüfusa sahip iller Kütahya ve Uşak'tır. (Zafer Kalkınma Ajansı , 2013: 5).

Son 5 yıldaki net göç hızı değerlerine göre, bölge genel olarak göç vermektedir. 2008-2011 yılları arasında net göç hızları %-5 ile %-4 dolaylarında iken 2012 yılında bu oran %1,81'e yükselmiştir. 2012 yılı verilerine göre en çok göç veren şehir %6,73 ile Kütahya olmuştur. Manisa ise Van, Bitlis, Muş ve Hakkâri'den göç almaktadır. Bu durum, Manisa'da sanayi ve tarım sektörlerindeki gelişimin meydana getirdiği iş gücü ihtiyacıyla açıklanabilir. Ülke genelinde bağımlı nüfusun dışındaki en çok göç etme nedenleri sırasıyla eğitim, iş aramak/bulmak ve tayin/iş değişikliğidir.

Bölgede kişi başına düşen gayri safi katma değer hızla artmaktadır ve gelişmiş bölgelere yakınsama eğilimindedir. 2008 verilerine göre, bölge 10.575 TL'lik kişi başı gayri safi katma değer ile 26 bölge içinde 11. sırada bulunmaktadır. Öte yandan, 2004-2008 döneminde, bu 26 bölgenin Türkiye'nin kişi başına düşen gelir açısından en zengin bölgesi olan İstanbul ile katma değer farkını ne düzeyde azalttıklarına bakıldığında bölgeye dair önemli bir gelişme ortaya çıkmaktadır. Söz konusu dönemde; bölge, İstanbul ile arasındaki katma değer farkını %8,1 azaltarak Türkiye'deki diğer 24 bölgeden farklılaşmış ve farkı en hızlı azaltan bölge olmuştur.

Grafik 4.1: Düzey-2 Bölgelerinin Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer Değişim Oranları ve Türkiye Genelindeki Payları

Kaynak: (Zafer Kalkınma Ajansı , 2010)

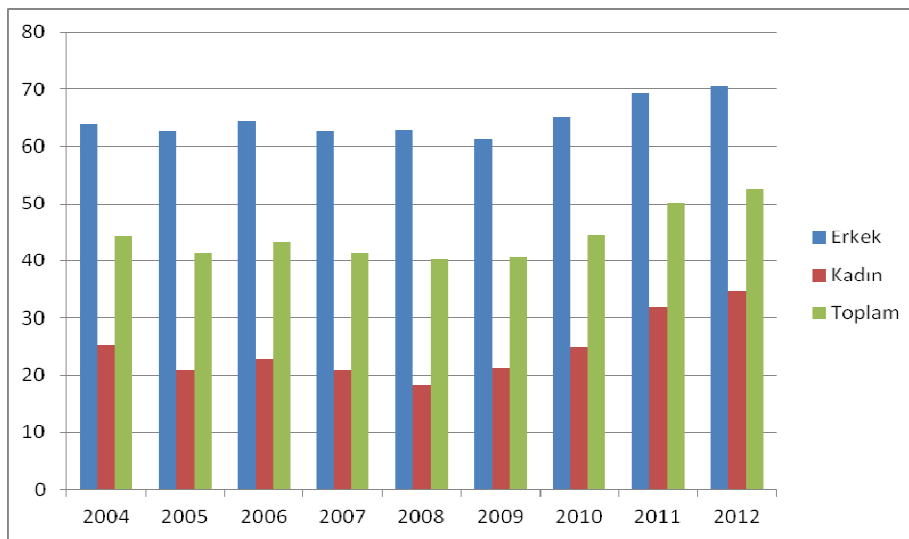
4.1.2. TR33 Bölgesinde İstihdam ve Sanayi

Zafer Kalkınma Ajansı (2010)'na göre, bölgedeki katma değerler sektörel dağılımı komşu bölgelere göre farklı bir yapıdadır. 2008 yılında bölgede üretilen gayri safi katma değerlerin %19,8'inin tarım, %32,3'ünün sanayi, %47,9'unun hizmetlerden sağlandığı görülmektedir. İhracat değerleri yönünden Manisa ili, Bölge ve Türkiye genelinde öne çıkmaktadır. Manisa, bölgede en çok ihracatı yapan il olup, ülke genelinde de 7. sıradadır. Bölgede en fazla dış ticaret fazlası veren il Manisa'dır. Bölge illerinden Manisa, hem rekabetçi hem de rekabetçi olmadan çok sayıda ürünün ihracatını yapmaktadır. Uşak, ihraç ettiği az sayıda ürünün çoğunun rekabetçi olarak ihracatını yaparken; Kütahya, az sayıda sektörde ihracat yapmakta ve bunların birçoğunda rekabetçi olmadan ihracat gerçekleştirmektedir.

TR33 Bölgesi istihdamının %39,9'unu tarım, %25,6'sını sanayi, %34,5'ini ise hizmet sektörü oluşturmaktadır. Bölge illerinde en yüksek iş gücüne katılım oranı %49,3 ile Manisa'ya, en düşük iş gücüne katılım oranı ise %46,7 ile Kütahya iline aittir.

Bölgedeki işsizlik oranı Türkiye'deki işsizlik oranından düşüktür. Ülkedeki işsizlik oranı %7,9 iken bölgede oran %6,05'tir. Manisa da ise bu oran %4,8 ile diğer illere göre en düşük orana sahiptir.

Grafik 4.2: TR33 Bölgesinde 2004-2012 Yılları Arası İstihdam Oranı (%)

Kaynak: (İŞKUR , 2013)

TR33 Bölgesinde yukarıdaki grafik incelendiğinde 2008 yılından itibaren istihdam oranlarında artış gözlenmektedir. İstihdam oranlarında 2004 yılından itibaren toplam %6,2'lik artış olmuştur.

TR33 Bölgesi'ndeki sanayi işletmelerinin illere dağılım oranlarında ise Manisa ili %41,7'lik oranla Bölge içerisindeki en yüksek orana sahip olan il olarak öne çıkmaktadır. Manisa ilini; %26,1'lik oranla Afyonkarahisar, %17,8'lik oranla Uşak ve %14,4'lük oranla Kütahya takip etmektedir. Bölge içerisindeki sektörlerden en yüksek firma sayısı oranına sahip sektör %34,3'lük oranla "gıda-içki-tütün-sanayi" sanayi koludur. Bölge'de öne çıkan diğer bir sanayi kolu "tekstil örme, hazır giyim ve deri sanayi" dir. Bölge'deki işletmelerin %18,9'u bu sektörde faaliyet göstermektedir.

Bölgedeki sanayi üretiminde en yüksek payı %19 ile gıda ürünlerinin imalatı almaktadır. Gıda sektörünü diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı ve elektrikli teçhizat imalatı takip etmektedir. Bölgedeki sanayi üretiminde ilk üç sektörün payı toplam üretimin %47'sini, ilk 10 sektörün payı ise toplam üretimin %87'sini oluşturmaktadır. Bu da bölge sanayisinde bir yoğunlaşma olduğunu göstermektedir (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013: 21).

4.1.3.TR33 Bölgesinde Eğitim ve Sağlık

TR33 Bölgesindeki illerin okuryazarlık oranı Türkiye ortalaması (%95,8)'nin üzerindedir. 2012 verilerine göre Kütahya'da bu oran %97,0, Uşak'ta %96,7, Manisa'da %96,5, Afyonkarahisar'da ise %96,2'dir. Eğitim seviyesi yükseldikçe cinsiyet eşitsizliği bölgede artmaktadır. İlköğretimde okullaşma oranı birbirine yakındır fakat ortaöğretimde erkekler eğitim olanaklarından kızlara göre daha fazla yararlanmakta, kızların okullaşma oranı ise düşük kalmaktadır. Ayrıca bölgede yaşayanların eğitim seviyesi Türkiye ortalamasına göre düşüktür. Bölgenin ancak %7,3'ü yükseköğretim mezunu iken, Türkiye'nin %9,5'i yükseköğretim mezunudur (Zafer Kalkınma Ajansı , 2013: 9-11).

Bölgedeki temel sağlık göstergeleri ülke ortalamasının gerisindedir. Yüz bin kişiye düşen uzman sayısı 68 iken Türkiye'de bu oran 88'tir. Bölgede yeterli sağlık personelinin olmaması sağlık imkânlarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Sağlık açısından önemli göstergelerden biri olan bebek ölüm hızı binde 13,4'tür bu bölgede

Türkiye ortalamasına göre (binde 11,6) yüksektir. TR33 Bölgesi yeşil kart sahiplerinin oranlarında ise, en yüksek oran Manisa iline aittir. Bölge’de, %9,6 orana sahip olan Manisa ilini, Uşak %8,3, Afyonkarahisar %8,2 ile takip etmektedir. Kütahya ise %5,3 ile en düşük orana sahiptir.

4.1.4.TR33 Bölgesinde Tarım ve Maden

Tarım bölge ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bölge, ülke tarım alanlarının %6,2’sini oluşturmaktadır. Bölgedeki tarım alanlarının toplam il yüz ölçümüne kıyasla en fazla olduğu il %41,7’lik oranı ile Uşak, en düşük olduğu il ise %27,3 ile Kütahya’dır. Kütahya ilindeki orman alanlarının fazlalığı, tarım alanı oranlarının düşük kalmasına sebep olmaktadır. Bölge illerinden Afyonkarahisar ve Manisa tarımsal üretimde ülke genelinde üst sıralarda yer alırken; Afyonkarahisar hayvansal üretimde Manisa ise bitkisel üretimde öne çıkmaktadır. Toplam işlenen tarım alanları içinde ekilen alanların oranı ülke genelinin üzerindedir ayrıca Manisa’da sebze bahçelerinin oranı diğer illere göre daha yüksektir. Manisa ili gerek tarımsal üretimde gerekse ürün çeşitliliğinde Bölge genelinde öne çıkmaktadır.

Bölgede sulanabilir tarım arazileri yetersizdir ayrıca tarım işletmeleri küçük ve çok parçalı bir yapıya sahip olup, ihtisaslaşma düzeyleri düşüktür. Modern ve geleneksel olmak üzere her iki tarım metodu da kullanılmaktadır. Bitkisel üretim bakımından yüksek bir üretim potansiyeli vardır ve Türkiye tahıl ve meyve üretim alanlarının yaklaşık %7’si bölgede bulunmaktadır. Bölgede üretilen tarım ürünlerinin geneline bakıldığında özellikle yurt dışına ihraç olanağı olan kuru üzüm, kiraz, vişne, elma vb. ürünlerin üretildiği görülmektedir. Özellikle ihraç olanağı olan bu ürünler için depolama, standardizasyon, ambalajlama, lojistik, tanıtım, markalaşma, reklam vb. pazarlama faaliyetleri yeterince gerçekleştirilememektedir.

Bölge yöresel ürünler açısından zengindir. Afyon kaymağı, mermeri, pastırması ve sucuğu, Akhisar domat ve uslu zeytinleri, Salihli kirazı ve odun köftesi ile Tavşanlı leblebisi Türk Patent Enstitüsü tarafından tescil edilerek coğrafi işareti alınmıştır (Zafer Kalkınma Ajansı , 2013: 70-74).

Madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün bölge ekonomisindeki payı yüksektir. Madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe ülke genelinde 116.869 kişi çalışırken

bölgedeki çalışanların sayısının 16.676'dır. Sektörün %5'lik bir kısmı TR33 Bölgesinde istihdam edilmektedir. Madencilik sektöründe bölge illerinden Manisa kömür ve linyitte, Afyonkarahisar mermerde yoğunlaşırken; Kütahya ve Uşak'ta daha dengeli bir sektörel dağılım söz konusudur. Kütahya ili yer altı kaynakları bakımından zengin illerden biri olup aynı zamanda Türkiye için stratejik öneme sahip madenleri de sınırları içerisinde barındırmaktadır. 36 çeşit madene sahip olan Kütahya'da öne çıkan madenler bor, manyezit, gümüş ve linyittir. Kütahya'daki linyit madeni ve termik santraller önemli bir istihdam kaynağı yaratmaktadır.

4.1.5.TR33 Bölgesinde Enerji ve Turizm

Bölgede toplam elektrik tüketiminde %47,9'luk oran ile Manisa ilk sırada yer almaktadır. Manisa'yı Kütahya, Afyonkarahisar ve Uşak takip etmektedir. Bölgede sanayide kullanılan elektriğin %45,5'i Manisa tarafında tüketilmektedir. %24'ü Kütahya, %17,4'ü Uşak tarafından, %12,9'u ise Afyonkarahisar tarafından kullanılmaktadır. Kütahya'da sanayi elektriği kullanımının bu kadar çok olmasının nedeni seramik ve porselen gibi yüksek enerji isteyen üretimlerin bu ilde yoğun şekilde yapılmasıdır. Bölgede sanayide büyük oranda doğal gaz kullanılmaktadır. Ancak, konut ısıtmasında halen yaygın olarak kömür kullanımı devam etmektedir. Bölge, zengin linyit yataklarına sahip olup bu yataklar Köprübaşı, Soma, Dinar, Kütahya Merkez, Gediz ve Tavşanlı ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca bölge, hidrolik enerji kapasitesi açısından Türkiye'de alt sıralarda yer almaktadır ve bölgede hâlihazırda elektrik üretimi yapan üç adet HES (Hidroelektrik Santrali) mevcuttur.

Bölgede Afyonkarahisar, Kütahya ve Manisa illerinde jeotermal potansiyeli yüksektir. Türkiye geneline göre yüksek jeotermal enerji potansiyeli bulunmasına rağmen jeotermal kurulunun güç olması açısından bu kaynaklar kullanılamamaktadır. Jeotermal enerji bölgedeki turizmi iyi yönde etkilemiştir. Kütahya, Afyonkarahisar başta olmak üzere bölgede birçok kaplıcalar vardır.

Bölge, termal turizmde dünyada ilk yedi ülke arasında ve Avrupa'da ilk sırada yer alan Türkiye'nin lokomotif konumundadır. Ayrıca termal turizm kaynakları açısından da zengindir. Türkiye'de 170'in üzerinde ruhsatlı kaplıca bulunmakta olup, bunun önemli bir kısmı burada yer almaktadır.

Bölgede kültür ve tarih turizmi varlıkları yoğun ve yaygın biçimde bulunmaktadır. Bölgede 18 müze, 134 ören yeri ve 119 tane tarihi ve sivil mimari eser bulunmaktadır. Müze sayılarında özellikle Kütahya Merkez'in öne çıktığı görülmektedir. Kongre turizmi de önemli yer almaktadır. Ancak bölgedeki 4 ve 5 yıldızlı otellerin çoğu Afyonkarahisar ve Manisa'da yer almaktadır bu yüzden turist yoğunlukları da bu illerde olmaktadır. Diğer illere yeteri kadar turist gelmemesinin sebebi; seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetlerinin yetersiz kalmasıdır. Bu sektör özellikle Kütahya ve Uşak illeri için desteklenirse bölge turizm yönünden daha avantajlı konuma gelecektir (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013: 75-82).

4.2.TÜRKİYE'DEKİ REFAH DEVLETİ UYGULAMALARININ TR33 BÖLGESİ ÖZELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bölgesel gelişme; ülke kalkınma politikasının bölge ve şehir düzeyinde yapı taşlarını oluşturan; bölgesel ve yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplumun karar alma süreçlerine katılmasını ve kaynaklarını kalkınma yönünde birlikte harekete geçirmesini esas alan; bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması politikaları arasında dengeyi gözeten; yapısal ve temel bir politika olarak görülmektedir. Bölgeler arasında ekonomik ve sosyal entegrasyonun güçlendirilmesi ve diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi bölgesel gelişme politikasının katkı sağlayacak önemli hususlardır. Türkiye'de bölgesel politikanın analizi, stratejik çerçevesinin oluşturulması ve yönetilmesinde il ve ilçe düzeyindeki çalışmalar ile belirli sorun veya özelliklere göre tanımlanan bölgeler için yapılan planlama çalışmaları ağırlıklı olarak esas alınmıştır. 2002 yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre bölgelerin belirlenmesi, 2006 yılından sonra ise kalkınma ajanslarının kurularak faaliyete geçirilmesi ile 26 düzey 2 bölgesinde bölge planları hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013: 1-4).

Tablo 4.1: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	SEGE 2011	Nüfusun Payı	Nüfus Artış Hızı	Şehirleşme Oranı	GSKD'ye Katkısı	Büyüme Hızı	Kişi Başına Gelir	İşsizlik Oranı
TR10 (İstanbul)	1	18,3	1,9	98,8	27,7	5,3	155	11,3
TR51 (Ankara)	2	6,6	2,1	96,1	8,5	5,6	134	9,5
TR31 (İzmir)	3	5,3	1,4	90,2	6,5	4,5	123	14,8
TR41(Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,9	1,8	85,7	6,6	6,6	138	7,4
TR61(Antalya, Burdur, Isparta)	5	3,7	2,3	64,1	3,9	4,9	110	8,2
TR42(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	6	4,5	2,0	76,0	6,2	6,6	141	10,5
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	7	3,7	1,4	50,2	3,6	3,9	97	7,7
TR21(Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	8	2,1	1,8	66,3	2,7	7,4	130	7,4
TR62 (Adana, Mersin)	9	5,0	1,1	82,2	4,0	4,9	78	10,6
TR22(Balıkesir, Çanakkale)	10	2,2	0,7	49,9	2,2	6,7	96	5,4
TR52(Karaman, Konya)	11	3,0	0,9	70,1	2,4	5,0	77	6,1
TR33(Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	3,9	0,2	55,1	3,6	6,4	88	4,4
TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	13	1,3	0,1	52,1	1,3	2,1	93	7,3
TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	14	3,1	0,5	65,0	2,3	5,0	73	8,2
TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	15	3,6	-0,1	59,7	2,8	5,5	74	5,7
TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	16	3,3	2,2	78,6	1,6	4,7	49	11,8
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	17	3,4	0,4	37,9	2,6	6,7	75	6,3
TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	18	2,0	0,3	51,0	1,5	4,9	72	6,8
TR82(Çankırı, Kastamonu, Sinop)	19	1,0	0,3	35,4	0,7	1,3	71	5,6
TRB1(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,2	0,9	55,4	1,3	4,7	59	8,5
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	21	4,0	1,3	57,2	2,6	6,7	63	10,4
TRA1(Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,4	-0,1	50,3	0,9	3,4	59	6,3
TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,4	2,3	61,8	1,7	2,6	40	6,9
TRC3(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,8	1,6	58,5	1,1	8,0	41	21,3
TRA2(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,5	0,3	36,9	0,6	2,7	38	7,4
TRB2(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	26	2,8	1,2	43,5	1,0	5,1	36	8,9
TÜRKİYE		100	1,4	72,3	100	5,4	100	9,2

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Bölgesel gelişmenin vizyonu “Sosyo ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek bölgeleriyle daha dengeli ve topyekûn kalkınmış bir Türkiye”dir. Bölgesel gelişme politikası, “ulusal önceliklere uyum ve tamamlayıcılık”, “fırsat eşitliği”, “sürdürülebilirlik”, “verimlilik”, “katılımcılık, işbirliği ve ortaklık”, “çok katmanlı yönetim”, “yerellik ve yerindelik” ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013: 7).

Tablo 4.2: Düzey 2 Bölgeleri Şehirleşme Oranı (2012)

Sıralaması	Bölgeler	Şehirleşme Oranı	Sıralaması	Bölgeler	Şehirleşme Oranı
1	TR10(İstanbul)	98,8	14	TRC3(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	58,5
2	TR51(Ankara)	96,1	15	TR63(Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	57,2
3	TR31(İzmir)	90,2	16	TRB1(Bingöl,Elazığ, Malatya, Tunceli)	55,4
4	TR41(Bilecik,Bursa, Eskişehir)	85,7	17	TR33(Afyon,Kütahya, Manisa, Uşak)	55,1
5	TR62 (Adana, Mersin)	82,2	18	TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	52,1
6	TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	78,6	19	TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	51
7	TR42(Bolu,Düzce, Kocaeli,Sakarya, Yalova)	76	20	TRA1(Bayburt, Erzincan, Erzurum)	50,3
8	TR52(Karaman, Konya)	70,1	21	TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	50,2
9	TR21(Edirne,Kırklareli, Tekirdağ)	66,3	22	TR22(Balıkesir, Çanakkale)	49,9
10	TR72(Kayseri,Sivas, Yozgat)	65	23	TRB2(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	43,5
11	TR61(Antalya,Burdur, Isparta)	64,1	24	TR90(Artvin,Giresun, Gümüşhane,Rize, Trabzon,Ordu)	37,9
12	TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	61,8	25	TRA2(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	36,9
13	TR83(Amasya,Çorum, Samsun, Tokat)	59,7	26	TR82(Çankırı, Kastamonu, Sinop)	35,4

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Şehirleşme oranları düzeyleri bölgeler kapsamında karşılaştırıldığında birinci sırada %98,8 ile TR10 Bölgesi olarak adlandırılan İstanbul ili yer almaktadır. Son sırada oranı %35,4 olan TR82 Bölgesi vardır. TR33 bölgesi ise bu sıralamada %55,1 ile 17.sırada yer almaktadır. 26 bölge arasından 17.sırada olan bölge şehirleşme oranı bakımından ortalamanın (%62,61) altında kalmaktadır.

Tablo 4.3: Düzey 2 Bölgelerinin GSKD'ye Katkısı (2008)

Sıralaması	Bölgeler	GSKD'ye Katkısı	Sıralaması	Bölgeler	GSKD'ye Katkısı
1	TR10 (İstanbul)	27,7	14	TR52(Karaman, Konya)	2,4
2	TR51 (Ankara)	8,5	15	TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	2,3
3	TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	6,6	16	TR22(Balıkesir, Çanakkale)	2,2
4	TR31 (İzmir)	6,5	17	TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	1,7
5	TR42(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	6,2	18	TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	1,6
6	TR62 (Adana, Mersin)	4	19	TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	1,5
7	TR61(Antalya, Burdur, Isparta)	3,9	20	TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	1,3
8	TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	3,6	21	TRB1(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	1,3
9	TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	3,6	22	TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	1,1
10	TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	2,8	23	TRB2 (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	1
11	TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	2,7	24	TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	0,9
12	TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	2,6	25	TR82(Çankırı, Kastamonu, Sinop)	0,7
13	TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	2,6	26	TRA2(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	0,6

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Bölgelerin GSKD'ye katkısının en yüksek oranı %27,7 olan İstanbul ilini içeren TR10 Bölgesidir. %0,6 olarak son sırada katkı yapan bölge ise TRA2 bölgesi olan Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars'ı da içeren gelişmişlik bakımından da geri kalmış iller oluşturmaktadır. TR33 Bölgesi ise 9. Sırada yer alarak gayri safi katma değere katkısı %3,6'dır. TR33 Bölgesi 26 bölge arasında da 9.sırada yer almaktadır.

Tablo 4.4: Düzey 2 Bölgelerinin Büyüme Hızı (2004-2008)

Sıralaması	Bölgeler	Büyüme Hızı	Sıralaması	Bölgeler	Büyüme Hızı
1	TRC3(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	8	14	TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	5
2	TR21(Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	7,4	15	TR61(Antalya, Burdur, Isparta)	4,9
3	TR22(Balıkesir, Çanakkale)	6,7	16	TR62 (Adana, Mersin)	4,9
4	TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	6,7	17	TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	4,9
5	TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	6,7	18	TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	4,7
6	TR41(Bilecik, Bursa, Eskişehir)	6,6	19	TRB1(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	4,7
7	TR42(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	6,6	20	TR31 (İzmir)	4,5
8	TR33(Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	6,4	21	TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	3,9
9	TR51 (Ankara)	5,6	22	TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	3,4
10	TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	5,5	23	TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	2,7
11	TR10 (İstanbul)	5,3	24	TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	2,6
12	TRB2(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	5,1	25	TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	2,1
13	TR52(Karaman, Konya)	5	26	TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	1,3

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Büyüme hızı bakımından ilk sırada %8 olan kalkınmada öncelikli yöreler olarak da adlandırılan gelişmişlik bakımından 5. ve 6. düzey illeri olan Batman, Mardin, Siirt ve Şırnak illerini kapsayan TR3 Bölgesi yer almaktadır. Son sırada ise TR82 bölgesi %1,3 büyüme hızı göstermiştir. TR33 Bölgesi ise %6,4 büyüme oranı göstererek hem Türkiye oranından (%5,4) hem de bölgeler ortalamasından (%5,2) yüksek bir büyüme hızı göstermiştir.

Tablo 4.5: Düzey 2 Bölgelerinde Kişi Başına Gelir (2008)

Sıralaması	Bölgeler	Kişi Başına Gelir	Sıralaması	Bölgeler	Kişi Başına Gelir
1	TR10 (İstanbul)	155	15	TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	75
2	TR42(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	141	16	TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	74
3	TR41(Bilecik, Bursa, Eskişehir)	138	17	TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	73
4	TR51 (Ankara)	134	18	TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	72
5	TR21(Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	130	19	TR82(Çankırı, Kastamonu, Sinop)	71
6	TR31 (İzmir)	123	20	TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	63
7	TR61(Antalya, Burdur, Isparta)	110	21	TRB1(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	59
8	TÜRKİYE	100	22	TRA1(Bayburt, Erzincan, Erzurum)	59
9	TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	97	23	TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	49
10	TR22(Bahkesir, Çanakkale)	96	24	TRC3(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	41
11	TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	93	25	TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	40
12	TR33(Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	88	26	TRA2(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	38
13	TR62 (Adana, Mersin)	78	27	TRB2(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	36
14	TR52(Karaman, Konya)	77			

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

Kişi başına gelir Türkiye’de 100 baz puan alınarak hesaplanmıştır. İstanbul ili olan TR10 bölgesinde bu oran 155 olarak gerçekleşmiştir. En düşük oran TRB2 bölgesinde gerçekleşmiştir. TR33 bölgesinde ise bu oran 88 olarak gerçekleşirken bölgeler arasında 12. sırada yer almıştır. Bölgelerarası ortalama 95,5’dir. Bölge ortalamasının altında kalmıştır.

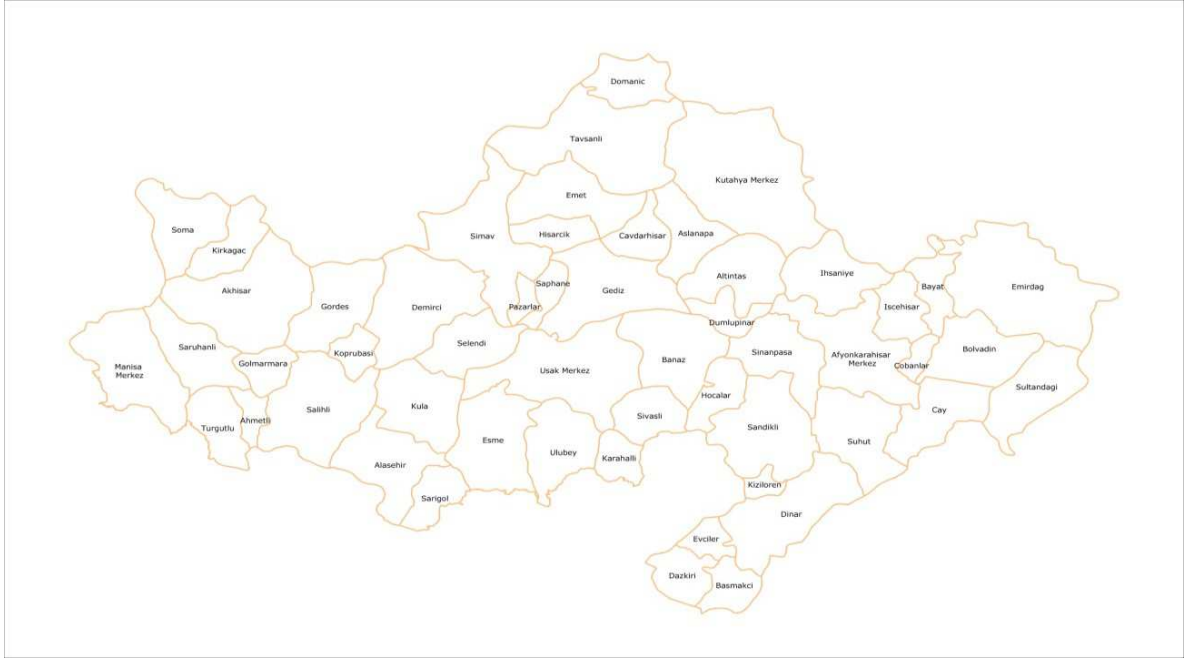
Tablo 4.6: Düzey 2 Bölgeler Arası İşsizlik Oranı (2012)

Sıralaması	Bölgeler	İşsizlik Oranı	Sıralaması	Bölgeler	İşsizlik Oranı
1	TRC3(Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	21,3	15	TR21(Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	7,4
2	TR31 (İzmir)	14,8	16	TR41(Bilecik, Bursa, Eskişehir)	7,4
3	TRC1(Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	11,8	17	TRA2(Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	7,4
4	TR10 (İstanbul)	11,3	18	TR81(Bartın, Karabük, Zonguldak)	7,3
5	TR62 (Adana, Mersin)	10,6	19	TRC2(Diyarbakır, Şanlıurfa)	6,9
6	TR42(Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	10,5	20	TR71(Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	6,8
7	TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	10,4	21	TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	6,3
8	TR51 (Ankara)	9,5	22	TRA1(Bayburt, Erzincan, Erzurum)	6,3
9	TÜRKİYE	9,2	23	TR52(Karaman, Konya)	6,1
10	TRB2(Bitlis, Hakkâri, Muş, Van)	8,9	24	TR83(Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	5,7
11	TRB1(Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	8,5	25	TR82(Çankırı, Kastamonu, Sinop)	5,6
12	TR61(Antalya, Burdur, Isparta)	8,2	26	TR22(Balıkesir, Çanakkale)	5,4
13	TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat)	8,2	27	TR33(Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	4,4
14	TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	7,7			

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı

TR33 bölgesi %4,4 ile işsizlik oranında en düşük işsizlik oranına sahip bölgedir. En yüksek işsizlik oranı %21,3 olan TR3 bölgesidir. İşsizlik oranı sıralamasında TR33 Bölgesi %4,4 ile son sırada yer alarak hem ortalamanın (%10,25) hem de Türkiye genel oranının (%9,2) altında yer almıştır. Bölge diğer bölgelerle kıyaslandığında işsizlik oranında olumlu durumdadır.

TR33 bölgesi 53 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerin coğrafi dağılımı harita 4.1'de gösterilmektedir. İlçe bazında elde edilebilen veriler doğrultusunda eğitim, sağlık ve sosyo ekonomik gelişmişlik alt başlıkları altında değerlendirme yapılmıştır. Eğitim verileri okuma yazma bilen 7+ toplam nüfus oranı, okuma yazma bilen 7+ kadın nüfusu oranı ve üniversite mezunlarının 20 yaş üzeri nüfusa oranı değerlendirilmiştir. Sağlık verileri olarak mevcut yatak sayısının nüfusa oranı, hekim sayılarının nüfusa oranı ve eczane sayılarının nüfusa oranı değerlendirilmiştir. Sosyo ekonomik gelişmişlik değerlendirmesinde DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) ve Zafer Kalkınma Ajansı'nın derlemiş oldukları sosyo ekonomik gelişmişlik endeksleri dikkate alınmıştır. Elde edilen veriler ilçelerin konumlarını belirleyebilmek için tablolar halinde küçükten büyüğe doğru sıralamaya koyulmuştur. Ayrıca GeoDa programı yardımı ile ilçelerin veri dağılım haritaları dört kategoride oluşturularak görsellik katılmıştır. Bu haritalarda renkler açıktan koyuya doğru gittikçe değerler artmaktadır.

Harita 4.1: TR33 Bölgesi İlçeleri

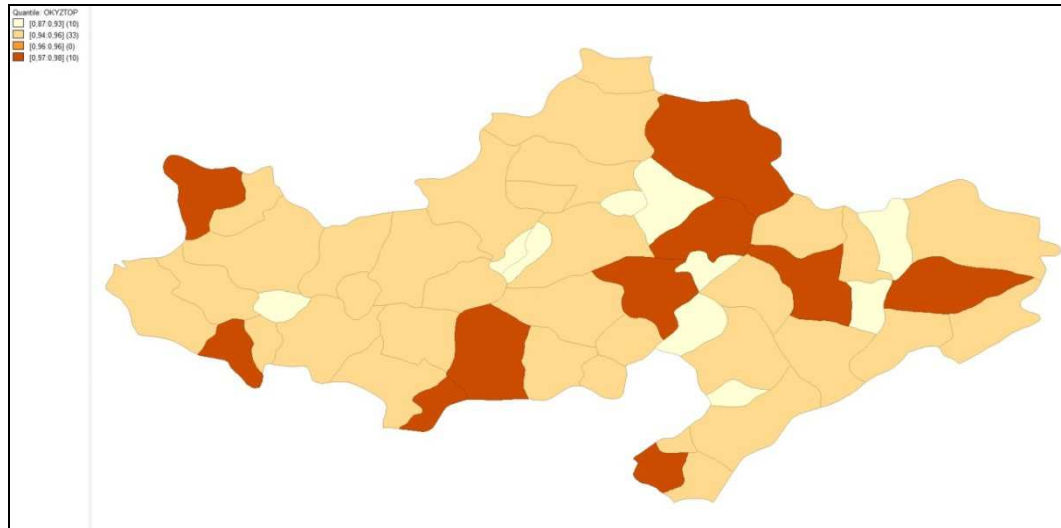
4.2.1.Eğitim

7 Yaş üzeri okuma yazma bilen toplam nüfus oranı, okuma yazma bilen 7 yaş üzeri toplam kadın nüfus oranı, üniversite mezunlarının 20 yaş üstü nüfusa oranı ve üniversite mezunlarının 20 yaş üstü nüfusa oranı verileri ilçe bazında eğitim verileri olarak elde edilmiş olup bu verilere ait değerlendirmeler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 4.7: 7 Yaş Üzeri Okuma Yazma Bilen Toplam Nüfus Oranı (2011)

Kızılören	0,869155206	Başmakçı	0,950824618	Uşak Merkez	0,963117079
Çavdarhisar	0,909852413	İscehisar	0,952378705	Şuhut	0,963396987
Gölmarmara	0,919949794	Sivash	0,952753474	Ahmetli	0,963439583
Şaphane	0,919966537	Gediz	0,952967573	Emet	0,963720127
Hocalar	0,923076923	Sandıklı	0,9532028	Kırkağaç	0,964253613
Bayat	0,9238921	Köprübaşı	0,953568358	Gördes	0,964455552
Çobanlar	0,924888278	Ulubey	0,954251283	Manisa Merkez	0,965005127
Pazarlar	0,926793288	Tavşanlı	0,95575288	Turgutlu	0,96552921
Aslanapa	0,931840503	Saruhanlı	0,956879546	Bolvadin	0,968748467
Dumlupınar	0,932173913	Sultandağı	0,957086392	Dazkırı	0,96879845
Simav	0,937054857	Hisarcık	0,957464554	Kütahya Merkez	0,972410745
Emirdağ	0,937374722	Domaniç	0,957814436	Banaz	0,972995018
Dinar	0,938595303	Demirci	0,957942008	Altıntaş	0,973174003
Sincanlı	0,942943894	Kula	0,958358312	Eşme	0,973803018
Akhisar	0,943759462	Çay	0,958429038	Afyonkarahisar Merkez	0,974771492
Alaşehir	0,94435892	Salihli	0,959539835	Soma	0,975928607
İhsaniye	0,947661143	Evciler	0,960251332	Sarıgöl	0,979874176
Selendi	0,950016741	Karahallı	0,962840705		

Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Harita 4.2: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Nüfus Oranı (2011)

Harita 4.2’te de görüldüğü üzere bölgedeki okuma yazma oranının en yüksek olduğu ilçeler Sarıgöl, Soma, Afyonkarahisar Merkez, Eşme, Altıntaş, Banaz, Kütahya

Merkez ilçeleridir. Bu ilçelerdeki yoğunluk, okullaşma oranının buralarda diğer ilçelere göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Okuma yazma oranının en düşük olduğu on ilçe Kızılören, Çavdarhisar, Göl marmara, Şaphane, Hocalar, Bayat, Çobanlar, Pazarlar, Aslanapa ve Dumlupınar ilçeleridir. Okullaşma oranına bağlı olarak buralarda eğitim düşük düzeylerde kalmıştır. Bölgedeki dört büyük ilin merkez ilçeleri bu oran bakımından en yüksek göstergelere sahiptir. Ancak Manisa'da durum biraz farklı gerçekleşmiştir. En çok oran Merkez ilçesinde değil de Turgutlu ve Soma ilçelerinde çıkmıştır.

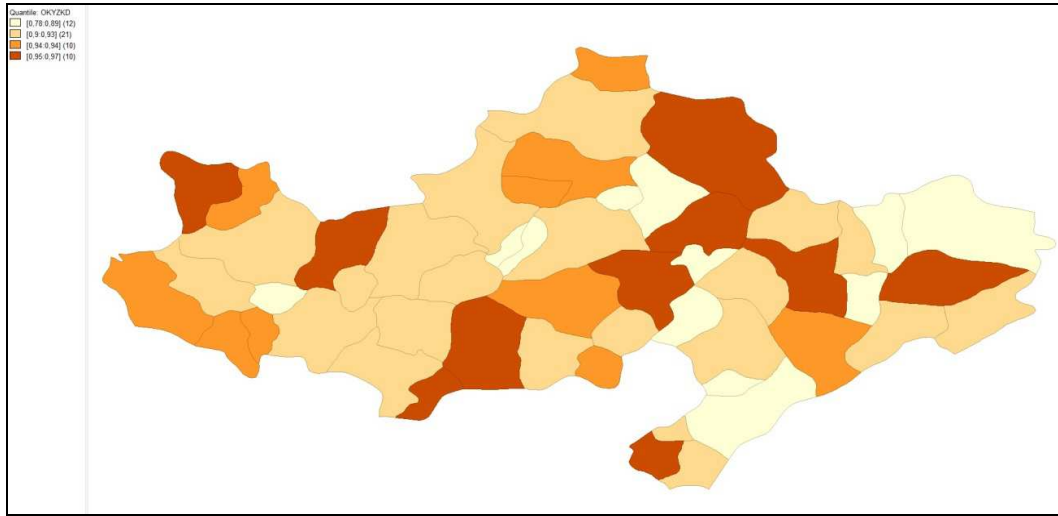
Türkiye'deki toplam okuryazarlık oranı %95, 8'tir. Bölgedeki en yüksek oran ise %97 ile Sarıgöl ilçesidir. En düşük ilçe ise %86 ile Kızılören'dir. TR33 Bölgesi'nde ise bu oran %96,5'tir. Bu bağlamda bazı ilçeler hem bölge hem de Türkiye'deki orandan daha yüksek olsa da Dumlupınar, Simav, Emirdağ, Sincanlı, Akhisar, Alaşehir, İhsaniye, Selendi gibi ilçelerde bu oran ortalamaların altında kalmıştır.

Tablo 4.8: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Kadın Nüfus Oranı (2011)

Kızılören	0,777282851	İscehisar	0,91791396	Karahallı	0,936970144
Çavdarhisar	0,847513254	Sivaslı	0,918083146	Uşak Merkez	0,938847228
Çobanlar	0,863667582	Başmakçı	0,918225229	Şuhut	0,94020342
Hocalar	0,870435807	Selendi	0,919908684	Manisa Merkez	0,940856808
Göl marmara	0,871875858	Sandıklı	0,922179984	Emet	0,941198293
Şaphane	0,872598052	Köprübaşı	0,924213637	Turgutlu	0,942337854
Bayat	0,874729437	Gediz	0,925546901	Ahmetli	0,942838457
Dumlupınar	0,87818307	Sultandağı	0,92576104	Bolvadin	0,945923461
Pazarlar	0,888651725	Tavşanlı	0,926423544	Dazkırı	0,947165445
Aslanapa	0,892084942	Çay	0,928227848	Gördes	0,947212497
Emirdağ	0,894510919	Evciler	0,928300866	Banaz	0,954812004
Dinar	0,894960776	Saruhanlı	0,930619651	Kütahya Merkez	0,955019521
Sincanlı	0,901902682	Demirci	0,932508995	Afyonkarahisar Merkez	0,955820953
Simav	0,90363232	Kula	0,932509765	Eşme	0,955982931
Alaşehir	0,906820814	Salihli	0,933686747	Altıntaş	0,957729321
Akhisar	0,909249281	Domaniç	0,935048395	Soma	0,961649689
İhsaniye	0,912349046	Kırkağaç	0,935690974	Sarıgöl	0,967755271
Ulubey	0,917386846	Hisarcık	0,935756677		

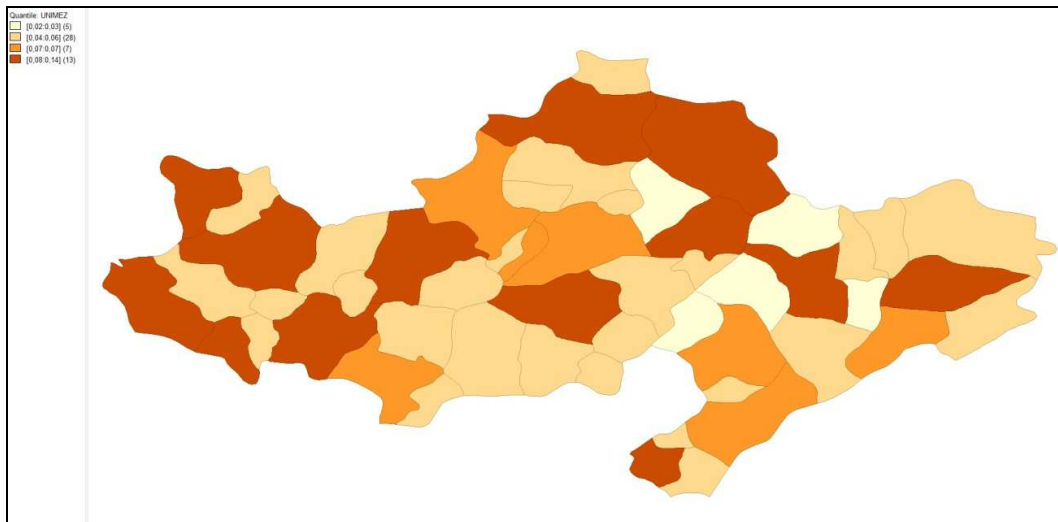
Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Harita 4.3: Okuma Yazma Bilen 7 Yaş Üzeri Toplam Kadın Nüfus Oranı (2011)

Okuma yazma bilen 7 yaş üzeri toplam kadın nüfus oranı eğitim ile ilgili diğer bir göstergedir. En yüksek orana sahip ilçe Sarıgöl ilçesidir. En düşük ilçeler Kızılören, Çavdarhisar, Çobanlar, Hocalar, Gölmarmara son beşte yer alan ilçelerdir.

Harita 4.4: Üniversite Mezunlarının 20 Yaş Üstü Nüfusa Oranı (2011)

Tablo 4.9: Üniversite Mezunlarının 20 Yaş Üstü Nüfusa Oranı (2011)

Aslanapa	0,017149907	Gördes	0,046966477	Sandıklı	0,068104184
Çobanlar	0,019021739	Evciler	0,047065045	Çay	0,071292611
Sincanlı	0,024655473	Şuhut	0,047778897	Dinar	0,071505408
İhsaniye	0,029080933	Dumlupınar	0,048800662	Simav	0,07244349
Hocalar	0,032042724	Ahmetli	0,049227882	Dazkırı	0,075405743
Kızılören	0,036127837	Sarıgöl	0,049544208	Demirci	0,076948803
İscehisar	0,037963093	Ulubey	0,051539855	Tavşanlı	0,079066603
Çavdarhisar	0,040420115	Kula	0,055404425	Akhisar	0,084070531
Saruhanlı	0,041066817	Banaz	0,058990107	Bolvadin	0,086252479
Karahallı	0,041676182	Köprübaşı	0,059213195	Turgutlu	0,086648875
Sivaslı	0,04169096	Emirdağ	0,059470987	Soma	0,086818175
Hisarcık	0,043562439	Kırkağaç	0,062024062	Salihli	0,096810802
Domaniç	0,043787455	Sultandağı	0,062601563	Altıntaş	0,123144389
Gölmarmara	0,04380607	Emet	0,063320602	Kütahya Merkez	0,123144389
Pazarlar	0,044362292	Eşme	0,063550922	Uşak Merkez	0,124328833
Bayat	0,044378147	Alaşehir	0,065823545	Manisa Merkez	0,129662456
Selendi	0,045237796	Şaphane	0,067353952	Afyonkarahisar Merkez	0,139018258
Başmakçı	0,046685582	Gediz	0,067806525		

Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

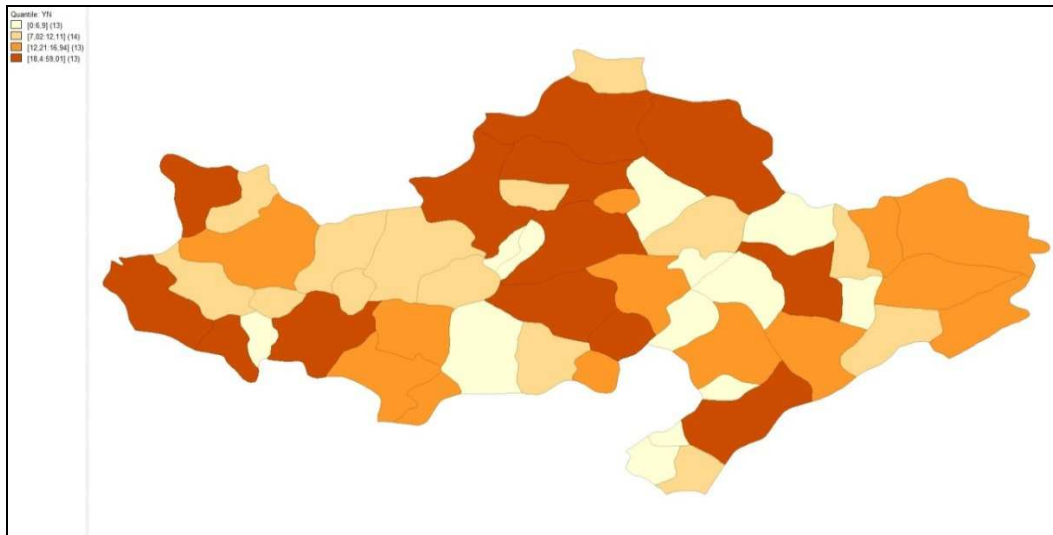
Bölgedeki şehirlerde üniversite mezunları genel olarak Türkiye ortalamasının (%9,5) altındadır. Bu oran Uşak'ta %8,1 ile en yüksektir. Kütahya'da ise bu oran %7,4'tür. Bölgedeki üniversite ve meslek yüksekokullarının sayısı da bu oranlar da etkili olmaktadır. Celal Bayar Üniversitesi (Manisa), Dumlupınar Üniversitesi (Kütahya), Uşak Üniversitesi (Uşak) ve Afyon Kocatepe Üniversitesi (Afyonkarahisar) olmak üzere dört tane üniversite vardır. Bu üniversitelerin merkez kampüsleri TR33 illerinin Merkez ilçelerinde olup bu üniversitelerden mezun olan bölgede yaşayan vatandaşlar bulunmaktadır. Bu üniversitelerde 111.226 öğrenci ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim almakta olup, bu sayı Ege bölgesinde eğitim görmekte olan toplam öğrenci sayısının %35,6'sına karşılık gelmektedir (Zafer Kalkınma Ajansı , 2013: 11). İllerdeki üniversite mezunu nüfus oranlarının düşüklüğü değerlendirildiğinde, bölgede öğretim gören üniversite öğrencilerinin mezun olduktan sonra bölgede kalmayı tercih etmedikleri ifade edilebilir.

4.2.2.Sağlık

İlçe bazında elde edilebilen veriler doğrultusunda bölgedeki temel sağlık göstergeleri olarak yatak sayısı, eczane sayısı ve hekim sayıları verileri ele alınmıştır. Harita 4.5'te toplam yatak sayısının nüfusa oranı değerlendirilmiştir. Bu oranın en yüksek olduğu ilçeler Kütahya, Uşak, Manisa ve Afyonkarahisar'ın Merkez ilçeleridir.

En düşük değere sahip ilçeler Şaphane, Pazarlar, Aslanapa, İhsaniye, Kızılören, Dumlupınar, Dazkırı ve Evciler' dir. Bu oran buralarda sıfır "0" olarak görülmektedir. Çünkü bu ilçelerde hiç hastane bulunmamaktadır. Ancak il sağlık müdürlüklerinde birkaç doktor bulunmaktadır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013: 2).

Harita 4.5: Toplam Yatak Sayısı / Nüfus (2012)

Tablo 4.10: Hastanelerdeki Toplam Yatak Sayısı / Nüfus (2012)

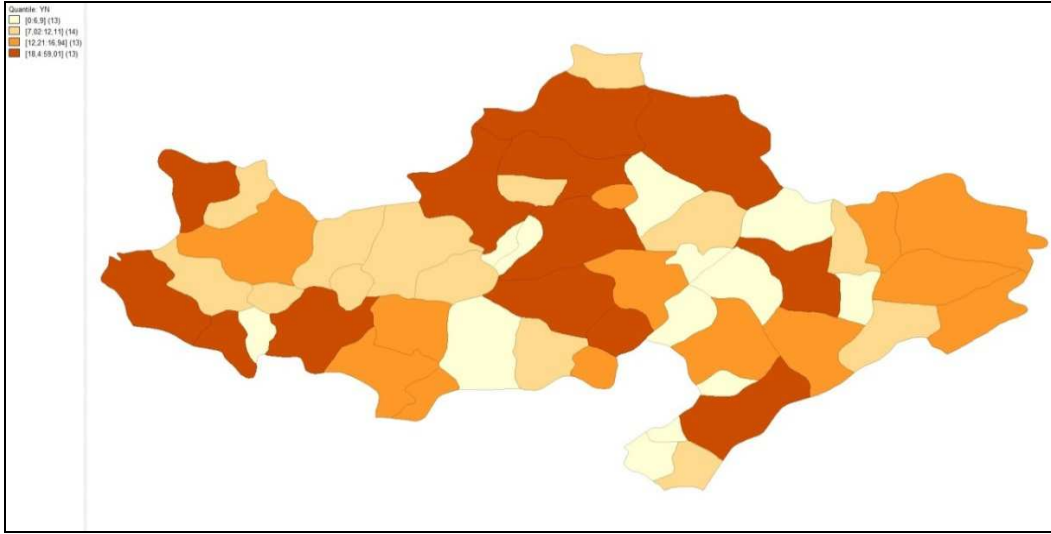
Şaphane	0	Gördes	8,750040509	Banaz	16,04063628
Pazarlar	0	Domaniç	9,132420091	Bolvadin	16,569825524
Aslanapa	0	Başmakçı	9,313588526	Akhisar	16,78672095
İhsaniye	0	Gölmarmara	9,524414249	Sandıklı	16,937669380
Kızılören	0	Köprübaşı	10,093873020	Turgutlu	18,404055840
Dazkırı	0	İscehisar	10,368281350	Gediz	21,44625763
Evciler	0	Kırkağaç	10,601081310	Emet	22,29356162
Dumlupınar	0	Selendi	11,0385023	Tavşanlı	22,9700696
Çobanlar	3,693307726	Demirci	12,106048990	Sivash	23,23420074
Hocalar	4,589261129	Emirdağ	12,214188000	Dinar	24,191729710
Sincanlı	5,993479095	Bayat	12,397718820	Simav	27,29177116
Ahmetli	6,107616197	Çavdarhisar	12,548625593	Salihli	27,533677290
Eşme	6,897312807	Şuhut	12,866700980	Uşak Merkez	27,63150082
Ulubey	7,015574576	Alaşehir	13,116738980	Soma	30,00720952
Hisarcık	7,029876977	Karahallı	13,21236678	Kütahya Merkez	42,892466060
Saruhanlı	7,360653626	Sarıgöl	13,749106310	Afyonkarahisar Merkez	54,986801600
Çay	7,363119607	Kula	14,458856050	Manisa Merkez	59,014534580
Altıntaş	8,321313658	Sultandağı	14,683425350		

Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Tablo 4.11: Toplam Hekim / Nüfus (2012)

Evciler	2,497190661	Salihli	2,894895977	Pazarlar	3,446493193
Sandıklı	2,540650407	İscehisar	2,903118779	Aslanapa	3,669724777
Kırkağaç	2,544259514	Alaşehir	2,926041772	Hocalar	3,671408903
Çay	2,650723058	Banaz	2,940783318	Kızılören	3,702332469
Afyonkarahisar Merkez	2,663178425	Kula	2,976823304	Bayat	3,719315646
Dazkırı	2,664298401	Akhisar	3,006576887	Başmakçı	3,725435410
Şaphane	2,666666667	Sarıgöl	3,024803388	Altıntaş	3,883279707
Emirdağ	2,687121360	Demirci	3,026512247	Köprübaşı	4,037549208
Manisa Merkez	2,720223574	Eşme	3,034817635	Sultandağı	4,111359098
Sivash	2,788104089	Uşak Merkez	3,060017447	Hisarcık	4,217926186
İhsaniye	2,816207273	Şuhut	3,088008235	Domaniç	4,261796043
Soma	2,825354144	Selendi	3,090780643	Ahmetli	4,27533138
Turgutlu	2,847419960	Simav	3,097984835	Çobanlar	4,431969272
Kütahya Merkez	2,859497738	Gediz	3,119455655	Gölmarmara	4,444726649
Dinar	2,870205220	Emet	3,121098627	Ulubey	4,910902203
Tavşanlı	2,8712587	Saruhanlı	3,128277791	Çavdarhisar	5,01945037
Bolvadin	2,872103042	Dumlupınar	3,219575016	Karahallı	5,284946710
Sincanlı	2,876869965	Gördes	3,240755744		

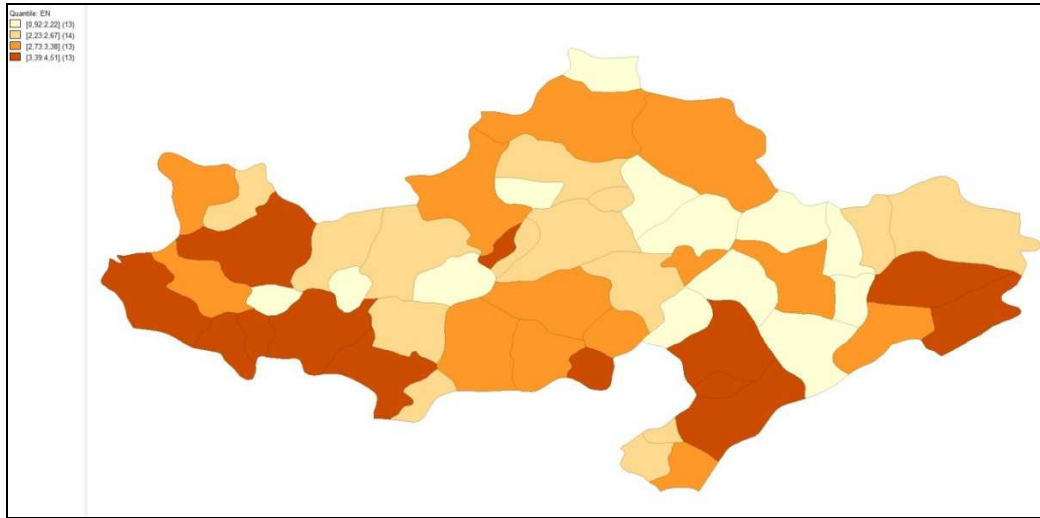
Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Harita 4.6: Bölgedeki Toplam Hekim Sayısı / Nüfus (2012)

Tablo 4.11'deki verilerle görselleştirilen toplam hekim sayısı/nüfus haritasından da görüldüğü üzere en yoğun ilçeler Ahmetli, Çobanlar, Gölarmara, Ulubey, Çavdarhisar ve Karahallı'dır. En düşük ilçeler ise Evciler, Sandıklı, Kırkağaç, Çay ve Afyonkarahisar Merkez ilçesidir.

OECD ülkelerinde bin kişiye düşen hekim sayısı 3,1 iken Türkiye'de bu durum 1,7'dir (TUİK, 2013). Toplam hekim sayısı bakımından bölge (140) ülke ortalamasının (169) gerisinde kalmaktadır. Buna karşılık hastane yatak sayılarında ise OECD'de 100 bin kişiye düşen toplam yatak sayısı 490 adettir. Bölge illerinin ülke genelinin üzerinde olması bölgede sağlık alanındaki insan kaynaklarının fiziki imkânların gerisinde kaldığını göstermektedir. Başka bir ifade ile sağlık alanında hizmetlerin düşük olmasının nedeni bölgede özellikle farklı branşlarda uzmanlığa sahip sağlık personelinin yeterli düzeyde bulunmamasıdır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013: 105).

Genel olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, Türkiye sağlık altyapısı göstergelerinde gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Bölge ise Türkiye ortalamasına yakın veya ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

Harita 4.7: Toplam Eczane / Toplam Nüfus Miktarı (2012)**Tablo 4.12:** Bölgedeki Toplam Eczane / Bölge Nüfus Sayısı (2012)

Hocalar	0,917852	Demirci	2,42121	Çay	3,239773
Sincanlı	1,438435	Emirdağ	2,442838	Simav	3,245508
Şuhut	1,544004	Sarıgöl	2,474839	Afyonkarahisar Merkez	3,328973
İscehisar	1,658925	Bayat	2,479544	Uşak Merkez	3,379721
Altıntaş	1,664263	Evciler	2,497191	Sandıklı	3,387534
Selendi	1,76616	Çavdarhisar	2,509725	Alaşehir	3,430532
Domaniç	1,826484	Dazkırı	2,664298	Pazarlar	3,446493
Aslanapa	1,834862	Şaphane	2,666667	Karahallı	3,523298
Gölmarmara	1,904883	Banaz	2,673439	Bolvadin	3,534896
Köprübaşı	2,018775	Soma	2,727928	Manisa Merkez	3,550608
Hisarcık	2,108963	Sivash	2,788104	Akhisar	3,570310
İhsaniye	2,112155	Başmakçı	2,794077	Ahmetli	3,66457
Çobanlar	2,215985	Ulubey	2,806230	Kızılören	3,702332
Emet	2,229356	Tavşanlı	2,871259	Turgutlu	3,819710
Gördes	2,268529	Kütahya Merkez	3,027703	Sultandağı	4,111359
Kırkağaç	2,332238	Eşme	3,034818	Salihli	4,310178
Kula	2,338933	Saruhanlı	3,128278	Dinar	4,510322
Gediz	2,339592	Dumlupınar	3,219575		

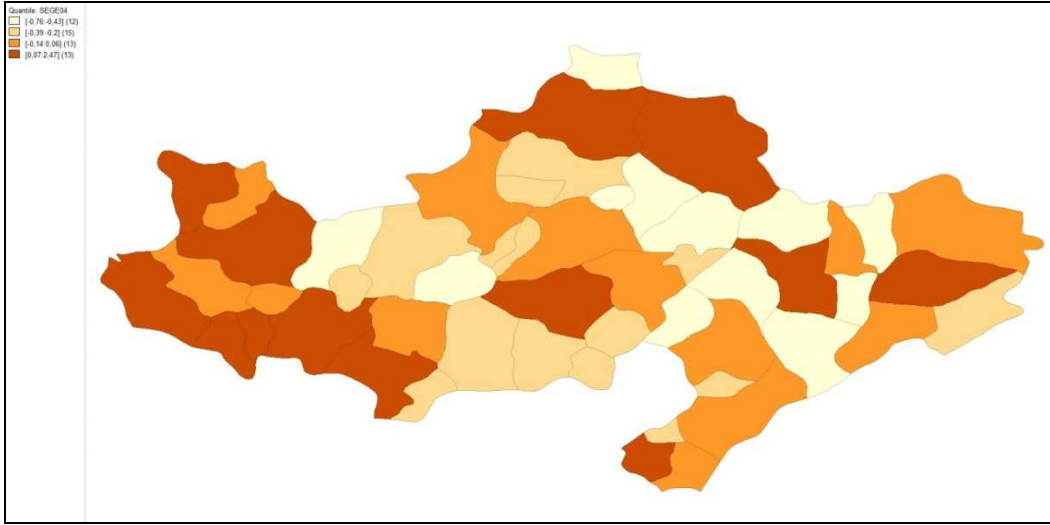
Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Kişi başına düşen eczane verilerine bakıldığında en yüksek oranlar Turgutlu, Sultandağı, Salihli, Dinar ilçelerinde görülmektedir. Bu ilçeleri Pazarlar, Karahallı gibi nüfus bakımından küçük ilçeler takip etmektedir. Nüfus sayısı bakımından az olan

ilçelerden biri olan Hocalar ve Sinan Paşa'da (Sincanlı) ise durum tam tersini göstermektedir. Haritadaki en açık renkler bu ilçelerdedir yani oran buralarda çok düşüktür.

4.2.3.Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik

Bu başlık altında Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2004 yılında yayınladığı sosyo-gelişmişlik endeksi ve Zafer Kalkınma Ajansı'nın 2012 verilerine dayanarak hazırlanan sosyo-gelişmişlik hizmet endeksi karşılaştırılarak değerlendirme yapılmıştır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi ilçe bazında en son 2004 yılında yapılmıştır. DPT'nin yapmış olduğu bu endekste 1996 ve 2004 yılları arası dönem esas alınmıştır. Bu endeksin oluşturulmasında; sosyal (demografik, istihdam, eğitim, sağlık, alt yapı, diğer refah) ve ekonomik (imalat, inşaat, tarım, mali) alanlardan seçilen 32 adet değişken kullanılmıştır. Kullanılan tüm değişkenlerin nüfusa oranlanıp, kişi başına düşen değerler ölçeğinde kullanılması halinde, nüfusu oldukça fazla olan ilçeler aleyhinde bir durum ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle, göstergelerin duyarlılığını artırdığı durumlarda değişkenler; orantılı ya da kişi başına düşen değerler olarak, bunun dışında ise ilçeler itibarıyla toplam mutlak büyüklükler olarak kullanılmış ve denge sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece bir taraftan nüfusu fazla olan ilçelerin bu nedenle üst sıralarda yer almaları önlenirken diğer taraftan bu ilçelerin aynı nedenle daha alt sıralarda yer almaları sakıncası giderilmiştir (DPT, 2004: 27)

Harita 4.8: DPT 2004 Endeksi

Bölgedeki Merkez ilçeler ve Manisa'daki Soma, Salihli, Turgutlu gibi ilçeler 2. derece gelişmiş ilçeler kategorisine girmektedir ve koyu renkle gösterilmektedirler. Bu ilçelerde okuryazarlık durumları, üniversite bitirenlerin durumları ve şehirleşme oranları yüksektir ve bölgedeki en gelişmiş ilçelerdir.

Hocalar, Aslanapa, Selendi, İhsaniye, Altıntaş gibi 4. ve 5. Derece gelişmiş ilçeler kategorisine giren ilçelerde ise durum sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini yansıtan değişkenlerin tamamında ülke genel ortalamalarından daha düşük değerlere sahiptir (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013). Haritada en açık renkler olarak görülen bu ilçelerde; okuryazarlık durumu, üniversite bitirenlerin nüfusa oranı çok düşüktür. Okuryazar kadın nüfus oranı ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Bu ilçelerde doğurganlık fazladır ve istihdam olanakları kısıtlı olduğu için göç vermektedir. İstihdam ise çoğunlukla tarım sektöründe yoğunluk göstermektedir (DPT, 2004: 63).

Tablo 4.14: Sosyal Gelişmişlik Hizmet Endeksi (2012)

Hocalar	0,00	Sivash	18,39
Aslanapa	0,27	Eşme	19,23
Çavdarhisar	3,31	Emirdağ	20,12
Kızılören	3,55	Çay	21,39
Sincanlı	5,81	Kula	21,42
Çobanlar	7,09	Dazkırı	22,06
İhsaniye	7,21	Ahmetli	22,25
Selendi	7,58	Sarıgöl	22,29
Pazarlar	8,35	Emet	23,18
Altıntaş	8,71	Demirci	23,68
Bayat	9,31	Banaz	24,20
Domanıç	10,14	Gediz	25,61
Dumlupınar	10,52	Alaşehir	28,03
Ulubey	10,72	Dinar	28,36
Gölmarmara	11,20	Sandıklı	28,64
Karahallı	12,38	Simav	29,13
Hisarcık	12,64	Kırkağaç	29,95
Şaphane	13,19	Bolvadin	36,42
Şuhut	13,67	Akhisar	43,64
İscehisar	13,69	Tavşanlı	44,22
Evciler	14,46	Salihli	48,62
Gördes	14,66	Soma	49,28
Köprübaşı	15,23	Turgutlu	49,61
Sultandağı	15,27	Uşak Merkez	67,35
Başmakçı	15,55	Kütahya Merkez	84,63
Saruhanlı	16,52	Afyonkarahisar Merkez	90,80

Kaynak: Zafer Kalkınma Ajansı

Harita 4.8 ve Harita 4.9'u karşılaştırıldığında önemli bir değişiklik görülmemektedir. İki harita arasında sekiz yıllık bir zaman dilimi olsa dahi en gelişmiş ilçeler Merkez ilçeler ve Manisa'ya bağlı, Turgutlu, Soma, Salihli ve Kütahya'ya bağlı Tavşanlı ilçeleridir.

Kızılören, Dumlupınar ve İscehisar ilçeleri DPT (2004) verilerine göre iyi durumdalarken ajanstan alınan son verilere göre en düşük ilçeler sıralaması grubuna geçiş yapmışlardır. En düşük ilçeler ise 2004'te olduğu gibi 2012'te de değişiklik göstermemiştir. Hocalar, Selendi, Bayat, İhsaniye ilçeleridir.

Değişkenler göz önüne alındığında, geri kalmış ilçelerde okuryazarlık oranı, üniversite mezunu oranı düşük, sağlık göstergeleri bakımından da Türkiye ortalamasının altındadır. Bu ilçelerin temel özelliği ise tarıma dayalı istihdam, gelişmemiş sanayi ve gelişmiş diğer ilçelere göre yoğun göç vermeleridir (DPT, 2004: 65). Gelişmiş Merkez ilçelerde, kadın istihdam oranı ve kadın okuryazarlığı yüksektir. Okuryazarlık oranı ve sağlık göstergeleri bakımından da iyi durumdadırlar. Bu da bu ilçelerin sosyo-gelişmişlik sıralamalarına olumlu yansımaktadır.

4.3. TR33 BÖLGESİNDE EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİĞİN SWOT ANALİZİ

4.3.1.Güçlü Yanlar

- Okullaşma oranı bakımından diğer bölgelerden daha üstündür
- Bölge %5,4 olan işsizlik oranı ile tüm Düzey 2 bölgeleri arasında en düşük orana sahiptir.
- TR33 Bölgesi İzmir, İstanbul, Antalya, Ankara gibi gelişmiş şehirlere yakın mesafededir.
- Mermer, seramik, maden ve jeotermal gibi sektörlerde birinci durumdadır.
- Ticaret ve sanayi odaları bakımından önde gelen bölgelerden biridir.
- Verimli tarım arazisi olan Gediz Havzasına sahip bölge, ülke genelinde en çok tarımsal katma değer üreten Düzey 2 bölgesidir.

4.3.2.Zayıf Yanlar

- Eğitim seviyesi Türkiye ortalamasının altındadır. Dolayısıyla nitelikli işgücü eksiktir.
- Temel düzeyde eğitim alan birey sayısı düşük olduğu için yükseköğretime geçişte sorunlar yaşanmaktadır.
- Bölge dışarıya göç vermektedir. Özellikle beşeri sermayeye yönelik cazip iş fırsatları eksiktir.
- Yüksekokullarının bulunduğu ilçelerde üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyacını karşılayacak yeterli sayıda yurt yoktur.

- Çevre bilinci ve çevre sorunlarına duyarlılık sıralamasında bölge alt sıralarda yer almaktadır (Zafer Kalkınma Ajansı, 2013). Hava ve toprak kirletilmektedir. Dolayısıyla karşılaşılan en önemli sorun çevre kirliliğidir.
- Afet öncesi güçlendirme uygulamaları yetersizdir.
- Karayolları ağı yetersizdir.
- Ulaştırma veri tabanları, kent içi toplu taşıma olanakları yetersizdir.
- Su ve kanalizasyon alt yapıları modern bir yapıya sahip değildir.

4.3.3.Fırsatlar

- Bebek ölüm oranları ülke geneline kıyasla düşüktür. Çocuklara ve annelere verilen sağlık hizmetleri ve “erken tanı” bölgede iyi bir fırsattır.
- Kadınların işgücüne katılım oranı ülke geneline kıyasla daha fazla artmıştır bu da kadın istihdam oranı açısından olumlu bir gelişmedir.
- TR33 bölgesi için “iyi fırsat” olarak tanımlanabilecek konu jeotermal enerjidir. Bölge enerji üretimi için yeterli sıcaklığa sahiptir.
- Büyükşehirlere yakın olması sayesinde lojistik avantaja sahiptir.

4.3.4.Tehditler

- Bölgede farklı branşlarda uzmanlaşmış yeterli düzeyde sağlık personeli bulunmamaktadır.
- Eğitime katılım seviyesi arttıkça cinsiyet farklılığı ortaya çıkmaktadır.
- Nitelikli işgücü yetersizdir. Dolayısıyla beşeri sermayeden yoksun olan bölgede dışarıya bağımlılık yüksektir.
- Dışarıya göç veren bir bölge olduğundan bölgede yaşlı nüfus fazladır genç nüfus azdır bu yüzden bölgenin kalkınması yavaşlamaktadır.
- Sosyal yardımlar bölgede sınırlı düzeyde olduğundan bölgede gelir dağılımında adaletsizlik giderilememektedir.
- Bölge afet deprem bölgesidir. Etkin fay hatları üzerinde bulunmaktadır.
- Çevre kirliliği verimli tarım arazilerinin performansında azalmaya neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Refah devleti tarih boyunca çok çeşitli anlamlarda ifade edilmiştir. Literatürde refah devleti sosyal devlet olarak da ele alınmaktadır. Ancak genel olarak refah devleti kavramı kullanılmaktadır. Çünkü bazı araştırmacılara göre, sosyal devlet ile refah devleti aynı anlama gelmemektedir. Bunun nedeni refah devleti kavramının herkese çağdaş bir yaşam ve geçim düzeyi sağlayabilecek gelişmiş ülkeleri ifade ediyor olması olarak gösterilmesidir. Bu yüzden her refah devleti aynı zamanda bir sosyal devlettir, ancak her sosyal devlet ise bir refah devleti değildir. Refah devleti bireylere ve ailelere, minimum düzeyde gelir garantisi sağlayan vatandaşlarına belirli sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.) üstesinden gelmelerinde yardımcı olan ve sosyal refah hizmetleri vasıtasıyla herkese en iyi yaşam standartlarını sağlayan devlet biçimidir.

Çalışmanın amacı Türkiye’de refah devleti anlayışının bölgesel tespitini TR33 Bölgesi özelinde yapmak ve bölgede refah devleti uygulamalarının katkılarını artırmak ve bölgesel farklılıkları gidermek için temel öneriler getirerek 2014-2023 Bölge Planına katkı sağlamak olarak belirlenmiştir. Buradan hareketle çalışmanın birinci bölümünde refah devletinin tanımı ve ortaya çıkışı, gelişimi, küreselleşmenin refah devletine etkisi ve tarihsel gelişimi itibariyle ortaya çıkan refah rejimi türleri ele alınmıştır. İngiltere’de 1601’de Kraliçe Elizabeth tarafından “Yoksulluk Yasası” ile toplumda bazı kesimlere destek veren uygulama başlamıştır ve daha sonrasında William Beveridge ve Bismark tarafından refah uygulamaları kurdukları hastalık, sağlık ve sosyal güvenlik reformları ile dünyaya öncülük etmişlerdir. Refah devleti altın çağını 1945-1975 yıllarında yaşamıştır. Refah devletinin harcamalarını arttırması eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik ve gelir dağılımı gibi sosyal politika ve sosyal refah hizmetlerine katkı sağlamıştır.

Esping Andersen’e göre Liberal, Muhafazakâr ve Sosyal demokrat olmak üzere üç tür refah rejimi vardır. ABD ve İngiltere Liberal rejim, Almanya, Fransa Muhafazakâr rejim ve İskandinav ülkeleri olarak bilinen İsveç, Norveç ve Danimarka Sosyal Demokrat refah rejimi modellerine girmektedir. Ferrera tarafından ise bu sınıflandırma eksik görülmüş ve Türkiye’nin de içinde bulunduğu İspanya, Portekiz ve Yunanistan’ı kapsayan Güney Avrupa refah rejimi sınıflandırmasını oluşturmuştur. Bu rejimlerin vatandaşlarına sağladıkları imkânlarsa türlerine göre değişiklik göstermektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yoksullukla mücadele, gelir dağılımında adalet ve iktisadi istikrar olan refah devletinin amaçları ve bu amaçlarını gerçekleştirirken kullandığı sosyal regülasyonlar, kamu gelirleri, sosyal sigorta, sosyal hizmet gibi sosyal politika araçları detaylı incelenmiş olup refah devletinin hizmet türleri olan; sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, ailelere, kadınlara, yaşlılara yapılan yardım ve istihdam olanakları anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye'deki refah uygulamalarının tarihsel gelişimi incelenmiş ve hizmet türleri OECD ülkeleri ile karşılaştırılarak detaylıca anlatılmıştır. AB ülkelerinde sosyal koruma harcamaları 2009 yılı verilerine göre; İsveç'te %32,1, Almanya'da %31,4, İngiltere'de %29,2 ve Türkiye'de ise %13,5 olarak gerçekleşmiştir. Diğer AB ülkeleri olan Bulgaristan, Letonya ve Slovakya da ise bu oran %17 civarındadır. Bu oranlara baktığımızda Türkiye bu harcama oranında çok geridedir. Sağlık harcamalarında ise durum; 2010 yılı verileri İngiltere'de %9,6, Danimarka'da %11, Almanya'da %11,5 ve Türkiye'de bu oran %6,7 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında bu oran Türkiye'de %4,9 iken sağlıkta dönüşüm programları, aile hekimliği uygulamaları, sağlık personeli ve kurumsal yapılanma gibi uygulamalarla OECD ülkelerini yakalamıştır. Sağlık alanında Türkiye'de gelişim gözlenmektedir. Eğitim harcamalarının GSMH' ye oranı ise OECD raporundan alınan 2010 verilerine bakıldığında İngiltere'de %6,5, ABD'de %7,3, Fransa'da %6,3 İzlanda da ise %7,7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de ise bu oran %3,8 olarak gerçekleşmiştir.

Yaşlılara yapılan yardımlar ise 2009 verilerine göre, İsveç'te %15, ABD'de %16,3, İngiltere'de %12,1, Danimarka'da %10,5 olarak gerçekleşirken Türkiye'de bu oran %16,8 olarak gerçekleşmektedir. Türkiye'de 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı %7 olup kültürel algıdan dolayı yaşlılar, aileler yanında kalmaktadır. Türkiye'nin dünyada en genç nüfusa sahip olan ülkelere biri olmasına rağmen yaşlılara yapılan yardımları önemli bir seviyededir.

İşsizlik açısından 2012 verileri Avustralya %5,2, Japonya %4,4, Lüksemburg %4, Kore %3,2, Norveç %3,3 ve İsviçre %2,9 en düşük OECD ülkeleri olup Polonya%12,8,Portekiz %15,6 ve İspanya %25 ile en yüksek üye ülkelerdir. Türkiye ise 2008'deki krizin etkisiyle 2009 yılında artan işsizlik oranı %14 olmuş ancak 2010 yılında bu oranı %11,9'a düşürmeyi başarmıştır. 2011 yılı %9,8 ve son olarak 2012 yılındaki oranı ise %9,2 olarak gerçekleşmiştir. İstikrarlı bir şekilde bu oran

azalmaktadır. Buradan hareketle Türkiye eğitim gibi beşeri sermayesi yüksek harcamalara gereken önemi verip harcamalarını artırmalıdır. Ayrıca sosyal koruma harcamalarında da OECD ülkelerin çok gerisinde kalmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye'deki refah devleti uygulamalarının TR33 Bölgesi özelinde yansımaları değerlendirilmiştir. Öncelikle TR33 Bölgesi tanıtılmış ve bölgeye ait bazı göstergelere değinilmiştir. Çalışmanın son kısmında Zafer Kalkınma Ajansından alınan verilerle eğitim, sağlık ve sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksleri ilçe bazında incelenmiştir. Okuma yazma oranının en düşük olduğu ilçeler Gölarmara, Aslanapa, Çavdarhisar, Şaphane, Hocalar, Banaz, Dumlupınar ilçeleridir. Okullaşma oranına bağlı olarak buralarda eğitim düşük düzeylerde kalmıştır. Toplam hekim sayısı/nüfus göstergelerinde en yoğun ilçeler: Ahmetli, Çobanlar, Gölarmara, Ulubey, Çavdarhisar ve Karahallı'dır. En düşük ilçeler ise Evciler, Sandıklı, Kırkağaç, Çay ve Afyonkarahisar merkez ilçesidir. Toplam hekim sayısı bakımından ortalaması 140 olan bölge, ülke ortalaması olan 169'un gerisindedir.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerinde DPT 2004 verileri ve Zafer Kalkınma Ajansı'nın 2012 verileri karşılaştırılmıştır. İki veri arasında sekiz yıllık bir zaman dilimi olsa dahi hala en gelişmiş ilçeler Bölgenin Merkez ilçeleridir. Ayrıca Manisa'ya bağlı Turgutlu, Soma, Salihli ve Kütahya'ya bağlı Tavşanlı ilçeleri sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi bölgede yüksek olan diğer ilçelerdir. Aynı zamanda Dazkırı, Kırkağaç, Sandıklı, Ahmetli, Simav ilçeleri de ilçe sıralama düzeylerini yükseltmişlerdir. En düşük ilçeler ise 2004'te olduğu gibi 2012'te de değişiklik göstermemiştir. Bu ilçeler Hocalar, Selendi, Bayat, İhsaniye ilçeleridir.

Bölgede en gelişmiş il maden ve sanayi açısından Manisa'dır. Daha sonra ise Kütahya, Afyonkarahisar ve en son olarak Uşak ili gelmektedir. İllerin Merkez ilçeleri incelenen veriler bakımından en yüksek değerlere sahiptir. Uşak iller arasında en çok göç veren ildir. İlçelerdeki meslek yüksekokulları ilçelerin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Yapılan SWOT analizi çerçevesinde, bölgenin özellikle lojistik avantajına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu avantaja sahip olmasına rağmen bölgenin diğer bölgelere nazaran genel refah seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. Refah devleti anlayışının TR33 Bölgesi genelinde yayılmasını ve sürdürülebilir olmasının sağlanabilmesi için şu temel öneriler geliştirilmiştir:

- 7 Yaş üzeri okuma yazma bilen oranı %90'nın altında kalan Kızılören ilçesine, okuma yazma bilen 7 yaş üzeri kadın nüfus oranı %90'nın altında kalan Kızılören, Çavdarhisar, Çobanlar, Hocalar, Gölarmara, Şaphane, Bayat, Dumlupınar, Pazarlar, Aslanapa, Emirdağ ve Dinar ilçelerine yönelik sosyal sorumluluk projeleri uygulanmalıdır.
- Hocalar, Selendi, Kızılören'de meslek yüksekokulları olmadığı için ve ekonomik şartlar bakımından da tarıma dayalı sanayi olduğu için bu ilçelerin gelişmesine öncelikle katkı yapılmalıdır. Bu nedenle bu ilçelere yönelik ilçenin gelişmesine cevap verebilecek yüksekokullar kurulmalı ve barınma imkânları sağlanmalıdır.
- Yataklı hastanelerin yer almadığı Şaphane, Pazarlar, Aslanapa, Dumlupınar, İhsaniye, Kızılören, Evciler ve Dazkırı ilçelerinde ilgili sağlık yatırımları geliştirilmelidir.
- Sosyo-ekonomik gelişmişliği bölgede en düşük seviyelerde yer alan Hocalar, Selendi, Bayat ve İhsaniye ilçelerine ayrıca Zafer Kalkınma Ajansı verilerine göre 2004 yılına kıyasla sıralama kaybeden Kızılören, Dumlupınar ve İncehisar ilçelerine yönelik güdümlü mali destek programları oluşturulmalıdır.
- Tarımsal katma değere en yüksek katkıyı sağlayan Gediz Havzasının daha verimli kullanılmasını ve yatırımların artmasını sağlayacak güdümlü projeler geliştirilmelidir.
- Önemli derecede yenilenebilir enerji kaynaklarına sahip olan bölgede bu alanda yapılacak yatırımları destekleyecek güdümlü projeler oluşturulmalıdır.
- Turizm açısından potansiyeli olan bölgelere fiziki altyapı yatırımları hızlandırılmalı ve geliştirilmelidir.
- Uşak ili bölgenin en çok göç veren ili olup bölgede gelenekselleşmiş sektörlerin dışında yeni yatırım sahaları oluşturulmalıdır.
- Kütahya ilinin jeotermal kaynaklarını canlandırmak için bölgenin tanınırlığını artıracak projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, A. (2009). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- AKKAYA, Y. (2001). *Refah Devletinden Asgari Geçim Devletine*. http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/toplumsaglikeczaci/tem_ara01/5.pdf: http://www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/toplumsaglikeczaci/tem_ara01/5.pdf (03.02.2014)
- AKTAN, C. C. (2003). *Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*. <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm> (06.02.2014)
- AKTAN, C., & Özkıvrak, Ö. (2003). “*Sosyal Refah Devleti*”, <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/amaclar.htm> (10.12.2013)
- ALKİN, E. (2004). Piyasa Ekonomisine Kamu Müdahalesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-7.
- ALTUNDEMİR, M. E. (2008). Eğitim Harcamalarında Türkiye ve OECD Ülkeleri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 51-70.
- ANDAÇ, F. (2010). *İşsizlik Sigortası*. Ankara: TÜHİS.
- ARDIYOK, Ş. (2014, Şubat 16). *Devletin Piyasalara Müdahalesi: Regülasyon*. İstanbul: ACTECON.
- ARSLAN, A. (2002). Kamu Harcamalarında Verimlilik, Etkinlik ve Denetim. *Maliye Dergisi*, 1-7.
- ATAÇ, B. (2009). *Maliye Politikası*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- AYHAN, A. (2002). 4447 Sayılı Kanuna Göre İşsizlik Sigortasının Önemi, Yararlanma Koşulları ve Sağlanan Yardımlar . *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi* , 1-9.
- AYHAN, A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri . *Sosyal Güvenlik Dergisi* , 41-55.
- AYSAN, M. F. (2006). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politikalar . *Sosyal Politikalar Dergisi* , 69-72.
- AYSAN, M. F. (2011). *Welfare Regimes: The Welfare of The Old In Comparative Perspective*. London: The University Of Western Ontario .
- BAHAR, G., & SAVAŞ, H. (2009). Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 85-98.
- BATMAN, A. (2002). Yaşlı Populasyonun Özellikleri ve Sunulan Hizmetler. *Geriatri Dergisi*, 123.

- BAYRAKTAR, C. (2012). Keynes ve Refah Devleti. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 24-261.
- BBC Türkçe: http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/10/131025_kadin_erkek_esitligi.shtml (23.04.2014)
- BERGGREN, H. (2012). **Olof Palme-Güzel Günler Göreceğiz**. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- BİBER, A. E. (2008). Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi . *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 56-69.
- BİLİCİ, N., & BİLİCİ, A. (2013). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- BOYER, R. (2002). **Is There A Welfare State Crisis? A Comparative Study of French Social Policy**. Geneva: International Labour Office .
- BRİGSS, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *European Journal of Sociology*, 221-258.
- BULUT, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal Devletin Sonu mu? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 173-197.
- BULUTOĞLU, K. (1998). *Kamu Ekonomisine Giriş*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- CENGİZ, S., & ŞAHİN, A. (2011). Refah Kaybı Çerçevesinde İşsizlik. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 135-144.
- ÇALIŞKAN, Z. (2012). Refah Devletlerinin Dinamik Dengesi: Sosyal Harcamalar İçin Geleneksellik Endekslerinin Hesaplanması. *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 218-239.
- ÇAVDAR, T. (1992). *Türkiye'de Liberalizm (1860-1990)*. Ankara: İmge Yayınları.
- ÇENGELCİ, E. (1996). *Cumhuriyet Türkiye'sinde Sosyal Hizmetlerin Örgütlenmesi*. Ankara: Sevinç Matbaacılık.
- ÇOBAN, A. İ., & ÖZBESLER, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler . *Aile ve Toplum*, 31-42.
- DEDEOĞLU, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye'de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. *Çalışma ve Toplum*, 41-54.
- DEKEN, j. j., Ponds, E., & VIEL, B. V. (2005). Social Solidarity. C. a, *The Handbook of Pensions* (s. 141-160).

- DELİCAN, M. (1998). Aile, Ekonomi ve Sosyal Politika., *Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile* (s. 1-26). Ankara, Ankara: T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI. (2007). *Dokuzun Kalkınma Planı /Sosyal Güvenlik*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DİLİK, S. (1972). *Türkiye'de Sosyal Sigortalar*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını.
- DİLİK, S. (1980). Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* , 73-84.
- DPT. (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: DPT.
- DPT. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*. Ankara : T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı*. Ankara : T.C Kalkınma Bakanlığı.
- DURAN, B., & CON, G. (2011). Türkiye'de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, (s. 483-496). Kocaeli.
- DURDU, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37-50.
- DURGUN, B., & Tümerdem, Y. (1999). Kentleşme ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler . *Geriatric Dergisi*, 115-120.
- EDİZDOĞAN, N., & Giray, F. (2007). *Teoride ve Türkiye'de Parafiskal Gelirler*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- EGELİ, H. (2011). *Parafiskalite ve Parafiskal Yükümlülükler*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- EKİN, N. (1999). *Türk Sosyal Sistemi'nde Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma* . İstanbul : istanbul ticaret odası .
- ERDAL, S. (2012). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi*. İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- ERDEM, M., Tatlıoğlu, İ., & Şenyüz, D. (2013). *Kamu Maliyesi*. Bursa: EKİN.
- ERDOĞAN, S. (2002). 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Gelir Dağılımı *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 47-57.

- ERDOĞDU, M., & YENİĞÜN, E. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?*. İstanbul: Tesev Yayınları .
- EROL, H., & ÖZDEMİR, A. (2014). Türkiye'de Sağlık Reformları ve Sağlık Harcamalarının Değerlendirilmesi. *Sosyal Güvenlik Dergisi* , 9-35.
- ESPİNG-ANDERSEN, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- ESPİNG-ANDERSEN, G. (1996). *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. London: Sage Publications.
- EVANS, A. (1977). An Examination of the Concept "Social Solidarity". *Mid-American Review of Sociology*, 29-46.
- GELİSSEN, J., & Will, A. (2002). Three Worlds of Welfare Capitalism or More. *Journal of European Social Policy*, 137.
- GENCER, B. (2009). Sosyal Devletten Kerim Devlete . *Asosindex* , 1-18.
- GOUGH, I. (1979). *The Political economy of the Welfare State*. London: Mc Millen.
- GÖK, F. (1997). Eğitim Politikası. *İktisat Dergisi*.
- GÖKALP, Y. (2009). Türkiye'de Sosyal Korumanın Tarihçesi ve Mevcut Durum. *Sosyal Güvenlik*.
- GÖKBAYRAK, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar . *Çalışma ve Toplum*, 55-82.
- GÖKBUNAR, R., Özdemir, H., & ALPARSLAN, U. (2008). Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 158-173.
- GÜL, S. S. (2004). *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa*. İstanbul : Etik Yayınları.
- GÜLEÇ, S. (2008). 1945-1980 Yılları Arasında. *Yerel Siyaset*, 48-55.
- GÜLOĞLU, T. (1998). *Genel Olarak ve Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Sosyal Güvenliği*. İstanbul: Siyasal Bilimler Enstitüsü.
- GÜMÜŞ, A. T. (2009). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti. *Uluslararası Davraz Kongresi* (s. 147-170). Isparta : Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF.
- GÜMÜŞ, E. (2010). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut Durum, Sorunlar ve Öneriler. *SETA Analiz*, 4-20.
- GÜNAY, G., AYDINER, A., & BENER, Ö. (2014). Ev Kadınlarının Sosyal Güvenlik Sistemine İlişkin Görüşleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 35-58.

- GÜNEY, A. (2010). Türkiye’de Geliştirilmiş İşsizlik Oranları. *Çalışma ve Toplum*, 239-252.
- GÜNGÖR, G., & GÖKSU, A. (2013). Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma . *Yönetim ve Ekonomi*, 59-72.
- GÜVENEK, B. (2004). Devletin Regülasyonlar Yoluyla Piyasalara Müdahalesi ve Türkiye Enerji Piyasaları. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 45-62.
- GÜVERCİN, C. H. (2004). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 89-95.
- HALAÇOĞLU, Y. (1995). *Osmanlıda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- HALVORSEN, R., & HVİNDEN, B. (2001). Emerging Notions of Active Citizenship in Europe. *5th Conference of the European Sociological Association Visions and Challenges to European Sociology*. Helsinki , Finland.
- HARRİS, P. (2002). Welfare Rewritten : Change and Interlay in Social and Economic Accounts. *Journal of Social Policy*, 377-398.
- İŞKUR . (2013). *Kütahya İşgücü Piyasası Analiz Raporu*. Kütahya Çalışma Ve İş Kurumu İl Müdürlüğü
- KALFA, A. (2010). Refah Rejimi Bağlamında Çocuk Bakımı Hizmetleri . *Çalışma ve Toplum*, 191-220.
- KALKINMA BAKANLIĞI. (2013). **Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018**. Ankara.
- KAPAR, R. (2006). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 341-371.
- KARAARSLAN, E. (2005). Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi. *Maliye Dergisi*, 36-73.
- KARANFİL, F., & POLAT, S. (2008). Sağlık ve Eğitim Harcamalarının İllere Göre Karşılaştırmalı İncelenmesi. S. GÜRSEL içinde, *Kamu Harcamalarının Bileşiminin Büyüme ve Refah Etkileri* (s. 56-80). İstanbul: Betam.
- KARATEPE, Ş. (1997). *Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- KİLİ, S. (1998). *27 Mayıs 1960 Devrimi, Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

- KİTAPÇI, İ. (2007). *Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- KIZILKAYA, S., & GÜNDÜZ, O. (2012). *Özürlüler Yerel Hizmet Rehberi İSÖM Modeli*. İstanbul: İBB Basımevi.
- KORAY, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa : Ezgi Kitapevi.
- KORAY, M. (2003). Avrupa Refah Devleti : Anlamı, Boyutları ve Geleceği. *Görüş*, 64-74.
- KORAY, M. (2005). Görülmek İstenmeyen Gerçek: Sosyal Refah Politikaları ve Demokrasi İlişkisi. *Çalışma ve Toplum*, 27-60.
- KORAY, M. (2005). *Sosyal Politika* . Ankara : İmge Dağıtım.
- KÖKSAL, O. (2011). Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Paternalizm. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 101-122.
- KUŞTEPELİ, Y., & HALAÇ, U. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi. *DEÜ SBE Dergisi*, 143-160.
- LAÇİNER, V., & YAVUZ, Ö. (2013). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Afetler Karşısındaki Durumu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 63-89.
- LAZAR, H., & STOYKO, P. (1998). The Future of the Welfare State. *International Social Security Review*, 3-36.
- LUND, B. (2002). *Understanding State Welfare: Social Justice or Social Exclusion*. London: Sage Publications.
- MEB (2013). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2013-2014*. MEB Resmi İstatistik Programı .
- MEMİŞOĞLU, D., ÖZDAMAR, G., & ESER, B. (2011). Sosyal Siyasetin Üretilmesi Sürecinde Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete Geçiş: Devletin Kamu Hizmeti Sunma İşlevinin Değişimi . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 201-217.
- MERİÇ, M. (2003). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Harcamalarının Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 171-191.

- METİN, B. (2012). Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum ve Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 117-151.
- METİN, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 179-200.
- OECD . (2013). *Turkey Student Performance (PISA 2012)* . OECD Publishing .
- OECD . (2013). *Education at a Glance 2013* . Paris : OECD Publishing .
- OECD . (2013). *Pensions at a Glance* . OECD Publishing .
- OECD. (2013). *Education Expenditure* . OECD Publishing.
- OECD. (2013). *Education Indicators* . OECD Publishing .
- OECD. (2013). *Eğitim Politikası Genel Görünümü: Türkiye*. Paris: OECD Publishing.
- OKUR, A. R. (1990). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- OPAK, O. (2012). *Refah Devleti ve Kapitalizm*. İstanbul: İletişim Yayınları .
- ORAL, B., & SAYIN, F. (2013). Bölgesel Eşitsizliklerin Sağlık Göstergeleri ile Analizi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 395-411.
- ORAL, İ. (2002). Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi*.
- ÖZBARAN, H. (2005). Türkiye’de Kamu Harcamalarının Son Beş Yılına Harcama Türlerine Göre İncelenmesi. *Sayıştay Dergisi* , 115-138.
- ÖZBEK, N. (2002). *Osmanlı İmparatorluğunda Sosyal Devlet* . İstanbul: İletişim Yayınevi.
- ÖZBEK, N. (2002). Osmanlı’dan Günümüze Sosyal Devlet. *Toplum ve Bilim* 92 , 7-33.
- ÖZDAMAR, Ö. (2007). *Sosyal Politikaların Refah Etkilerinin Amprik Ölçümü: Türkiye’de Temel Eğitimle İlgili Politikaların ve Sosyal Yardımların Refah Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, İ. M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, S. (2005). Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 154-204.

- ÖZDEMİR, S. (2005). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırılması Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 231-266.
- ÖZDEMİR, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. İstanbul: İTO Yayıncılık.
- ÖZDEN, K., & ARABACI, A. (2008). *Yoksullukla Mücadelede Yerel Yönetimlerin Rolü*. www.fatih.edu.tr: <http://www.fatih.edu.tr/~aarabaci/pdf/Yoksulluk.pdf> (05.02.2014)
- ÖZER, Ö., & ŞANTAŞ F. (2012). Kamunun Sunduğu Evde Bakım Hizmetleri ve Finansmanı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* , 96-103.
- ÖZPINAR, Ş., DEMİR, Ö., & KESKİN, S. (2011). Türkiye'de İstihdamın Yapısının Değerlendirilmesi (2000-2010). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* , 133-142.
- ÖZTÜRK, Ş. (2011). Sosyal Politikada Aktifleşme Stratejisi: Refah Devletinin Çıkış Yolu mu, Çöküş Yolu Mu? *Kamu-İş*, 101-154.
- PARLAK, Z., & AYKAÇ, M. (2005). AB Sosyal Politikası: Refah Devletinden Avrupa Sosyal Modeline. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* .
- PEHLİVAN, O. (2007). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: DERYA KİTABEVİ.
- PIERSON, C. (1991). *Beyond the Welfare State? The new Political Economy of Welfare*. Cambridge: Polity Press.
- PIERSON, C. (2001). *Modern Devlet* . İstanbul : Çiviyazıları .
- PIERSON, P. (1996). The New Politics of The Mature Welfare States. *World Politics* , 143-179.
- POLAT, F. K. (2008). **Kamu Harcamaları Bileşiminin Büyüme ve Refah Etkileri**. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- ROSANVALLON, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- SABUNCU, Y. (1996). *Anayasaya Giriş*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- SAĞLIK BAKANLIĞI. <http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/1-38074/h/153427.pdf> (07.04.2014)
- SANAL, E. (2013). Aktif İstihdam Politikaları. *Toprak İşveren Sendikası*, 1-8.
- SAPANCALI, F. (2008). Türkiye'de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar . *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 8-30.

- SARGUTAN, E. (2005). Sağlık Sektörü ve Sağlık Sistemlerinin Yapısı. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 400-428.
- SAYIŞTAY . (2009). *Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Tanımı, Kuruluş Nedenleri, Tarihçesi, Hukuki Yapısı ve Denetim Şekli* . Ankara : Sayıştay Başkanlığı .
- SELAMOĞLU, A. (2002). Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33-63.
- SEYYAR, A. (2005). *Sosyal Güvenlik Terimleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Sosyal Güvenlik Kurumu*. (2009). SGK TARİHÇE:
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce!/ut/p/b1/jZDBDoIwEEQ_qdNasB6LCWWRCzZV7MX0ZJooeJB-v4icTKjubZL3MpNlnnXM9-EZL-ER7324vrPPz4Ybsym4hrIAiAt5gG25cXIETiOAhdOYfEL18U1TZ6BGl-UusysozP5CAUn8158o-OEfmf-a2G4LUCX5XgoIla9nIDVxAhI_GG7OdYj0AokKoiM/
- SOSYAL POLİTİKALAR DERGİSİ . (2006). *Sosyal devlet nedir?*
[www.deyam.org:http://www.deyam.org/gorusler/Sosyal%20Politikalar_Dergisi.pdf](http://www.deyam.org/http://www.deyam.org/gorusler/Sosyal%20Politikalar_Dergisi.pdf) (12.03.2014)
- SOYSAL, M. (1992). *100 Soruda Anayasanın Anlamı*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- SÖZER, A. N. (1998). *Türkiye'de Sosyal Hukuk*. İstanbul : Fakülteler Barış Kitabevi .
- ŞEN, M. (2002). Osmanlı Devltinde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar ve Vakıflar. *Çimento İşveren Dergisi*, 18-40.
- ŞENER, O. (2010). *Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- ŞENER, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. *TEPAV Politika Notu*.
- ŞENKAL, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- ŞENKAL, A., & SARIİPEK, D. B. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 146-175.
- TBMM: <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=42> (02.04.2014)
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2013). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023*. Ankara : Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü .

- TALAS, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TAŞCI, F. (2007). *1980 Sonrası Sosyal Yardımların Analizi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- TAŞCI, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri . *Çalışma ve Toplum*, 175-202.
- TAYLOR-GOOPY, P. (2004). *The Impact of New Social Risks on Welfare*: <http://www.sfi.dk/graphics/ESPAnet/papers/Taylorgooby.pdf> (09.05.2014)
- T.C AİLE VE SOSYAL POLİTKALAR BAKANLIĞI
<http://www.eyh.gov.tr/tr/8362/6-12-Basbakanlik-Sosyal-Hizmetler-ve-Cocuk-Esirgeme-Kurumu-Genel-Mudurlugunun-Ozel-Huzurevleri-ve-Yasli-Bakimevleri-Hizmet-Binasi-Bunyesinde-Bakima-Muhtac-Ozurluler-Icin-Ozel-Bakim-Merkezleri-Acilmasi-konulu-2008-6-sayili-Genelgesi> (05.02.2014)
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html> (10.02.2014)
- TEPE, B., & ARDIYOK, Ş. (2004). Devlete Yeni Yol: REGÜLASYON. *Amme İdare Dergisi*, 105-130.
- TEŞKİLATI, D. P. (2007). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele*. http://sgb.aile.gov.tr/upload/sgb.aile.gov.tr/mce/2012/ust_politika/gelirdagilimi_yoksulluklamucadele_rapor_2007.pdf (05.02.2014)
- TOPAK, O. (2012). *Refah Devleti ve Kapitalizm*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- TOPAL, M. H. (2011). **Refah Devletine Yönelik Tutumlar ve Vergi Adaleti Algısı: Türkiye Üzerine Bir Araştırma** Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon
- TOPUZ, S. K. (2009). Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Genel Eğilimi: 2001-2009 Yılları Arasında Yapılan Eğitim, Sağlık, ve Sosyal Koruma Harcamaları. *Alternatif Politika*, 115-136.
- TUİK . (2006). *Kadının Çalışması Hakkındaki Düşünceler* . TUİK .
- TUİK. (2011). *Bölgesel Göstergeler TR33 Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak*. Ankara : Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- TUİK. (2013). *Sağlık Harcamaları İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu .
- TUNA, O., & Yalçıntaş, N. (1997). *Sosyal Politika*. İstanbul : Filiz Kitabevi.
- TUNCAY, A. C. (1992) **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul: Beta Yayınları

- TUSİAD. (1995). *Optimal Devlet* . İstanbul .
- TÜRKAN, E. (2005). *Türkiye'de İşgücünün Yapı ve Nitelikleri: Gelişme ve Değerlendirmeler*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayını .
- UĞURLU, A. (2002). *Sosyal Güvenlik*. Türkiye'de Çalışan Çocuklar Semineri . Ankara: DDE .
- VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ. (2008). *Vakıflar Kanunu* www.vgm.gov.tr: <http://www.vgm.gov.tr/icerikdetay.aspx?Id=62> (07.04.2014)
- WANDNER, S. (2008). Employment Programs for Recipients of Unemployment Insurance.
- WORLD BANK. (2013). *World Development Indicators:Population Dynamics*. <http://wdi.worldbank.org/table/2.1>
- WORLD HEALTH ORGANİZATİON. (2013). *World Health Statistics* . İtalya : WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.
- YARIKKAYA, P. A. (2014). *Türkiye'de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri* <http://www.tekgida.org.tr/Dosya/Bilgi> Dosyaları/Tekg%C4%B1da_i%C5%9FKadinRaporu.pdf (23.04.2014)
- YAY, T. (2009). Küreselleşme Karşısında Piyasa ve Devlet . *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1-11.
- YENTÜRK, N. (2012). *STK'lar için Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Klavuzu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- YILDIRIM S. (1994). *Sağlık Hizmetlerinde Harcama ve Maliyet Analizi* . Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- YILMAZ, M. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Sosyal Harcamalarının OECD ve Türkiye'de Karşılaştırılmalı Analizi* . İstanbul : Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- YILMAZ, M. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Sosyal Harcamalarının OECD ve Türkiye'de Karşılaştırılmalı Analizi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILMAZ, S., & Açıkgoz, A. (2013). Yaşlılara Yönelik Sağlık ve Sosyal Hizmet Sunumu; Ülke Örnekleri Üzerinden Değerlendirmeler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 105-113.

- YUMUŞAK, H. (2012). Refah Devletine Giden Yolda Devletin Güvenlik Görevi. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 179-184.
- ZAFER KALKINMA AJANSI. (2010). *Göstergelerle TR33 Bölgesi*. Kütahya : T.C. Zafer Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği.
- ZAFER KALKINMA AJANSI . (2013). *2014-2023 Bölge Planı Mevcut Durum Raporu(Taslak)* . Kütahya : T.C Zafer Kalkınma Ajansı Sekreterliği .
- ZAFER KALKINMA AJANSI . (2013). *TR 33 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı* . Kütahya : Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı .
- ZAFER KALKINMA AJANSI (2013). *İlçe Kartları, Kütahya İli* Zafer Kalkınma Ajansı .

DİZİN

B

Beveridge Sistemi 1, 23
 Bismark Sistemi 1

E

Eğitim.. v, 34, 47, 49, 59, 60, 73, 74, 75,
 76, 78, 97, 107, 108, 111, 121, 124

L

Liberal Refah Devleti Anlayışı 1

M

Muhafazakâr-Korporatist Refah Devleti
 Anlayışı 1

R

Refah Devleti v, 1, 15, 16, 18

S

Sağlık..... v, 2, 10, 23, 34, 43, 47, 48, 69,
 70, 71, 72, 79, 86, 97, 107, 113, 124

Sosyal Güvenlik v, 45, 52, 61, 62, 63,
 64, 67

T

TR33 Bölgesi... v, 2, 94, 96, 97, 98, 104,
 105, 108, 110, 121, 123, 125

Türkiye ..v, 2, 10, 20, 22, 25, 55, 57, 58,
 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71,
 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 94, 95, 96,
 97, 98, 99, 100, 102, 105, 106, 107,
 110, 112, 121, 123, 124, 125